

MONISTETTUJA TUTKIMUKSIA RESEARCH PAPERS

Inkeri Hirvensalo

SUOMEN JA SNTL:N VÄLISEN CLEARING-MAKSUJÄRJESTELMÄN
PERUSKARTOITUS

23.3.1978

TU 8/78

SUOMEN PANKIN
TUTKIMUSOSASTO

BANK OF FINLAND
RESEARCH DEPARTMENT

VIRKAKÄYTTÖÖN

Tutkimuksen muusta kuin
virkakäytöstä on sovittava
tekijän kanssa.

Inkeri Hirvensalo

SUOMEN JA SNTL:N VÄLISEN CLEARING-MAKSUJÄRJESTELMÄN
PERUSKARTOITUS

23.3.1978
Suomen Pankin
tutkimusosasto
TU 8/78

Tutkimuksen on suorittanut
idänkaupan osaston toimisto-
päällikkö Inkeri Hirvensalo
ajalla 1.8.1976 - 31.3.1977.

SUOMEN JA SNTL:N VÄLISEN CLEARING-MAKSUJÄRJESTELMÄN
PERUSKARTOITUS

Sisällysluettelo	sivu
1. JOHDANTO	1
2. YHTEENVETO	3
OSA I SUOMEN JA SNTL:N VÄLINEN CLEARING-MAKSU JÄRJESTELMÄ SUOMEN KANNALTA	7
3. KAHDENVÄLISTEN MAKSUSOPIMUSTEN JA CLEARING- MAKSUJÄRJESTELMÄN KÄYTTÖ	7
3.1. Clearing-järjestelmän käyttöön johtaneet syyt	7
3.2. Clearing-maksujärjestelyihin kohdistettu kritiikki	9
3.3. Suomen ja sosialistimaiden väliset maksu- sopimukset	11
3.4. Bilateralismi ja maksusopimukset	13
4. SUOMEN JA SNTL:N VÄLISEN CLEARING-MAKSU- JÄRJESTELMÄN PÄÄPIIRTEET	15
4.1. Kaupan ja maksujen tasapainomekanismi	15
4.2. Suomen ja SNTL:n välisen sidotun maksu- sopimuksen pääpiirteet	18
4.2.1. Kompensaatiosopimukset	21
4.2.2. Keskitetty maksuliike	22
4.2.3. Vapaasti vaihdettavien valuuttojen käyttö	22
4.2.4. Vastuu clearing-tileistä ja niiden kautta kulkevat maksut	23
4.2.5. Tilivaluutta ja kurssinmäärittely	25
4.2.6. Clearing-tilin korko	27
4.2.7. Alkuperäkysymys ja sidottujen valuuttojen arvostus	28
4.2.8. Luottoraja	30

	sivu	
4.2.9.	Kolmikantasopimukset	31
4.3.	Tavaratoimitusten maksuajat	31
4.4.	Maksujen kulku käytännössä	33
5.	SUOMEN JA SNTL:N VÄLISEN KAUPAN JA MAKSU- LIIKKEEN KEHITYS SEKÄ MAKSUTASEEN KOOSTUMUS VUOSINA 1961 - 1976	33
5.1.	Kauppatase	33
5.1.1.	Kaupan tavararakenne	37
5.1.2.	Kaupan kasvu ja vaihtelut	40
5.2.	Vaihtotase	44
5.3.	Pääomatase	49
5.4.	Vapaavaluuttamaksut ja viennin länsi- valuuttaosuus	53
5.5.	Clearing-tilin saldo ja luottorajat	55
6.	CLEARING-TILISAATAVAN JA KOTIMAAN RAHAMARKKINOIDEN VÄLISET YHTEYDET	58
6.1.	Clearing-tilisaatavan ja sidotun valuutta- varannon luonne	58
6.2.	Clearing-tilisaldon yhteydet kotimaisiin rahamarkkinoihin	61
6.3.	Clearing-saatavan tai -velan merkitys ja kustannukset muuhun maitten väliseen luoto- tukseen verrattuna	64
6.4.	Clearing-tilisaldon kehityksen ennakointi	65
7.	LASKELMA SUOMEN JA SNTL:N VÄLISEN KAUPAN RAHOITUSTARPEESTA SIIRRYTTÄESSÄ VIENTI- LUOTOTUKSEEN	68
7.1.	Rahoitustarpeen suuruus	69
7.2.	Rahoitustarpeen vaikutukset kotimaan rahoitusmarkkinoilla	72
7.3.	Rahoitustarpeen kattaminen ulkomaisella luotonotolla	74
7.4.	Sopeutuminen vientiluototukseen clearing- tilillä	75

OSA II SUOMEN JA SNTL:N VÄLINEN CLEARING-JÄRJESTELMÄ SNTL:N ULKOMAANKAUPPAJÄRJESTELMÄSSÄ	78
8. SNTL:N ULKOMAANKAUPAN MAKSUJÄRJESTELMÄT SEKÄ KAUPAN JA MAKSULIIKETTÄ HOITAVAT ORGANISAATIOIT	78
8.1. SNTL:n ja Suomen välistä kauppaa sekä maksu- liikettä hoitavat neuvostoliittolaiset organisaatiot	80
8.1.1. SNTL:n Ulkomaankauppaministeriö	80
8.1.2. Ulkomaisten taloussuhteiden valtionkomitea, GKES	83
8.1.3. SNTL:n Valtiovarainministeriö	86
8.1.4. SNTL:n Valtionpankki	87
8.1.5. SNTL:n Ulkomaankauppapankki	88
8.2. SEV-kaupan maksuliike ja rahoitus	94
9. SNTL:N VIRANOMAISTEN SUHTAUTUMINEN SUOMEN JA SNTL:N VÄLISEEN CLEARING-MAKSUJÄRJESTELMÄÄN	98
9.1. Clearing-maksujärjestelmän edut ja haitat SNTL:n kannalta	99
9.2. Clearing-järjestelmään liittyvät rahoitus- kysymykset	103
9.3. Kaupan ja maksuliikkeen tasapaino	107
10. SNTL:N ULKOMAANKAUPAN JA MAKSUJÄRJESTELMIEN KEHITYS ERITYISESTI SUOMEN KANSSA KÄYTTÄVÄN KAUPAN KANNALTA	109
LUETTELO LÄHTEISTÄ	115
LIITTEET	

1. JOHDANTO

Clearing-maksujärjestelmästä luopuminen Suomen ja Neuvostoliiton välisessä maksuliikkeessä on 1960-luvun jälkipuoliskolta lähtien ollut keskustelun kohteena. Ehdotukset järjestelmän muuttamiseksi ovat viime vuosina tulleet SNTL:n taholta. Virallisia keskusteluja asiasta käytiin ensimmäistä kertaa vuosien 1976 - 1980 runkosopimuksesta neuvoteltaessa. Tätä ennen asiasta kuitenkin keskusteltiin viranomaisten kesken jo vuosina 1969 - 1970 vuosien 1971 - 1975 runkosopimusta valmisteltaessa. Suomen kanta on tähän asti ollut se, ettei järjestelmää ole syytä lähteä muuttamaan, ellei puolin ja toisin voida olla täysin vakuuttuneita muutoksen kaupankäyntiä edistävästä vaikutuksesta. Tämän lähtökohdan myös Neuvostoliitto on hyväksynyt. Vuosien 1976 - 1980 runkosopimuksesta neuvoteltaessa maitten välinen maksujärjestelmä päätettiin säilyttää entisellään vuoteen 1980 saakka, "elleivät osapuolet sitä ennen toisin pääätä".

Toukokuussa 1977 allekirjoitettiin Suomen ja SNTL:n välillä vuoteen 1990 ulottuva pitkän ajanjakson ohjelma kaupallis-taloudellisen, teollisen ja tieteellis-tekni- sen yhteistyön kehittämiseksi ja syventämiseksi. Ohjel- massa todetaan maksukysymyksistä, että "osapuolet pyrki- vät kehittämään keskinäistä maksupohjaa ja maiden väli- siä maksutapoja ja luottosuhteita ja, sikäli kuin kumpi- kin osapuoli on asiasta kiinnostunut, tutkimaan mahdol- lisuutta siirtyä maksuihin vapaasti vaihdettavissa valuutoissa." Näin ollen tarve maitten välisten maksu- järjestelyjen analysoivaan kartoitukseen on hyvin ajan- kohtainen.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on muodostaa Suomen ja SNTL:n välisen clearing-maksujärjestelmän peruskartoitus,

jossa kuvataan maitten välisen clearing-maksujärjestelmän kehitys sekä nykyinen toimintatapa. Tutkimuksessa tarkastellaan maksujärjestelyjen vaikutuksia maitten välisen kaupan ja palvelusten vaihdon tasapainoon sekä pääomaliikkeiden kehitykseen vuosina 1961 - 1976. Lisäksi käsitellään kaupan nykyisiä ja vaihtoehtoisia rahoitusjärjestelyjä. Maitten välisiä maksujärjestelyjä SNTL:n kannalta tarkastellaan osassa II, joka perustuu kirjoittajan syyskuussa 1976 Moskovassa neuvostoliittolaisten ulkomaankauppaviranomaisten kanssa käymiin keskusteluihin.

Aiheen käsittely on peruskartoituksen luonteen mukaisesti pääasiassa kuvailevaa. Clearing-maksujärjestelmän vaikutuksia Suomen ja SNTL:n väliseen kauppaan ja maksuliikkeeseen analysoidaan maitten välisen maksutaselaskelman pohjalta. Kaupan rahoitusjärjestelyjen tarkastelun yhteydessä kartoitetaan clearing-maksuliikkeen ja kotimaisten rahamarkkinoiden välisiä yhteyksiä sekä pohditaan clearing-saatavan luonnetta osana sidottua valuuttavarantoa. Tarkastelussa joudutaan käsittelemään kysymyksiä suhteellisen pinnallisesti ja usein viittauksenomaisesti sivuuttamaan mielenkiintoisia sekä teoreettisia että käytännön kysymyksiä, joita ei tässä yhteydessä ole mahdollisuutta käsitellä laajemmin. Nämä antavat kuitenkin käsityksen siitä, miten monenlaisia ongelmia Suomen ja SNTL:n välinen clearing-maksujärjestelmä tutkimusaiheena sisältää. Valtaosaa mm. clearing-maksujärjestelmään liittyvistä rahoitusaspekteista ei ole Suomessa tätä ennen lainkaan kirjallisuudessa käsitelty. Suomen ja muiden sosialistimaiden kuin SNTL:n välisistä maksujärjestelyistä on valmistunut kartoitus Suomen Pankin tutkimusosastolla vuonna 1976.¹

---

1. Terhi Kivilahti, Suomen kaupasta ja maksujärjestelmästä muiden itäryhmän maiden kuin SNTL:n kanssa, Suomen Pankki A:44, Helsinki 1977.

Tutkimus on tehty Suomen Pankin tutkimusosastolla 1.8.1976 - 31.3.1977. Tutkimusaineiston keräämisessä ja muokkaamisessa on avustanut idänkaupan osaston tutkija Kaarina Malmberg, joka on laatinut myös liitteen Suomen ja SNTL:n välisistä kauppasopimuksista ja maksujärjestelyistä vuosina 1940 - 1976. Suomen ja SNTL:n välisiä tilijärjestelyjä koskevan liitteen ovat laatineet idänkaupan osaston tutkija Marianne Lodman sekä toimistosihteeri Eeva Taavitsainen.

2. YHTEENVETO

Clearing-maksujärjestelmän säilymiseen Suomen ja SNTL:n välillä 1970-luvulle saakka ovat vaikuttaneet erityisesti rahoitukselliset syyt, lähinnä viennin ennakkomaksujärjestelmä, jonka jatkumista Suomessa ei ole haluttu vaarantaa. Rahoitusjärjestelyjen ohella huoli vientiteollisuuden kilpailukyvästä on Suomessa lisännyt halukkuutta pitää yllä clearing-maksujärjestelmää maitten välisessä maksuliikkeessä. Lisäksi clearing-maksujärjestelmä on tarjonnut konkreettisen keinon pyrittäessä kauppavaihdon tasapainoon 5-vuotisten runkosopimusten puitteissa.

Clearing-maksujärjestelmään yleisesti liitettäviä haittavaikutuksia maitten välisen kauppavaihdon kehitykseen ja rakenteeseen on vaikea konkreettisesti osoittaa. Mahdollisia haittavaikutuksia on lieventänyt 5-vuotisten tavaravaihto- ja maksusopimusten säännösten joustava tulkinta, mm. luottorajojen ylitysten salliminen puolin ja toisin. Lisäksi maksuliikkeen tasapainomekanismi on perustunut tavaratoimitusten lisäämiseen ja on näin ollen osaltaan kasvattanut kauppaa.

Maksuliikkeen tasapainomekanismi Suomen ja SNTL:n välillä on kuitenkin selvästi vaikuttanut maitten välisen kauppataaseen vaihteluihin sekä tasapainoon. Kaupan rahoitusjärjestelyistä johtuen pääomaliikkeet clearing-järjestelmän puitteissa ovat tapahtuneet pääasiassa SNTL:sta Suomeen. Toisaalta maksutasapainovaatimus clearing-tilillä on johtanut tasapainotukseen lisätuonnin avulla, mistä ovat puolestaan olleet seurauksena suuret vaihtelut maitten välisessä kauppataaseessa. Maitten välisen vaihtotaseen tasapainoa ei näin ollen ole varsinkaan 1970-luvulla voitu saavuttaa pääoman-

tuonnin sekä lisätavaratoimituksiin perustuvan tasa-painotusmekanismin johdosta.

Kaupan rahoitusjärjestelyillä, erityisesti vientienna-koilla, on suuruutensa ja ajoitukseltaan heikon ennus-tettavuutensa vuoksi ollut yllättäviä vaikutuksia koti-maan rahamarkkinoilla. Muuten sidotussa clearing-saata-vassa tapahtuvat muutokset vaikuttavat kotimaan raha-markkinoihin jokseenkin samalla lailla ja samoja teitä kuin vaihdettavassa valuuttavarannossa tapahtuvat muu-tokset. Sidottu saatava valuuttavarannon osana poikkeaa vaihdettavasta valuuttavarannosta pääasiassa sen käyt-töön liittyvien rajoitusten vuoksi. Sidottu valuutta-varanto voi maksusopimusten mukaisten luottorajojen puitteissa kuitenkin olla negatiivinen, mitä vaihdetta-va varanto ei voi olla.

Periaatteessa Suomen ja SNTL:n välisen kaupan rahoitus-järjestelyt eivät liity maitten väliseen clearing-maksujärjestelmään. Käytännössä tällainen yhteys toden-näköisesti syntyy, mikäli nykyisestä viennin ennako-rahoituksesta siirrytään vientiluototukseen. Tällöin syntyvä viennin rahoitustarve ja sen aiheuttama epä-tasapaino maitten välisissä maksuissa arvioidaan niin suureksi, että siinä yhteydessä koko clearing-maksujär-jestelmän tulevaisuus saattaa joutua vaakalaudalle. Näin ollen maitten välisiä maksu- ja luottosuhteita kehitettäessä vuoteen 1990 ulottuvan pitkän ajanjakson ohjelman mukaisesti kaupan rahoitusjärjestelyjä ja maksujärjestelmää ei voida käytännössä pitää toisistaan riippumattomina.

Clearing-maksujärjestelyt (SEV-kauppaa lukuun ottamat-ta) ovat SNTL:n ulkomaankaupassa selvästi vähentyneet 1960-luvun lopulta lähtien. Jäljellä olevista clearing-maista Suomi on SNTL:n suurin läntinen kauppakumppani.

Clearing-järjestelmää pidetään SNTL:n ulkomaankauppa-
viranomaisten keskuudessa melko yleisesti vanhentuneena
maksujärjestelmänä, joka huonosti sopii nykyajan kau-
pankäyntiin. Suomen ja SNTL:n välisiin clearing-maksu-
suhteisiin liittyvät rahoitusjärjestelyt nähdään SNTL:ssa
Suomen järjestelmän puitteissa saavuttamiksi eduiksi,
joista ymmärrettävästi ei haluta luopua. Tästä huolimatt-
ta odotukset SNTL:ssa on kohdistettu Suomeen maittemme
välisen clearing-järjestelmän kehittämiseksi paremmin
nykypäivän tarpeita vastaavaksi ja ennen kaikkea kaupan
rahoituskysymysten ratkaisemiseksi paremmin SNTL:n
etuja vastaavalla tavalla.

Mikäli tavoitteena pidetään maitten välisen kaupan
kasvua ja monipuolistumista, kysymys clearing-maksujär-
jestelmän säilyttämisestä pelkistyy Suomen kannalta
kysymykseksi viennin kilpailukyvyistä SNTL:n markkinoil-
la. Tältä kannalta katsottuna tuskin on Suomen vienti-
teollisuudelle eduksi, että SNTL:ssa sen kilpailukyvyyn
nähdään nojaavan vanhentuneena pidettävään clearing-
maksusopimukseen liittyviin rahoitusjärjestelyihin.

OSA I

SUOMEN JA SNTL:N VÄLINEN CLEARING-MAKSUJÄRJESTELMÄ SUOMEN
KANNALTA3. KAHDENVÄLISTEN MAKSUSOPIMUSTEN JA CLEARING-MAKSUJÄRJESTELMÄN
KÄYTTÖ

3.1. Clearing-järjestelmän käyttöön johtaneet syyt

Bilateraalisilla maksusopimuksilla säädelty sidottu maksuliike sai alkunsa Euroopassa 1930-luvulla, jolloin yleismaailmallisen lamakauden seurauksena kauppaa käyvät maat olivat pakotettuja etsimään uusia keinoja kaupallisten etujensa valvomiseksi. Myös Suomi teki tuolloin ensimmäiset maksusopimuksensa¹, joiden tarkoituksena oli pääasiassa viennin jatkuvuuden turvaaminen niihin maihin, jotka kärsivät vapaasti vaihdettavien valuuttojen puutteesta ja joitten talouselämä oli tiukasti säännöstelyä.

Sotien aikana ulkomainen maksuliikkeemme tapahtui lähes yksinomaan clearing-menettelyn puitteissa, mutta lisäsyynä olivat vuorostaan omat niukat valuuttavaramme. Kriisiaikana ovat myös clearing-menettelyn tarjoamat maksuliikkeen valvontamahdollisuudet olleet erityisen tärkeitä. Sodanjälkeisessä kroonisen valuuttapulan vaivaamassa Euroopassa kansainvälinen maksuliike hoidettiin edelleen suureksi osaksi kahdenvälisten maksusopimusten säätelemissä puitteissa. Näin oli myös Suomessa, jossa maksusopimusten "kulta-aikaan" v. 1951 koko ulkomaankaupasta 56 % maksettiin clearing-sopimusten puitteissa.²

---

1. Bäckman, Ole: Sidotusta maksuliikkeestä Suomen ulkomaankaupassa, Suomen Pankin Taloustieteellisen Tutkimuslaitoksen julkaisuja, sarja B:14, 1954, s. 16 - 20.

2. Bäckman, s. 47.

1950-luvun puolivälissä alettiin maassamme purkaa ulkomaankaupan säännöstelyä. Samanaikaisesti uusittiin maksusopimuksia siten, että maksuliike Suomen ja tärkeimpien Länsi-Euroopan maiden kanssa saatettiin vuoteen 1960 mennessä multilateraaliseksi pohjalle. Tuolloin jäi maksuliike Suomen ja sosialistimaiden välillä edelleen clearing-pohjalle.

Länsi-Euroopassa syyt clearing-maksusopimusten käyttöön ovat olleet lähinnä kahdenlaisia: omien vientintressien turvaaminen ja puute vapaasti vaihdettavista valuutoista. Tarkasteltaessa asiaa Euroopan sosialististen suunnitelmatalousmaiden kannalta näihin syihin voidaan lisätä clearing-järjestelyihin välittömästi liittyvien bilateraalisten kauppasopimusten tuomat edut ulkomaankaupan suunnittelulle. Markkinatalousmaille itä-länsi-kaupassa käytetyt kauppaja maksusopimukset ovat tarjonneet lisäksi mahdollisuuden kaupan ja maksuliikkeen keskitettyyn hoitoon ja valvontaan muodollisesti lähes samalla tavoin kuin suunnitelmataloudessa.

Kaikkialla Euroopassa kahdenväliset maksusopimukset ovat pisimpään olleet säätelössä maksuliikettä sosialististen ja markkinatalousmaiden välillä. SEV-maiden kesken toteutettiin keskinäisten maksujen multilateraalinen selvittely rajoitetusti jo vuonna 1957.¹ 1960-luvun aikana on myös sosialistimaiden ja markkinatalousmaiden välisten sopimusten määrä huomattavasti vähentynyt. Suomen idänkaupassa clearing-maksujärjestelmää on sovellettu laajemmin ja pitempään kuin sosialistimaiden markkinoilla tärkeimpien Suomen kanssa kilpailevien maiden idänkaupassa.

---

1. Katso esim. Ribi, Rolf C.: Das Comecon Veröffentlichungen des Schweizerischen Instituts für Aussenwirtschafts und Marktforschung an der Hochschule st. Gallen 1970, s. 354.

Näistä viimeisimpänä Itävalta siirtyi idänkaupassaan vapaavalmuuttapohjalle 1970-luvun alussa.¹

3.2. Clearing-maksujärjestelyihin kohdistettu kritiikki

Kansainvälinen valuuttarahasto on 1950-luvun puolivälistä lähtien systemaattisesti suositellut jäsenmailleen, että näiden keskenään ylläpitämistä clearing-maksujärjestelmistä luovuttaisiin. Myös jäsenmaiden ja rahaston ulkopuolisten maiden, mukaan luettuna sosialistiset maat, välisiä clearing-tilejä on pyritty vähentämään. Perusteluna on esitetty toisaalta clearing-maksujärjestelmän kahden maan välisen kaupan kehitykselle asettamat rajoitukset ja toisaalta sen tuloksena syntyvä kolmansiiin maihin kohdistuva diskriminointi.² Clearing-tilejä ylläpitävät maat ovat puolestaan pyrkineet osoittamaan, ettei maksujärjestelyillä ole rahaston jäsenmaita diskriminoivaa luonetta. 1970-luvun puoliväliin mennessä sekä valuuttarahaston jäsenmaiden välisten clearing-sopimusten että jäsenmaiden ja ulkopuolisten maiden välisten clearing-sopimusten määrä on huomattavasti pienentynyt siitä huolimatta, että rahastoon on tänä aikana liittynyt uusia suuressa määrin clearing-sopimuksia käyttäviä maita, kuten Romania.

Suomen ja sosialistimaiden välisten clearing-maksujärjestelyjen osalta on rahastolle pyritty osoittamaan, ettei niillä ole kolmansia maita diskriminoivaa luonetta vaan että niiden tarkoituksena on ensisijaisesti ollut turvata maitten välisen kaupan tasapainoinen kehitys.

---

1. Itävallan ja Ruotsin siirtymistä vapaavalmuuttapohjalle idänkaupassaan on käsitelty Terhi Kivilahden tutkimuksessa Suomen kaupasta ja maksujärjestelmästä muiden itäryhmän maiden kuin SNTL:n kanssa.

2. de Vries, Margaret G.: The Retreat of Bilateralism, teoksesta The International Monetary Fund 1945 - 1965, Twenty Years of International Monetary Cooperation Volume II, Washinton, D.C. 1969, Analysis by Margaret G de Vries and J. Keith Horsefield, s. 308 - 309.

Clearing-maksujärjestelmän avulla voidaan usein lyhyellä tähtäyksellä saavuttaa sen tavoitteena olevat edut, vapaasti vaihdettavien valuuttojen säästö sekä traditionaalisten vienti-intressien turvaaminen. Pitkällä tähtäyksellä clearing-maksujärjestelmän käyttöön liittyy kuitenkin selviä haittoja. Näistä suurimpana pidetään sitä, että se rajoittaa kahden maan välisen kauppavaihdon kehitystä, koska vienti bilateraaliin maahan ei järjestelmän puitteissa voi olennaisesti ylittää tuontia sieltä. Näin ollen kauppavaihto maitten välillä jää tasolle, joka määräytyy pienemmät tuontimahdollisuudet omaavan maan asianomaisesta clearing-maasta tapahtuvan tuonnin perusteella. Haittavaikutuksiin luetaan pitkällä tähtäyksellä lisäksi se, että osapuolista erityisesti vähemmän kehittyneen maan vienti kärsii kaupan rakenteen myös helposti juuttuessa paikoilleen. Samalla viennin hinta- ja kustannustaso pyrkii nousemaan ja osaltaan vääristämään kotimaista tuotantorakennetta.¹

Edellä esitetyn kaltaisia haittoja on nähty myös Suomen ja sosialistimaiden välisillä clearing-maksujärjestelyillä, vaikkakin niiden toteennäyttäminen on käytännössä osoittautunut lähes mahdottomaksi tehtäväksi. Sen sijaan voidaan kuitenkin pyrkiä kartoittamaan ne kanavat, joiden kautta tällaiset vaikutukset saattavat syntyä.

Koska Suomessa on 1950-luvulla tapahtuneen länsikaupan vapautumisen jälkeen käytetty clearing-tilejä ainoastaan sosialistimaiden ja Suomen välisessä maksuliikkeessä, käsitetään maassamme clearing-maksujärjestelmä tavallisesti eräänlaiseksi idänkaupan erityispiirteeksi. Maksujärjestelmää tarkasteltaessa onkin vaikea erottaa toisistaan itse clearing-järjestelmästä

---

1. de Vries, s. 315 - 316.

Kysymystä käsitellään Suomen ja SNTL:n kaupan kannalta tarkemmin osassa II kohdassa 9.1. Clearing-maksujärjestelmän edut ja haitat SNTL:n kannalta.

johtuvat vaikutukset niistä vaikutuksista, jotka aiheutuvat kauppaa käyvissä maissa vallitsevien talousjärjestelmien eroista tai pelkästään asianomaisten maiden välisen kaupan rakenteellisista erityispiirteistä.

3.3. Suomen ja sosialistimaiden väliset maksusopimukset

Suomen idänkaupan maksujärjestelyjen kehittymisen kannalta ovat Suomen ja SNTL:n väliset maksusuhteet olleet avainasemassa, koska niistä on muodostunut eräänlainen periaatemalli Suomen ja muiden sosialististen maiden välisille maksujärjestelyille.

SNTL:n ja Suomen välisen clearing-järjestelmän syntyyn ovat puolestaan olleet vaikuttamassa samat syyt kuin kahdenvälisten maksusopimusten syntyyn yleisestikin. Ensimmäinen maksusopimus maitten välillä tehtiin v. 1940 - aikana, jolloin kansainvälinen maksuliike tapahtui pääasiassa kahdenvälisten maksusopimusten puitteissa. Sotien jälkeen vuosina 1945 ja 1946 tehtiin Suomen ja SNTL:n välillä tavaravaihtosopimuksia kompensatiopohjalla. Vuonna 1946 allekirjoitetussa tavaravaihto- ja maksusopimuksessa siirryttiin maksujen osalta silloin vallitsevaan clearing-käytäntöön. Vuonna 1950 tehtiin maitten välillä ensimmäinen pitkäaikainen tavaravaihtosopimus, joka myös oli ensimmäinen laatuaan suunnitelmatalous- ja markkinatalousmaan välillä. Maksujärjestelmäsäädökset sisältyivät tähän ensimmäiseen runkosopimukseen. Viisivuosittain uusituissa pitkäaikaissopimuksissa maksujärjestelyt ovat säilyneet periaatteessa lähes muuttumattomina.

Ensimmäisen pitkäaikaissopimuksen solmimiseen saakka voitaneen Suomen ja SNTL:n välisessä maksuliikkeessä

sanoa noudatetun kunkin aikakauden käytäntöä. Clearing-järjestelmän säilymiseen maitten välillä 1970-luvulle asti ovat kuitenkin vaikuttaneet kasvavassa määrin erityisyyt, joista Suomen kannalta tärkeimmiksi ovat muodostuneet kaupan rahoitusjärjestelyt sekä huoli viennin kilpailukyvystä siinä tapauksessa, että clearing-järjestelmästä luovuttaisiin.

Mainitut kaupan rahoitusjärjestelyt käsittävät etupäässä SNTL:n suurista kone- ja laivahankinnoista maksamat ennakkomaksut. Muihin sosialistisiin maihin on clearing-järjestelmänkin puitteissa myönnetty toimitusluottoja sellaisessa viennissä, jossa kansainvälinen käytäntö on tätä edellyttänyt. SNTL:n kaupassa on haluttu pitää kiinni viennin ennako- ja käteismaksuista pääasiassa siksi, että kaupan rakenteen huomioon ottaen sen luototustarve ylittää huomattavasti nykyisin vientiluototukseen käytettävissä olevat resurssit. Näin ollen arvioidun rahoitustarpeen suuruuden vuoksi suomalaiset ovat halunneet pitää kiinni myös clearing-maksujärjestelmästä. Toisaalta SNTL:n taholta on selvästi ilmoitettu, että kansainvälisen maksukäytännön noudattaminen saattaa tulla suomalaisille viejille eteen, vaikka itse maksujärjestelmää ei muutettaisikaan. On huomattava, että SNTL:sta on saatu sekä finanssi- että toimitusluottoja sieltä tapahtuvan tuonnin rahoittamiseksi.

Toinen tärkeä Suomessa vaikuttava syy clearing-järjestelmän säilyttämiseen Suomen ja SNTL:n välillä on kasvava huoli viennin kilpailukyvystä, mikäli clearing-järjestelmästä luovuttaisiin. Vapaasti vaihdettavia valuuttoja käytettäessä ei voida olla varmoja siitä, että SNTL käyttää Suomesta ansaitsemansa valuutat myös hankintoihin Suomesta. Clearing-järjestelmässä tästä

on olemassa eräänlainen, joskaan ei ehdoton varmuus. Kysymys on yhä ajankohtaisempi jatkuvasti kiristyväs- sä kilpailussa sosialististen maiden markkinoista.

Maksusopimukset Suomen ja muiden Itä-Euroopan sosia- listimaiden välillä laadittiin 1940-luvun lopussa ja 1950-luvun alussa Suomen ja SNTL:n kesken syntyneen mallin mukaisesti. Niitä ei kuitenkaan ole liitetty pitkäaikaisiin kauppasopimuksiin kuten tehtiin SNTL:n kanssa vuodesta 1951 lähtien. Suomen ja SNTL:n väli- siin maksujärjestelyihin liittyville rahoitukselli- sille erikoispiirteille ei sen sijaan löydy vastinetta Suomen ja muiden sosialistimaiden välisissä maksusuhteissa. Kauppapoliittisista syistä on kuitenkin myös maksuasioissa noudatettu kaikkiin sosialistisiin mai- hin nähden periaatteessa yhtenäistä linjaa, eikä ole minkään maan kohdalla toistaiseksi haluttu tehdä lo- pullista erityisratkaisua clearing-maksujärjestelmästä luopumisesta niin kauan kuin SNTL:n ja Suomen välillä on nähty tarpeelliseksi säilyttää voimassa oleva maksu- järjestelmä.

3.4. Bilateralismi ja maksusopimukset

Kahdenväliseen maksusopimukseen liittyy useimmiten sopimus maitten välisestä keskinäisesti tasapainote- tusta tavaravaihdosta. Clearing-järjestelmä ei näin ollen tavallisesti esiinny itsenäisenä vaan liittyy välittömästi bilateraaliin kauppavaihtoon. Bilate- raalikaupan ja maksusopimusten keskinäisestä yhtey- destä on ilmeisesti myös syntynyt eräs bilateralismin määritelmä, jonka mukaan se on kauppaa ilman vaihdet- tavia valuuttoja.¹ Yleisemmin bilateralismilla kuiten- kin tarkoitetaan pyrkimystä tasapainottaa keskinäinen

1. van Brabant, J.M.P.: *Bilateralism and Structural Bilateralism in Intra-CMEA Trade*, Rotterdam University Press, 1973, s. 67 - 68.

kauppa tietyn ajan kuluessa.¹ Täten bilateralismin kuuluu olennaisesti kaupan tasapainon käsite, jolla edellä olevan mukaisesti tavallisesti tarkoitetaan keskinäisten tavaratoimitusten tasapainoa tietyn ajan kuluessa.

Tästä askeleen eteenpäin on ottanut Brabant², joka on määritellyt bilateraali-kaupan tasapainon seuraavasti: kahden osapuolen välisen bilateraali-kaupan tasapaino toteutuu silloin, kun sen saavuttamiseen ei vaadita ennakolta odottamattomia pääomaliikkeitä. Brabant on näin liittännyt bilateraali-kauppavaihdon ja maksuliikkeen selvemmin toisiinsa kuin em. yleinen määritelmä tekee. Näin määriteltynä tasapainoksi ei voisi kutsua tilannetta, jossa maksutasapaino on saavutettu myöntämällä puolin tai toisin (lyhytaikaista) kauppaluottoa yli sen, mitä voidaan katsoa normaaliksi kauppatavaksi. Tällöinkin tasapaino jää suuresti riippumaan siitä, mitä kulloinkin katsotaan normaaleiksi maksuehdoiksi. Toisaalta määritelmän mukaan epätasapainoksi tuskin voidaan kutsua tilannetta, jossa osapuolet ovat sopineet pitkäaikaisesta toimitusluotosta, jonka kuolemusten aikana maitten välinen tavaravaihto on vastaavasti epätasapainossa. Toisin sanoen tasapaino riippuu siitä, minkä maksutase-erän (kauppa-, vaihto- vai yleistaseen) perusteella sitä tarkastellaan sekä myös tarkasteltavan aikavälin pituudesta. Yksittäisiin kauppoihin liittyvien maksuehtojen lisäksi tasapainon määrittelyyn vaikuttaa itse clearing-tilijärjestelyihin liittyvän luottorajan suuruus. Käytännössä löytyy tuskin kahta maksusopimusta, joiden puitteissa tasapaino olisi määriteltä tai tulkittu täysin samalla tavalla. Suomen ja sosialistimaiden välillä maksutilannetta clearing-tileillä ei ole käytännössä tarkemmin analysoitu, vaan tasapainoa on tarkasteltu pääasiassa tilisaldon valossa.

1. Vrt. esim. Ulkomaankaupan termit, Vientikoulutussäätiö, Helsinki 1975.

2. van Brabant, s. 68 - 69.

Tasapainon määrittelyn lisäksi myös muissa kohdin bilateralismia sekä kahdenvälisiä clearing-maksusopimuksia koskevassa kirjallisuudessa vallitsee suuri käsitteellinen ja terminologinen kirjavuus, joka kuvastaa sitä, että ei ole ollut olemassa bilateraalisien kauppaja- ja maksusopimuksen perusmallia, jonka mukaan sopimukset olisi laadittu. Todellisuudessa bilateraaliset clearing-järjestelyt käsittävät erilaisissa tilanteissa tehtyjä sopimuksia, jotka yksityiskohdissaan poikkeavat toisistaan suuresti ja joita on lisäksi sovellettu eri tavoin. Konkreettisenä esimerkkinä tästä ovat Suomen ja sosialistimaiden väliset maksusopimukset, joiden käytäntöön soveltaminen on ollut hyvin epäyhtenäistä siitä huolimatta, että ne on tehty suunnilleen samoista syistä ja samoihin aikoihin.

4. SUOMEN JA SNTL:N VÄLISEN CLEARING-MAKSUJÄRJESTELMÄN PÄÄPIIRTEET

4.1. Kaupan ja maksujen tasapainomekanismi

Vuodesta 1947 lähtien Suomen ja SNTL:n välistä kauppaa on käyty varsinaisesti clearing-pohjalla, jolloin tavaravaihdon tasapainottaminen tapahtuu - ei enää transaktiokohtaisesti kuten sotien jälkeisissä kompensatiokaupoissa - vaan koko tavaravaihdon tasolla. Tavaravaihtosopimukset laadittiin 1940-luvun loppuvuosina tavallisesti vuodeksi kerrallaan ja tasapainon saavuttaminen varmistettiin mm. siten, että hinnoista sovittiin samanaikaisesti kuin määräkiintiöistä.¹ Täten mitään "ilmaa" ei päässyt syntymään tuonti- ja vientiluettelojen välille.

1. Kauppaneuvotteluja 1940-luvun lopulla kuvaa mm. Johan Nykopp kirjassaan Paasikiven mukana Moskovassa, Kirjayhtymä, Helsinki 1977, s. 163 - 172.

Siirryttäessä viisivuotisiin tavaravaihto- ja maksusopimukseen Suomen ja SNTL:n välillä vuodesta 1951 lähtien kaupan tasapainoon tähtäävä mekanismi muuttui olennaisesti. Hinnoista sopiminen viideksi vuodeksi kerrallaan ei enää käynyt päinsä. Näin ollen runkosopimuskiintiöt jäivät pakostakin vain suuntaa antaviksi ja täsmennettäväksi vuosittain tehtävillä tavaravaihtopöytäkirjoilla. Myös vuosittaisissa tavaravaihtoneuvotteluissa luovuttiin vähitellen hintaneuvotteluista ja sovittiin valtioiden välisten neuvotteluvaltuuskuntien kesken enää tavaratoimitusten määrä- tai arvokiintiöistä, jotka arvioitiin maailmanmarkkinahintojen perusteella. Lopulliset hinnat jätettiin viime kädessä ostajan ja myyjän väliseksi asiaksi. Tällöin vienti- ja tuontilistojen välille saattoi jäädä enemmän "ilmaa" kuin aikaisemmin.

Tarkasteltaessa Suomen ja SNTL:n välisen kauppavaihdon tasapainoa 1950-luvulla on myös muistettava, että maitten välistä kauppavaihtoa tasoitettiin tuolloin useilla kolmikantasopimuksilla¹, jotka kuitenkin 1950-luvun puolenvälin jälkeen jäivät pois käytännöstä. 1960-luvun alusta lähtien voidaan maitten välisen kaupan tasapainon määräytymismekanismia kuvata pääpiirteittäin seuraavasti:

Viisivuotisen runkosopimuksen vientikiintiöistä sovittaessa otetaan ensisijaisesti huomioon raskaan metalliteollisuuden, pääasiassa laivanrakennusteollisuuden pitkäaikaiset vientisopimukset, joista osa valmistellaan hyvissä ajoin ennen runkosopimuksen valmistumista sekä SNTL:n viisivuotissuunnitelman lopullista hyväksymistä. Toiseksi arvioidaan Suomen tuontimahdollisuudet ja vasta tämän jälkeen sovitaan

---

1. Näitä käsitellään tarkemmin sivulla 18.

muista vientikiintiöistä. Vuosittaisissa tavaravaihtoneuvotteluissa kiintiöt täsmennetään kunkin vuoden tilannetta vastaavasti. Mikäli edellisen vuoden tavaravaihdossa ei ole saavutettu tasapainoa ja sen seurauksena clearing-tilille on syntynyt toiselle osapuolelle saatavaa, tämä otetaan huomioon seuraavan vuoden tavaravaihdosta sovittaessa. Näin pitkäaikaissopimusten puitteissakaan ei pyritä tasapainoon ainoastaan viiden vuoden tähtäyksellä vaan vuosittain.

Vuosittaisia tavaravaihtopöytäkirjoja laadittaessa on lähtökohtana pidetty edelleen pitkäaikaissopimusten kone- ja laivakiintiöitä, joista yritysten väliset toimitussopimukset kauppasopimusneuvottelujen aikana tavallisesti ovat jo olemassa. Sen sijaan muun viennin osalta usein vasta vuosittaisten kauppaneuvottelujen jälkeen ruvetaan yritystasolla neuvottelemaan hankintasopimuksista. Tähän muuhun vientiin vaikuttavat tällöin kone- ja laivaviennin lisäksi sekä tuonti että edellisen vuoden maksutilanne.

Suomen ja SNTL:n välisen bilateraali-kaupan ja maksujen tasapainoa tarkasteltaessa on lisäksi otettava huomioon clearing-tilin kautta kulkevat pääomaliikkeet sekä suoranaiset pääomansiirrot. Tasapainon määräytymisen kannalta on huomattava, että pääomaliikkeistä ei ole tavallisesti neuvoteltu tavaravaihtoneuvotteluissa, vaan on pyritty sopeuttamaan seuraavan vuoden tavaravaihtokiintiöt niihin siten, että maksutasapaino clearing-tilillä säilyy mahdollisimman hyvin. Täten Suomen ja SNTL:n välisissä kauppasuhteissa tavaravaihto on ollut sopeutuva erä, joka on muuttunut

tai jota on muutettu silloin, kun tilille on syntynyt huomattava saatava tai velka. Kun on käynyt ilmeiseksi, että maksutasapainoon ei vuosipöytäkirjan perusteella päästä, on eräinä vuosina (viimeksi vuonna 1974) laadittu tavaravaihdosta lisäpöytäkirja. Vuoden vaihteessa on usein myös suoritettu erityisiä rahoitusjärjestelyjä, jotta saldo olisi saatu mahdollisimman alhaiseksi.

1970-luvulla tasapainoon tähtäävään sopeutumismekanismiin on tullut uusia piirteitä siten, että clearingtilin luottorajoja ei ole kunnioitettu siinä määrin kuin aikaisemmin, vaan saldon on annettu ajoittain nousta selvästi niiden yli. Näin on clearing-tilejä pitävien pankkien välinen clearing-luotto osittain ollut sopeutuvana eränä tavaravaihdon rinnalla. Edellä esitetyn Brabantin tasapainomääritelmän mukaan täten aikaansaatus tavaravaihtoa ei voi kuitenkaan kutsua tasapainoiseksi. Myös Suomessa ja SNTL:ssa 1970-luvun luottorajan ylittävät suuret saldovaihtelut clearingtilillä on yleensä tulkittu merkiksi epätasapainosta.

4.2. Suomen ja SNTL:n välisen sidotun maksusopimuksen pääpiirteet

Oheisessa taulukossa 1 on kerättyä Suomen ja SNTL:n välisten tavaravaihto- ja maksusopimusten tärkeimmät maksuja koskevat määräykset. Seuraavassa tarkastellaan näitä lähemmin ja verrataan samalla Suomen ja SNTL:n välisiä maksujärjestelyjä tavallisimpiin kahdenvälisten maksusopimusten määräyksiin. Liitteenä on lisäksi kronologinen luettelo Suomen ja SNTL:n kaupan ja maksujärjestelyihin liittyvistä sopimuksista ja niiden muutoksista.

TAULUKKO 1. SUOMEN JA SNTL:N VÄLISTEN TAVARANVAIHTO- JA MAKSUSOPIMUSTEN MAKSUJA KOSKEVAT MÄÄRÄYKSET V. 1940 - 1976

sopimus	voimassa	maksujen aihe	pankit	tilivaluutta	kurssi	vapaat valuutat	kompensointiokaupat	kolmikan-takaupat	luottoraja	tasoitustenmenettely	valvonta
Suomen Tasavallan ja SNT-Liiton välinen maksusopimus, allek. 28.6.1940, n:o 0/40 (numerot viittaavat asetuskok. sop.sarjaan)	31.12.1940 saakka, minkä jälkeen toistaiseksi 3 kk:n irtisanomisajalla; kesäk. 1941 lopetettiin sopimuksen soveltam.	tavaramaksut sekä kaikki maasta toiseen siirrettävät maksut	Suomen Pankki ja SNTL:n Valtakunnanpankki	Yhdysvaltain dollari	kummankin pankin maksupäivän kurssiin		mahdollisuus kompensointiokauppoihin a.o. vironomaisten luvalla		500 000 \$	luottorajan ylitys maksettava Yhdysvaltain dollareissa tai muussa valuutassa; mikäli hallitusten kesken ei päästä sopimukseen epätasapainon poistam., velkojalla oikeus keskeyttää toim.	valuutettujen koonnuttava joka kolmas kuukausi
Suomen ja SNTL:n välinen tavaravaihto- ja maksusopimus, allek. 5.12.1946, n:o 1/47	2 vuotta, minkä jälkeen vuoden kerrallaan, ellei kumpikaan osapuoli irtisano	maksut tavaratoimituksista sekä tavaravaihtoon liittyvistä kuluista	Suomen Pankki ja SNTL:n Valtakunnanpankki	Yhdysvaltain dollari	pankkien keskinäisen sopimuksen mukaisesti (vapaavaihtotasoituksissa)	sopimuksen ulkop. voidaan tehdä muita kauppoja ja suorittaa maksuja muissa valuut. osapuolten kesken			500 000 \$	Jos luottorajan ylitys ei poistu 3 kk:n kuluessa, velallinen velvollinen suorittamaan ylityksen dollareissa tai muussa valuutassa	kuten edellä
sopimus Suomen Tasavallan ja SNT-Liiton välillä tavaratoimituksista v. 1951-1955, allek. 13.6.1950, n:o 35-36/50	vuosina 1951-1955	maksut sopim. nojalla toim. tavaroista sekä tavaravaihtoon liittyvistä kuluista; tileiltä voidaan suorittaa maksuja muistakin kuin kauppatoimista	Suomen Pankki ja SNTL:n Valtakunnanpankki	rupla	ruplan ja muiden valuuttojen välinen kurssi SNTL:n Valtakunnanpankin maksupäivän no- teerauksen mukaan	vuosina 1954 ja 1955 SNTL maksoi 40 milj. ruplan arvosta vapaasti vaihdettavia valuuttoja erillisen sopimuksen perusteella	erill. joukkokulutustavaravaihtosop. 21.12.1951, jota varten perustettiin omat ruplamääräiset selvitystiltilt luottorajoihin (1 milj. rpl)	80-100 milj. ruplan arvosta vuosittain	6 milj. ruplaa 1.1.1954 lähtien 60 milj. ruplaa	Jos luottorajan ylitys kestää yli puoli vuotta, hallituksen ryhtyvät toimenpiteisiin sen poistam. Mikäli ylitys ei poistu 3 kk:n kuluessa, velkoja voi keskeyttää viennin tai vaatia suoritusta vaihdett. valuutoissa	valtuutettujen koonnuttava puolivuosiittain tai muuten tarvittaessa
sopimus Suomen Tasavallan ja SNT-Liiton välillä tavaratoimituksista v. 1956-1960, allek. 17.7.1954, n:o 5/55	vuosina 1956-1960	maksut tavaravaihdosta kuten ed.; tileiltä voidaan suorittaa myös muita maks. Suomen Pankin ja SNTL:n Valtakunnanpankin sovittua asiasta kesk.	Suomen Pankki ja SNTL:n Valtakunnanpankki	rupla	kuten edellä	SNTL sitoutuu maksamaan 40 milj. ruplan arvosta vapaasti vaihdettavia valuuttoja vuosittain		vuosittain vähintään 120 milj. ruplan arvosta	60 milj. ruplaa	kuten edellä	kuten edellä
sopimus Suomen Tasavallan ja SNT-Liiton välillä tavaratoimituksista v. 1961-1965, allek. 22.9.1959, n:o 6/60	vuosina 1961-1965	kuten edellä paitsi SNTL:n Valtakunnanpankin tilalla SNTL:n Ulkomaankauppapankki	Suomen Pankki ja SNTL:n Valtakunnanpankki, 1.1.1961 lähtien SNTL:n Ulkomaankauppapankki	rupla	kuten edellä	kuten edellä	sopimuksessa lueteltujen tavaroiden lisäksi vaihdetaan kulutus-tavaroita	maininta multilateraalisten toimitusten mahdollisuudesta	80 milj. vanhaa ruplaa 1.1.1961 lähtien 18 milj. ruplaa	hallitukset ryhtyvät toimenpiteisiin ylityksen poistam. 3 kk:n kuluessa. Mikäli näin ei tapahdu seur. 3 kk:n aikana, velkoja voi keskeyttää viennin tai vaatia suoritusta vaihdett. valuutoissa	valtuutetut kokoontuvat tarvittaessa
sopimus Suomen Tasavallan ja SNT-Liiton välillä tavaravaihdosta ja maksuista v. 1966-1970, allek. 14.8.1964, n:o 28-29/65	vuosina 1966-1970	kuten edellä	Suomen Pankki ja SNTL:n Ulkomaankauppapankki	rupla	kuten edellä		sopimuksen edellyttämän tavaravaihdon lisäksi suoritetaan tavaroiden vaihtoa Suomen ja Leninigradin välillä	kuten edellä	18 milj. ruplaa	kuten edellä	kuten edellä
sopimus Suomen Tasavallan ja SNT-Liiton välillä tavaravaihdosta ja maksuista v. 1971-1975, allek. 26.8.1969, n:o 38-39/70	vuosina 1971-1975	kuten edellä	Suomen Pankki ja SNTL:n Ulkomaankauppapankki	rupla	kuten edellä		sopimuksen edellyttämän tavaravaihdon lisäksi suoritetaan tavaroiden vaihtoa Suomen ja SNT-Liiton raja-alueiden välillä	kuten edellä	18 milj. ruplaa 1.1.1973 lähtien 30 milj. ruplaa	kuten edellä	Suomalais-Neuvostol. Taloudell. Yhteistyökomissio seuraa sopim. toteutumista
sopimus Suomen Tasavallan ja SNT-Liiton välillä tavaravaihdosta ja maksuista v. 1976-1980, allek. 12.9.1974, n:o 40/76	vuosina 1976-1980	kuten edellä	Suomen Pankki ja SNTL:n Ulkomaankauppapankki	rupla	kuten edellä		sopim. edellyttämän tavaravaihdon lisäksi suor. tavaroiden vaihtoa Suomen ja SNT-Liiton raja-alueiden välisen		50 milj. ruplaa nostettiin 100 milj. ruplaan 4.2.1977	kuten edellä	kuten edellä

Suomen ja SNTL:n välinen maksusopimus on vuodesta 1951 lähtien ollut osa maitten välisestä 5-vuotisesta runkosopimuksesta ja täten määräaikainen. Tässä suhteessa se eroaa muiden sosialistimaiden kanssa tehdyistä sopimuksista, jotka ovat periaatteessa jatkuvasti voimassa ja joita on muutettu tarpeen tullen. Käytännössä ero ei ole suuri, mutta maksujärjestelyjen jatkuvuuden kannalta määräaikaisuudella on merkitystä. Näin ollen on luonnollista, että järjestelmän muutoksesta on keskusteltu eniten uusien pitkäaikaissopimusten valmisteluvaiheessa.

Tavaravaihto- ja maksusopimusten toteutumisen seuranta on vuodesta 1971 lähtien annettu Suomalais-neuvostoliittolaisen taloudellisen yhteistyökomission tehtäväksi. Komissio on vuonna 1967 tapahtuneesta perustamisestaan lähtien valmistellut myös pitkäaikaissopimuksia laatimalla taustaselvityksiä erityisen työryhmän puitteissa. Maksujen osalta sopimusten toteutumista seuraavat ennen muuta asianomaiset pankit, joille on annettu valtuudet myös sopia keskenään sopimusten teknisestä toteuttamisesta¹ sekä kummankin maan ulkomaankauppaviranomaiset, jotka kokoontuvat tarvittaessa käsittelemään tavaravaihtoon ja maksuihin liittyviä kysymyksiä.

Kahdenvälisistä maksusopimuksista tavallisin on ns. sidottu maksusopimus, jonka mukaan osapuolet luopuvat vapaiden valuuttojen käytöstä keskinäisissä maksuissaan ja sopivat siitä, että viennistä ansaitut varat puolin ja toisin ovat käytettävissä ainoastaan toisen sopimuspuolen taholta tapahtuvan tuonnin maksamiseen eikä niitä periaatteessa voida siirtää jonkin kolmannen maan hyväk-

---

1. Pankkien kesken on tehty sopimus pitkäaikaissopimuksen maksuja koskevien määräysten teknisestä toteuttamisesta vuosina 1959, 1970 ja 1974. Näitä on muutettu ja täydennetty tarpeen mukaan pankkien välisellä kirjeenvaihdolla, joka pääosiltaan käy ilmi oheisesta liitteestä I.

si. Tämän luonteisia ovat myös Suomen ja SNTL:n väliset maksusopimukset.

Sidotut maksusopimukset mm. Bäckman¹ jakaa seuraaviin ryhmiin: kompensaatiosopimukset, clearing-sopimukset, hajautetut maksusopimukset sekä sekasopimukset. Näistä tuskin mikään sopimustyyppi esiintyy käytännössä "puhtaana", vaan maksusopimukset ovat tavallisesti näiden yhdistelmiä ja muunnelmia. Suomen ja SNTL:n väliset maksujärjestelyt sisältävät elementtejä kaikista edellä luetelluista sopimustyypeistä, joskin maitten väliset maksusopimukset ovat perustyybiltään clearing-sopimuksia eli saatavien ja velkojen yleistä selvittelyä koskevia sopimuksia.

4.2.1. Kompensaatiosopimukset

Ensimmäiset tavaravaihtosopimukset Suomen ja SNTL:n välillä sotien jälkeen tehtiin kompensatiopohjalla, jolloin jokaista vientihanketta vastaavasta tuontihankkeesta sovittiin samanaikaisesti. Periaatteessa kompensatiopohja on säilynyt maitten välisessä kauppavaihdossa nykypäiviin asti ns. rajakaupan puitteissa, jossa yrityksen on vientiluvan saadakseen osoitettava, mitä tuontia vastaan vienti tapahtuu. Maksut tästä tavaravaihdosta suoritetaan kuitenkin yleisen clearing-järjestelmän puitteissa.² Jo 1950-luvun alkuvuosina vaihdettiin maittemme välillä joukkokulutustavaroita erillisen sopimuksen perusteella. Maksut tästä kaupasta sovittiin hoidettavaksi silloin erillisen clearing-tilin kautta. Rajakauppa nykyisessä muodossaan sai alkunsa 1960-luvun alussa.

1. Bäckman, s. 13.

2. SNTL:n puolella rajakaupan maksuliike tapahtuu Vneshtrogbankin Leningradin konttorissa olevan clearing-tilin alatilin kautta.

4.2.2. Keskitetty maksuliike

Clearing-tilien pitäminen on tavallisesti annettu sopimusmaitten valtionpankkien tai varta vasten perustettujen elinten tehtäväksi. Suomen ja SNTL:n välinen clearing-tili on Suomessa Suomen Pankin ja SNTL:ssa Ulkomaankauppapankin (vuoteen 1961 saakka SNTL:n Valtakunnanpankin) hoidettavana. Koska maksut on näin kummassakin sopimusmaassa keskitetty suoritettavaksi yhden päätilin kautta, puhutaan myös keskitetystä maksuliikkeestä. Sidottuun maksusopimukseen liittyvällä hajautetulla maksuliikkeellä tarkoitetaan puolestaan järjestelyä, jossa liikepankit avaavat sopimusmaassa olevassa pankissa tai keskuspankki avaa sopimusmaan liikepankeissa tilin, joista valtiot eivät puolin ja toisin kannan vastuuta. Suurimmilla suomalaisilla liikepankeilla KOP:lla ja SYP:lla oli jo ennen sotia SNTL:n Roscombankissa (nykyisessä Vneshtorgbankissa) Smk-määräiset tilit, jotka vasta vuonna 1962 suoritettujen tilijärjestelyn yhteydessä muutettiin maitten välisen clearing-tilin markkamääräisiksi alatileiksi. Käytännössä näiden tilien kautta kulkenut maksuliike on ollut niin vähäistä, että maitten välisen maksuliikkeen voidaan sanoa olleen jokseenkin keskitettyä. Sen sijaan maitten välisiin tilijärjestelyihin kuuluu clearing-tilin alatilejä¹, joista päätilejä pitävät pankit myös vastaavat.

4.2.3. Vapaasti vaihdettavien valuuttojen käyttö

Maksusopimus, jonka mukaan vain osa maiden välisistä maksuista tapahtuu sidotussa valuutassa ja osa vapaasti vaihdettavissa valuutoissa, katsotaan sekasopimukseksi. Suomen ja SNTL:n välisiä maksusopimuksia vuosina 1956 - 1960 ja 1961 - 1965 voidaan täten pitää sekasopimusten

1. Liitteenä on kuvaus Suomen ja SNTL:n välisestä tili-järjestelmästä.

luonteisina, koska niissä SNTL sitoutui maksamaan Suomelle 40 milj. ruplan arvosta vapaasti vaihdettavia valuuttoja vuosittain. Tämän määrän katsottiin osapuilleen vastaavan Suomen vientiin sisältyvää länsivaluuttaosuutta. Myös muulloin maitten välisessä kaupassa on esiintynyt tavaroita, joista on suoritettu maksu vapaasti vaihdettavissa valuutoissa¹, mutta näiden merkitys on ollut vähäinen.

4.2.4. Vastuu clearing-tileistä ja niiden kautta kulkevat maksut

Suomen ja SNTL:n välisestä maksusopimuksesta osana maitten välistä pitkäaikaista tavaravaihtosopimusta vastaa Suomen puolella viime kädessä valtio. Tästä johtuu, että myös clearing-tilit ovat periaatteessa valtion eivätkä Suomen Pankin tilejä. Valtiolle kuuluu näin ollen mahdollinen korko ja kurssivoitto - toisaalta valtion on myös suoritettava korkomenot sekä mahdolliset kurssitappiot. Käytännössä tällaisia tilityksiä Suomen Pankin ja valtion välillä on tehty hyvin harvoin. Kysymys tileihin liittyvästä vastuusta on periaatteessa tärkeä luottorajaan asti ja jopa sen yli ulottuvan valtioiden välisen luotonuksen kyseessä ollen. Vastuukysymys sai eräänlaisen periaatteellisen ratkaisun vuonna 1955², jolloin clearing-valuuttojen nettosaatava kirjaamistavan muutoksen tuloksena alettiin sisällyttää setelinkatteeseen. Tätä ennen ainoastaan clearing-velat sisällytettiin setelinkatteeseen ja saatavat jäivät siten tavaltaan Suomen Pankin muodollisen vastuunmäärittelyn ulkopuolelle.

1. Vapaavaluuttamaksuja käsitellään tarkemmin sivulla s. 49.

2. Kastari, Paavo: Näkökohtia eräistä ns. sidotussa maksuliikkeessä syntyviin clearing-luottoihin liittyvistä oikeuskysymyksistä, Lakimies 6, 1959, s. 652.

Kastari¹ päätyy clearing-tilien vastuukysymystä koskevassa selvityksessään käsitykseen, että "Suomen Pankki on ainakin periaatteessa pitänyt suhteessaan valtioon johdonmukaisesti kiinni siitä käsityksestä, että pankki toimii clearing-järjestelmässä ainoastaan välittäjänä ja clearing-tilien hoitajana. Pitemmälle menevää riskiä tai rahoitusvelvollisuutta kuin Suomen Pankki itse on tahtonut ottaa ei sille clearing-liikkeessä ole voitu antaa." Tahtonsa pankki on toisaalta voinut tuoda julki kauppaneuvotteluissa, joihin pankin edustaja on säännöllisesti osallistunut.

Edellä mainitussa selvityksessä Kastari rajoittaa tarkastelunsa ainoastaan clearing-tilin hoitoon liittyvään valtioiden väliseen ns. tekniseen luottoon, joka myönnetään automaattisesti sovittujen luottorajojen puitteissa. Suomen ja SNTL:n välinen maksusopimus tavaravaihtosopimuksen osana (vuodesta 1951 lähtien) kattaa periaatteessa vain tavaravaihdosta aiheutuvat maksut.² Muilta osin sopimuksessa todetaan (vuosien 1956 - 1960 sopimuksesta lähtien), että "mainituilta tileiltä voidaan Suomen Pankin ja SNT-Liiton Ulkomaankauppapankin asiasta keskenään sovittua suorittaa maksuja muistakin kuin kauppatoimista." Esim. pääomansiirtoja koskevia suoranaisia määräyksiä maittemme välisessä maksusopimuksessa ei ole lainkaan. Näissä asioissa Suomen Pankki voi siis Suomen puolella toimia itsenäisesti. Tällöin saattaa periaatteessa herätä kysymys valtion vastuusta esim. yksityisten pääomaliikkeiden vaikutuksesta clearing-tilin saldoon. Käytännössä tällaista kysymystä ei ole kuitenkaan herätetty.

---

1. Kastari, s. 677.

2. Vuonna 1940 tehty maksusopimus kattoi kaikki maasta toiseen siirrettävät maksut.

4.2.5. Tilivaluutta ja kurssinmääritys

Suomen ja SNTL:n väliset clearing-tilit pidettiin 1940-luvulla Yhdysvaltain dollareissa ja 1951 lähtien ruplissa. Vuonna 1957 perustettiin erityinen rupla-tilin sidottu markka-alatili ns. ei-kaupallisia maksuja varten.¹ Tilivaluutan valinnassa Suomen ja SNTL:n välisissä clearing-järjestelyissä on täten toteutunut lähes päinvastainen kehitys kuin yleensä maksusopimusvaluutan valinnassa. Clearing-järjestelyjen alkuaikoina oli tavallista, että tilejä pidettiin kummankin sopimuspuolen valuutassa. Valuuttakurssien voimakkaiden heilahtelujen vuoksi toisen maailmansodan jälkeen siirryttiin joko pelkästään toisen osapuolen valuuttaan tai kolmannen maan valuuttaan.

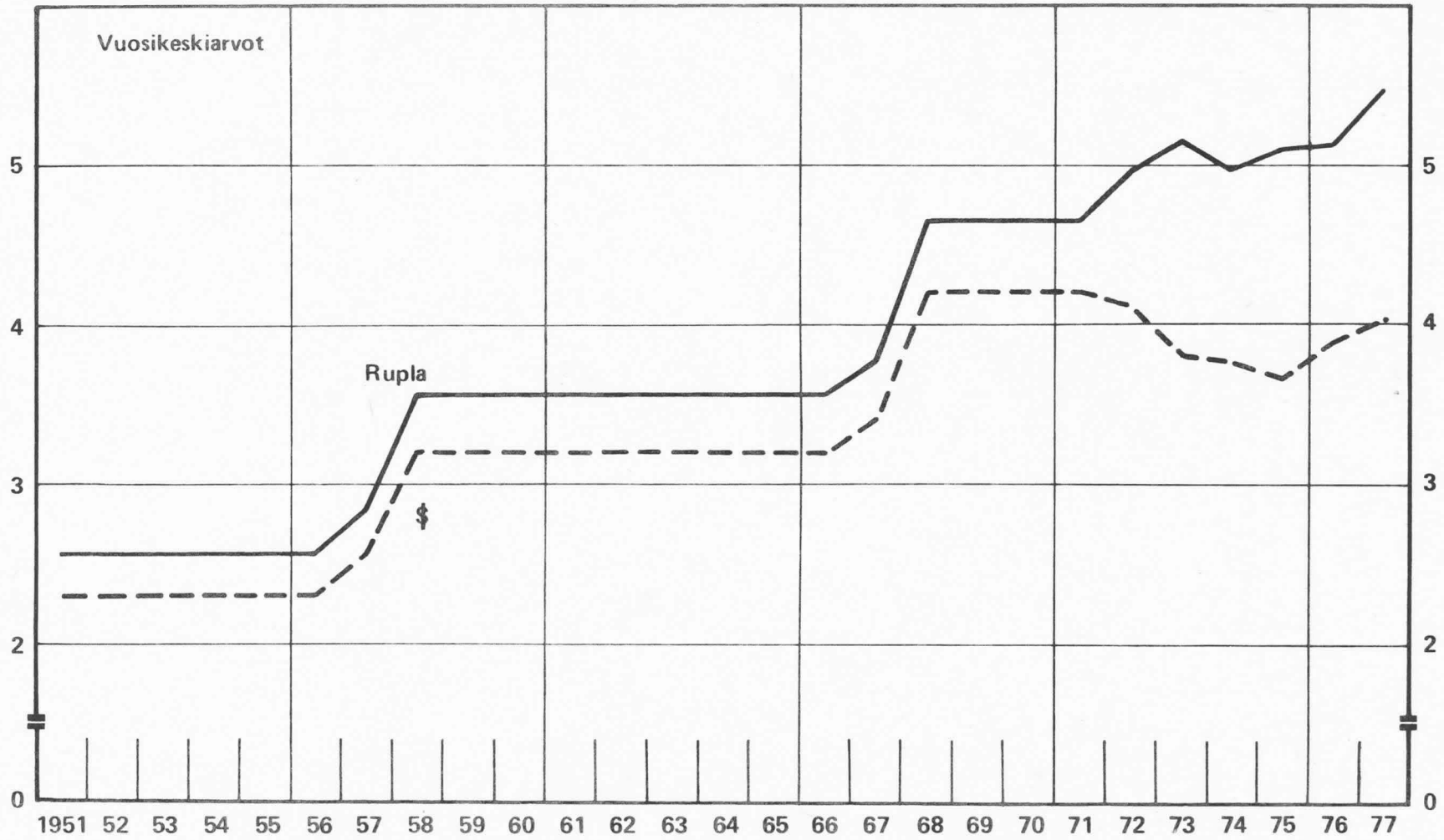
Clearing-ruplan kurssimääritys tapahtuu Suomessa toisaalta SNTL:n Valtionpankin tavallisesti kerran kuussa julkaiseman Yhdysvaltain dollarin ja ruplan välisen kurssin ja toisaalta Suomen Pankin dollarinoteerauksen perusteella. Vuoteen 1973 saakka clearing-ruplan kurssi oli kiinteä ja muuttui ainoastaan markan devalvaatioiden sekä vuonna 1961 suoritetun SNTL:n ruplan devalvoinnin² yhteydessä. Vuoden 1973 puolivälistä lähtien, jolloin vaihdettavien valuuttojen noteerauksissa luovuttiin kiinteiden kurssien järjestelmästä, myös clearing-ruplan kurssi on vaihdellut päivittäin. Clearing-ruplan ja markan välisen kurssin kehitys vuosina 1951 - 1976 käy ilmi oheisesta kuviosta 1.

1. Ei-kaupallisilla maksuilla tarkoitettiin tässä yhteydessä lähinnä turistiliikenteen maksuliikettä sekä muita yksityisten henkilöiden toimesta lähetettäviä ja saapuvia maksumääräyksiä.

2. 1.1.1961 ruplan kulta-arvo nostettiin 0.222168 grammasta 0.987412 grammaan. Samalla kaikkien SNTL:n sisäisten hintojen, palkkojen, säästöjen jne. arvo pienennettiin kymmenesosaan aikaisemmasta, joten tuloksena oli ruplan tosiasiallinen devalvointi 55.6 prosentilla. Vrt. Franklyn D. Holzman, Foreign Trade under Central Planning, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 1974, s. 258 - 260.

Kuvio 1.

RUPLAN JA DOLLARIN MARKKAKURSSI vv. 1951–77

Suomen markan kurssinmuutokseen on maitten välisissä clearing-järjestelyissä varauduttu seuraavasti: markan ulkoisen arvon muuttuessa markka-alatilien yhteissaldo siirretään ruplamääräiselle päättilille Suomen Pankin muutosta edeltävänä päivänä noteeraamaan ruplan viralliseen kurssiin.¹ Näin ollen Suomen markan devalvoinnit eivät ole markkamääräisen alatilin saldon osalta vaikuttaneet päättilillä olevan saatavan arvoon ruplissa ilmaistuna. Markan ulkoisen arvon muutoksiksi on tulkittu tällöin ainoastaan suoritettut devalvoinnit. Markan arvon liukumia ei ole otettu huomioon. Markkamääräisten maksujen vähäisyydestä johtuen tämän devalvaatioklausulin merkitys on myös vähäinen.

SNTL:n ruplan kultapitoisuuden muuttuessa päätilin saldoa muutetaan viisivuotisen tavaranvaihto- ja maksusopimuksen mukaan muutoksen tapahtumispäivänä ja muutosta vastaavassa suhteessa. Maksut Suomen ja SNTL:n välillä suoritetaan runkosopimuksen mukaisesti clearing-ruplissa. Suomalaisten yritysten ja neuvostoliittolaisten organisaatioiden välistä laskutusta tapahtuu myös muissa valuutoissa. Käytännössä mm. useiden raaka-aineiden laskutus suoritetaan kansainväliseen tapaan dollareissa myös Suomen ja SNTL:n välillä eikä tässä kaupassa muuten normaalin käytännön mukaan ruplissa. Tällöin ruplan muuntaminen muiksi valuutoiksi tapahtuu sopimuksen mukaan maksupäivänä voimassa olevaan SNTL:n Valtionpankin noteeraamaan kurssiin.

4.2.6. Clearing-tilin korko

Suomen ja SNTL:n väliset clearing-tilit olivat alun perin korottomat. Vuonna 1948 sovittiin kuitenkin pank-

---

1. Määräys on Suomen Pankin ja SNTL:n Ulkomaankauppapankin välisessä 22.8.1975 allekirjoitetussa sopimuksessa viisivuotissopimuksen maksuja koskevien määräysten teknisestä toteuttamisesta.

kien kesken, että luottorajan ylittävälle clearing-tilin saldolle lasketaan 2 prosentin vuotuinen korko. Tähän päädyttiin siksi, että SNTL:sta sinä vuonna tapahtuneiden viljatoimitusten ajoittumisen vuoksi väliaikainen luottorajan ylitys oli odotettavissa eikä tuolloin haluttu ryhtyä sopimuksen edellyttämiin tasoitustoimiin eli vapaavaluuttasuorituksiin. Myöhemmin korkoa laskettaessa tilisaldosta sovittiin vähennettäväksi SNTL:n suomalaisille toiminimille suorittamat ennakkomaksut, jotka kirjattiin kokonaan omalle tililleen. Vuoden 1958 alusta lähtien ennakot siirrettiin Suomen aloitteesta omalta erityistililtään varsinaiselle clearing-tilille. Koron maksusta luovuttiin vuoden 1959 alusta lähtien.

4.2.7. Alkuperäkysymys ja sidottujen valuuttojen arvostus

Clearing-sopimusten alkuaikoina katsottiin välttämättömäksi, että clearing-tilin kautta maksettavat tavarat olivat kummankin maan alkuperätuotteita. Koska tämän valvominen oli käytännössä hyvin hankalaa, luovuttiin alkuperävaatimuksesta vähitellen ja siirryttiin käytöntöön, jonka mukaan kaikki vienti clearing-sopimusmaahan oli maksettava vientimaan sopimustilille riippumatta siitä, mistä maasta se oli peräisin. Suomen ja SNTL:n välisessä maksusopimuksessa ei ole lainkaan tavaroiden alkuperää koskevia määräyksiä. Käytännössä Suomen vientitavaroiden alkuperää tarkkaillaan kuitenkin lisenssi-
viraston toimesta. Perinteisesti vienti on SNTL:n kaupassa pyrkinyt nousemaan tuontia suuremmaksi ja sitä on täytynyt rajoittaa. Tällöin on haluttu rajoittaa varsinkin vapaasti vaihdettavilla valuutoilla hankittujen raaka-aineiden ja puolivalmisteiden osuus viennissä mahdollisimman pieneksi. Näin on myös pyritty vaikuttamaan edistävästi kotimaan työllisyyteen ja estämään vapaasti vaihdettavien valuuttatulojen vaihtuminen sidottuihin valuuttoihin. Samalla on kuitenkin jouduttu

rajoittamaan vientitavaroiden valikoimaa sekä suljettu suureksi osaksi pois kauttakulku-kaupan suomat mahdollisuudet.

Vuosina 1956 - 1965 SNTL:n vuosittain maksamien vapaasti vaihdettavien valuuttojen (40 milj. ruplan arvosta) tarkoituksena oli kattaa Suomen viennistä vapaasti vaihdettavissa valuutoissa aiheutuneet menot. Näiden maksujen loppuminen vuodesta 1966 lähtien merkitsi osaltaan lisenssiviraston alkuperätarkkailun merkityksen lisääntymistä.

Kysymys tavaroiden alkuperästä liittyy läheisesti idänkaupassa käytettyjen sidottujen valuuttojen arvostukseen. Koska sidottu clearing-valuutta on käytettävissä tuontimenoihin ja muihin maksuihin ainoastaan maksusopimuksen tehneiden kahden maan välillä eikä ole ilman erityisjärjestelyjä siirrettävissä kolmansiin maihin, sen arvostus on rajoitetun käyttömahdollisuuden vuoksi alhaisempi kuin vapaasti vaihdettavien valuuttojen arvostus. Arvostukseen vaikuttaa erityisesti idänkaupassa se, että clearing-valuuttoja vastaan sosialistimaista saatavien tavaroiden valikoima on ollut melko suppea eikä esimerkiksi koneiden ja laitteiden huoltoa ole aina voitu järjestää tyydyttävästi. On huomattava, että myös sosialistimaissa valuuttoja arvostetaan niiden vaihdettavuuden mukaan niin, että vapaasti vaihdettavat valuutat ovat halutuimpia ja niitä vastaan myydään yleensä laadultaan korkeatasoisimmat ja kysytyimmät tuotteet, kun taas clearing-maksua vastaan ei joitakin, tosin harvoja, tuotteita myydä lainkaan. Neuvostoliiton kauppamme clearing-valuutan arvostuskysymys on kuitenkin nähtävä sen seikan valossa, että suurin osa tuonnistamme on raakaöljyä, joka on tyypillinen "kovan valuutan" tavara.

4.2.8. Luottoraja

Clearing-järjestelmään ei alun perin kuulunut sopimuksen tehneiden valtioiden välistä luototusta, vaan maksuja suoritettiin vain silloin, kun tilillä oli varoja. Käytännön syistä sopimusmaat kuitenkin alkoivat antaa toisilleen luottoa, jolla maksut puolin ja toisin saattoivat tapahtua tilillä olevista varoista riippumatta. Luottorajojen suuruus riippui yleensä kauppavaihdon suuruudesta mutta vaihteli suuresti eri sopimusten kesken. Suomen ja SNTL:n välisten maksusopimusten kulloisetkin luottorajat käyvät ilmi taulukosta 1. Samoin käyvät ilmi sopimusten määräykset luottorajan ylityksen poistamisesta.

Bäckmanin mukaan¹ Suomen tekemissä maksusopimuksissa esiintyy kolme tapaa palauttaa saldo luottorajan puitteisiin: a) valuuttasuorituksin, b) neuvottelutietä ja c) velkojamaan vientikiellolla. Suomen ja SNTL:n välisissä maksusopimuksissa on vuodesta 1951 lähtien mainittu kaikki kolme tapaa. Näistä on käytännössä sovellettu pääasiassa neuvotteluteitse tapahtuvaa tasoitusmenettelyä. Tavallisimmin neuvottelut ovat johtaneet lisätoimituksiin vuosipöytäkirjassa sovittujen kiintiöiden yli.

Vapaasti vaihdettavissa valuutoissa suoritettuja tasoituksia tehtiin muutaman kerran 1950-luvulla. Velkojamaan toimesta vientitoimitusten keskeytyksiä ei ole luottorajan ylityssyistä tapahtunut.² Sen sijaan neuvotteilla olevilta vientihankkeilta on joskus vien-

1. Bäckman, s. 39.

2. Sen sijaan SNTL lopetti muista syistä ostot Suomesta v. 1968. Vrt. Väyrynen, Raimo: Conflicts in Finnish - Soviet Relations: Three Comparative Case Studies. Acta Universitatis Tamperensis, Ser. A. vol. 97, s. 136.

titarkkailuilmoitus jätetty hyväksymättä tilanteessa, jossa clearing-tilillä on ollut luottorajan ylittävä saatava. Edellä viitattiin lisäksi koron käyttöön 1950-luvulla eräänä tasapainoon tähtäävänä keinona.

4.2.9. Kolmikantasopimukset

Suomen ja SNTL:n välisiin maksusopimuksiin liittyivät 1950-luvulla olennaisesti kolmikantasopimukset, joissa kolmantena osapuolena oli jokin sosialistimaa, useimmiten Puola, Tshekkoslovakia tai Saksan Demokraattinen Tasavalta. Kolmikantasopimukset syntyivät tilanteessa, jossa Puolasta tuotavalle kivihillelle etsittiin edullista maksutapaa¹ ja sellainen löydettiin Suomen, Puolan ja SNTL:n välisestä kolmikantajärjestelystä. Kolmikanta-kaupoista muodostui tämän jälkeen eräs Neuvostoliiton-kauppamme tasapainotuskeinoista. Myös maitten välillä voimassa olleista runkosopimuksissa nämä otettiin huomioon omana kiintiönään. Kolmikantasopimusten yleissääntönä oli, että Suomi toi jostakin kolmannesta maasta tavaroita ja maksoi ne viennillä SNTL:oon, joka puolestaan maksoi toimitukset viennillä ao. maahan. Poikkeuksen muodosti Suomen, Kiinan ja SNTL:n välille vuonna 1952 tehty kolmikantasopimus, jossa Suomi vei Kiinaan ja sai maksuksi tavaroita SNTL:sta. Kolmikantasopimukset jäivät 1950-luvun puolivälin jälkeen pois käytännöstä sen vuoksi, että alkoi olla yhä vaikeampaa löytää tavaroita, joita "kolmannet" maat olisivat valmiit hyväksymään maksuksi omasta viennistään Suomeen.

4.3. Tavaratoimitusten maksuajat

Edellä olevan mukaan maittemme välisissä maksusopimuksissa on melko seikkaperäiset määräykset clearing-tilillä syntyvien valtioitten välisten saatavien ja

---

1. Nykopp, s. 164 - 165.

velkojen sallituista määristä sekä maksutavoista. Sen sijaan tavaratoimitusten maksuajoista ja -tavoista sopimuksissa ei ole määräyksiä. Suomen viennissä on käytännössä pidetty kiinni ennako- ja käteismaksuperiaatteesta syistä, jotka on lyhyesti käsitelty edellä. Tuonnissa sen sijaan on sallittu jopa muualta tapahtuvaan tuontiin verrattuna normaalia pitempiä maksuaikoja, koska tuontia SNTL:sta on perinteisesti pyritty edistämään, jotta voitaisiin viedä vastaavasti enemmän.

Viennin ennakkomaksukäytäntö alkoi vuonna 1949, jolloin neuvostoliittolainen ostaja suostui rahoittamaan Suomesta hankittavien puutalojen rakentamisen ennakkomaksuilla. Näille maksuille avattiin vähän myöhemmin oma tili, jolle pian alettiin maksaa myös muita ennakkoja. Toimituksen tapahduttua kaikki siihenastiset kyseiseen toimittukseen liittyvät ennakkomaksut siirrettiin varsinaiselle clearing-tilille. Vähitellen ennakkojen tilin saldo kasvoi niin suureksi, että sillä alkoi 1950-luvun puolivälissä olla rahapoliittista¹ merkitystä. Clearing-tilin ulkopuolella sitä eivät koskeneet tilin luottorajat. Näin ollen vastuu ennakkojen aiheuttamasta rahamarkkinoiden keventymisestä jäi avoimeksi varsinkin, kun valtiolla ei ollut mahdollisuuksia osoittaa budjettivaroista tarvittavan suuruisia määrärahoja ennakkojen tilin katteeksi. Suomen aloitteesta ennakkojen maksumenettelystä neuvoteltiin useita vuosia, kunnes vuonna 1957 päästiin sopimukseen siitä, että vuoden 1958 alusta ei uusia ennakkomaksuja suoriteta ennakkojen tilin kautta ja että 31.12.1960 ennakkotilillä ilmenevä saldo siirretään sellaisenaan varsinaiselle clearing-tilille. Nykyään ennakkomaksukäytäntöä sovelletaan lähinnä suurissa laiva- ja konetoimituksissa.

1. Silloisen terminologian mukaan puhuttiin rahanarvopoliittisesta merkityksestä.

4.4. Maksujen kulku käytännössä

Suomen ja SNTL:n välinen maksuliike ei käytännössä juuri poikkea muusta ulkomaisesta maksuliikkeestä, joka hoitetaan pääasiassa maksuja hoitavien pankkien välisinä tilisiirtoina. Näin tapahtuu myös clearing-tilejä pitävien pankkien, Suomen Pankin ja SNTL:n Ulkomaankauppapankin välillä. Suomessa Neuvostoliiton-kauppaa käyvien yritysten ja Suomen Pankissa pidettävien clearing-tilien välillä toimivat välittäjinä suomalaiset valuuttapankit, joten maksuliike ei yritystenkään kannalta poikkea muun ulkomaankaupan maksuliikkeestä. Oheisessa kaaviossa 1 on kuvattu Suomen ja SNTL:n välisten maksujen kulku pääpiirteittäin. Maksujen kulkua SNTL:n puolella käsitellään osassa II.

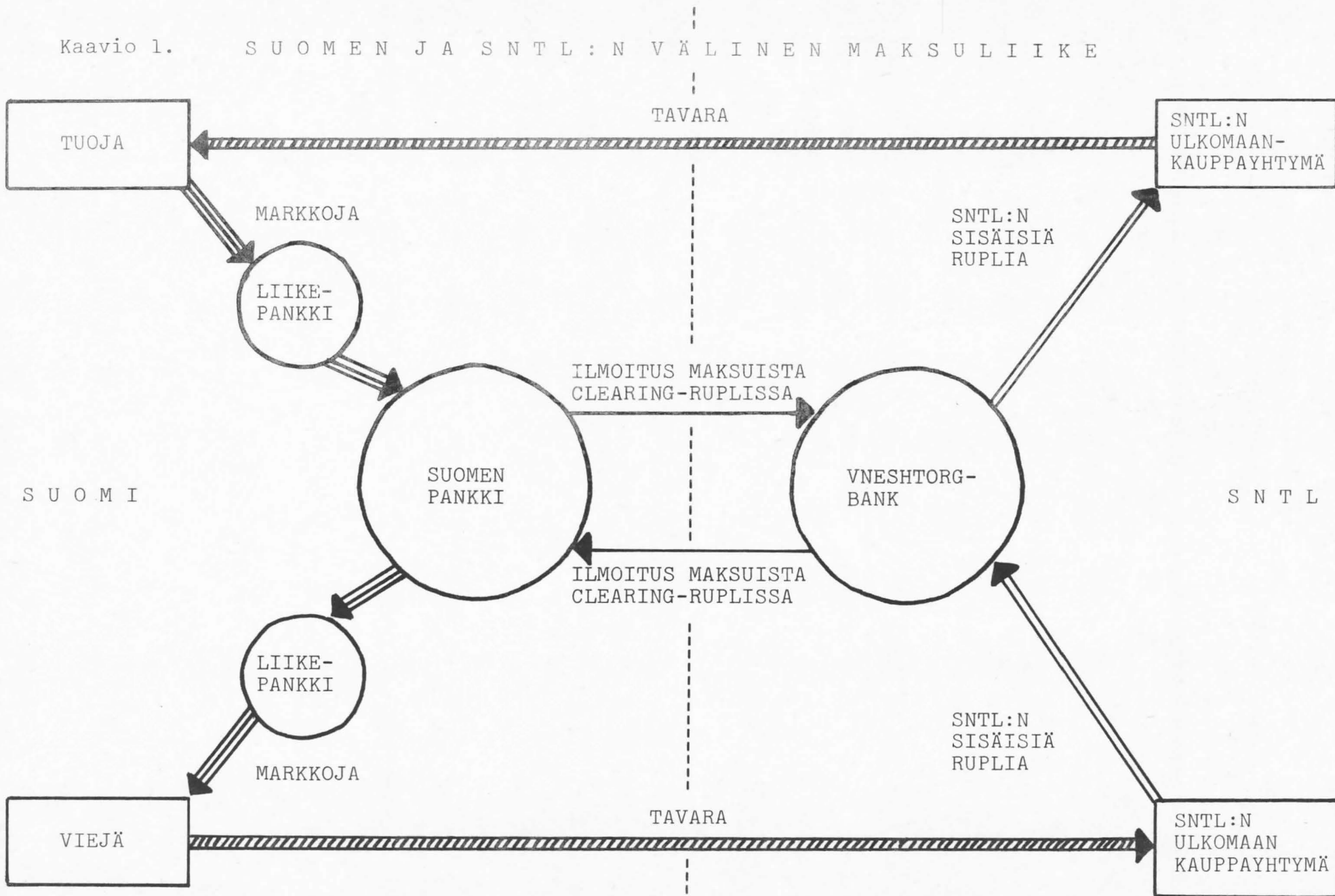
5. SUOMEN JA SNTL:N VÄLISEN KAUPAN JA MAKSULIIKKEEN KEHITYS SEKÄ MAKSUTASEEN KOOSTUMUS VUOSINA 1961 - 1976

Suomen ja SNTL:n välisen kaupan ja maksuliikkeen kehitystä tarkastellaan seuraavassa tärkeimpien maksutaseerien, kauppaa-, vaihto- ja pääomataseiden puitteissa. Tarkastelu perustuu vuosien 1961 - 1967 osalta pääasiassa Suomen Pankin Taloudellisessa tutkimuslaitoksessa tehtyihin sekä vuosien 1968 - 1976 osalta Suomen Pankin idänkaupan osastolla laadittuihin laskelmiin Suomen ja SNTL:n välisen maksutaseen kehityksestä. Tarkastelussa kiinnitetään päähuomio eri taseiden tasapainoon, johon edellisten lukujen perusteella clearing-maksujärjestelmän voi otaksua erityisesti vaikuttavan.

5.1. Kauppatase

Suomen ja SNTL:n välinen kauppatase vuosina 1961 - 1976 on ollut Suomelle alijäämäinen vuosina 1962 ja 1969 lukuun ottamatta. Alijäämän osuus tuonnista oli 1960-

Kaavio 1. SUOMEN JA SNTL:N VÄLINEN MAKSULIIKE

luvun alkupuoliskolla keskimäärin 14 % ja loppupuoliskolla keskimäärin 8 %. 1970-luvulla alijäämä on suhteellisesti kasvanut ja nousi vuosina 1971 - 1976 keskimäärin 18 prosenttiin tuonnista.

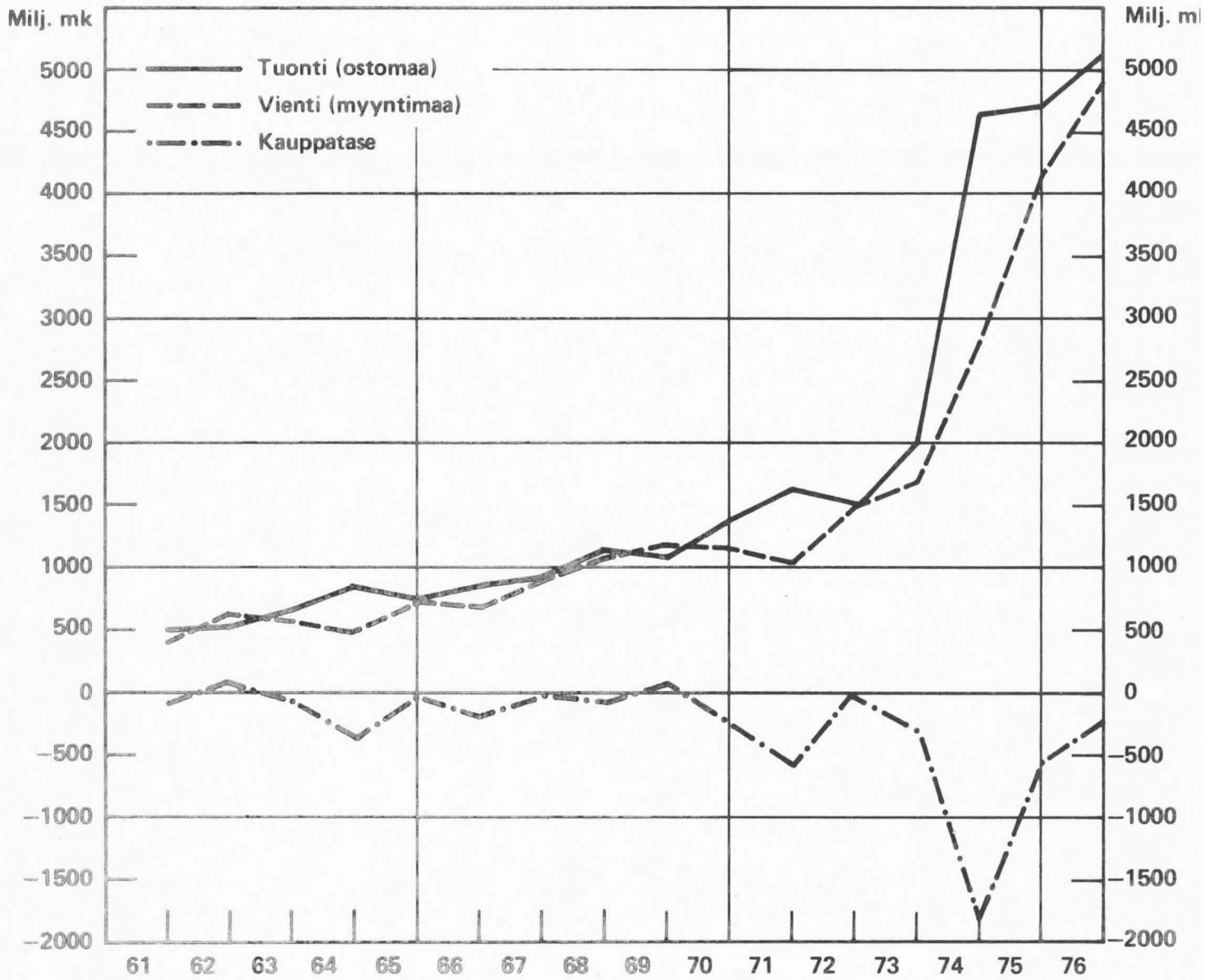
Vuosittaiset vaihtelut kauppataseessa ovat olleet huomattavia. Suurimmillaan alijäämä on ollut vuosina 1964 (41.1 % tuonnista), 1971 (35 % tuonnista) ja 1974 (39 % tuonnista). Parhaiten kauppatase on ollut tasapainossa vuonna 1972, jolloin alijäämä oli alle 2 % tuonnista. Kauppataseen kehitys näkyy tarkemmin oheisista kuvioista 2 ja 3.

Mikäli kauppataseen tasapainoa pidettäisiin Suomen ja SNTL:n välisen kaupan eräänä tavoitteena, voitaisiin taselukujen valossa todeta, että tätä tavoitetta ei ole kovin hyvin saavutettu. Maitten välisen tavaravaihdon tasapainolle kauppatase on kuitenkin vain eräänlainen likiarvo, koska cif-pohjainen tuonnin arvo sisältää osaksi maitten väliseen palvelustaseeseen kuuluvia eriä sekä osaksi kotimaisella kalustolla suoritettavien kuljetusten osalta kokonaan maitten väliseen maksutaseeseen kuulumattomia eriä. Suomen SNTL:sta tapahtuvan tuonnin raaka-ainevaltaisuudesta johtuen rahtien osuus tuonnista on merkittävä, v. 1970 - 1974 keskimäärin 3.4 % tuonnista, joten fob-fob-pohjaisena maitten välisen kauppataseen alijäämä olisi ainakin tämän verran pienempi. Tasapainoon ei täten korjattukaan kauppatase kuitenkaan vielä päätyisi.

Ulkomaankauppatilastoon perustuvat Suomen ja SNTL:n välisen kaupan Suomen alijäämää osoittavat kauppatasestatistot ovat ainoat julkiset tilastotiedot maitten välisestä kaupasta. Vuosittaisten tavaravaihtoneuvottelujen yhteydessä on julkisuudessa tavallisesti korostettu vaikeuksia lisätä Suomen vientiä SNTL:oon,

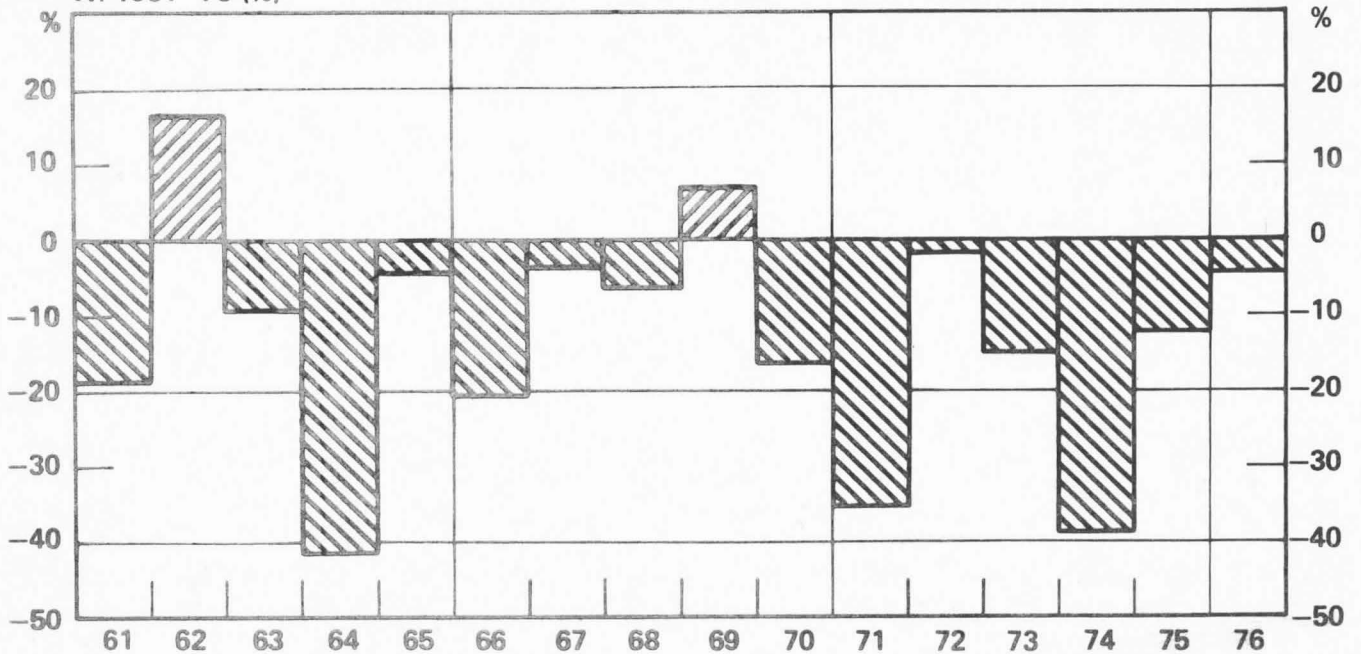

SUOMEN JA SNTL:N VÄLINEN KAUPPATASE vv. 1961–76 SUOMEN ULKOMAANKAUPPATILASTON MUKAAN (milj. mk)

Kuvio 3.

SUOMEN JA SNTL:N VÄLISEN KAUPPATASEEN ALI(YLI)JÄÄMÄN OSUUS TUONNISTA vv. 1961–76 (%)

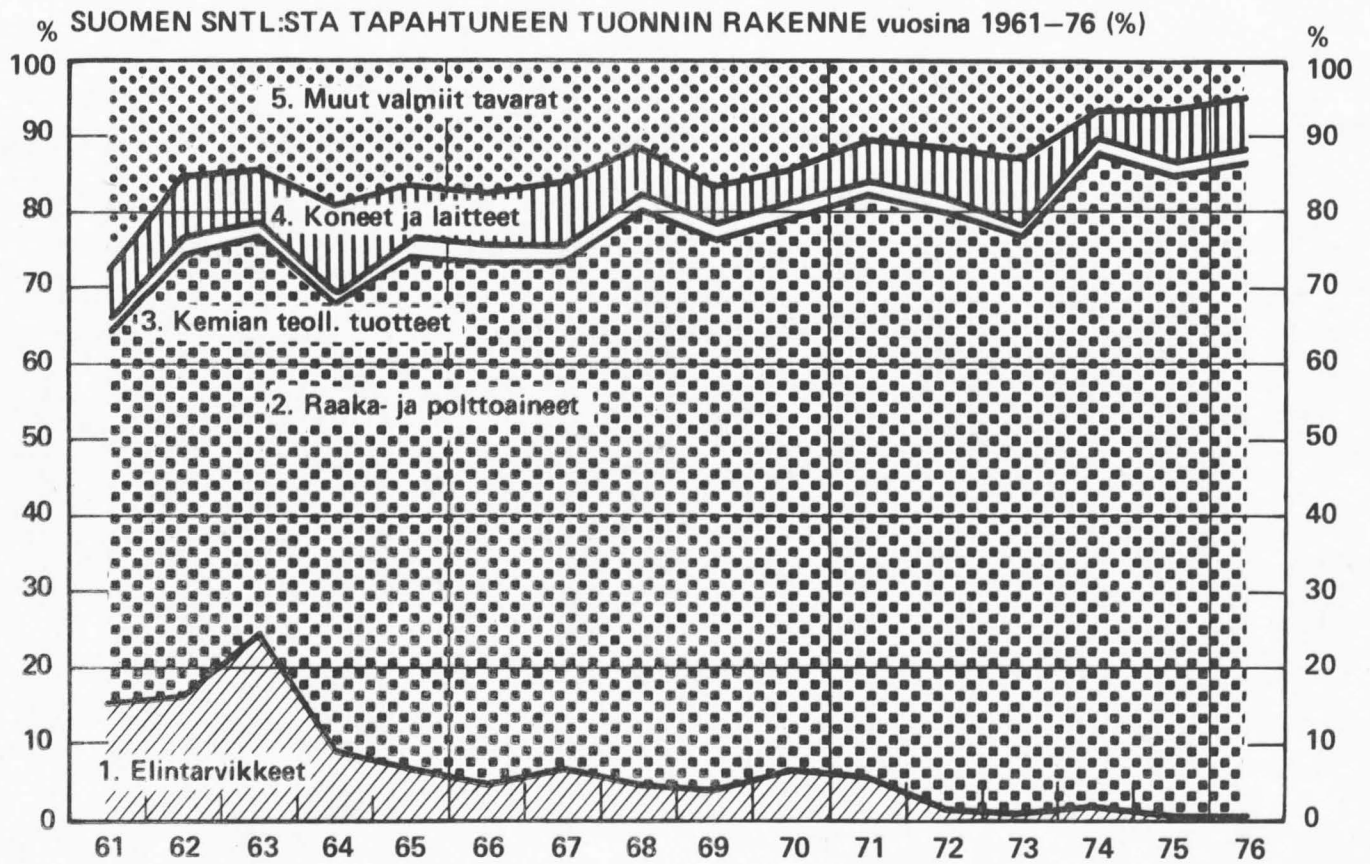
koska vastaavaa tuonnin lisäystä ei ole voitu toteuttaa. Vientienemmyydestä tai -paineesta puhuttaessa on jätetty sanomatta, että sillä on tarkoitettu tilannetta maitten välisellä clearing-tilillä, jolloin "vientiin" eli clearing-tilin saatavapuolelle on laskettu tavaramaksujen lisäksi palvelusten viennistä saatavat tulot sekä pääomantuonti. On mahdollista, että vielä 1960-luvulla virallisen tilaston kauppataaseluvut vaikuttivat omalta osaltaan silloisen "vientipaineen" syntyyn. 1970-luvulla näin tuskin on enää tapahtunut tuonnin lisäämisen merkityksen saatua 1960-luvun loppupuoliskolla osakseen melko laajaa julkista huomiota.

5.1.1. Kaupan tavararakenne

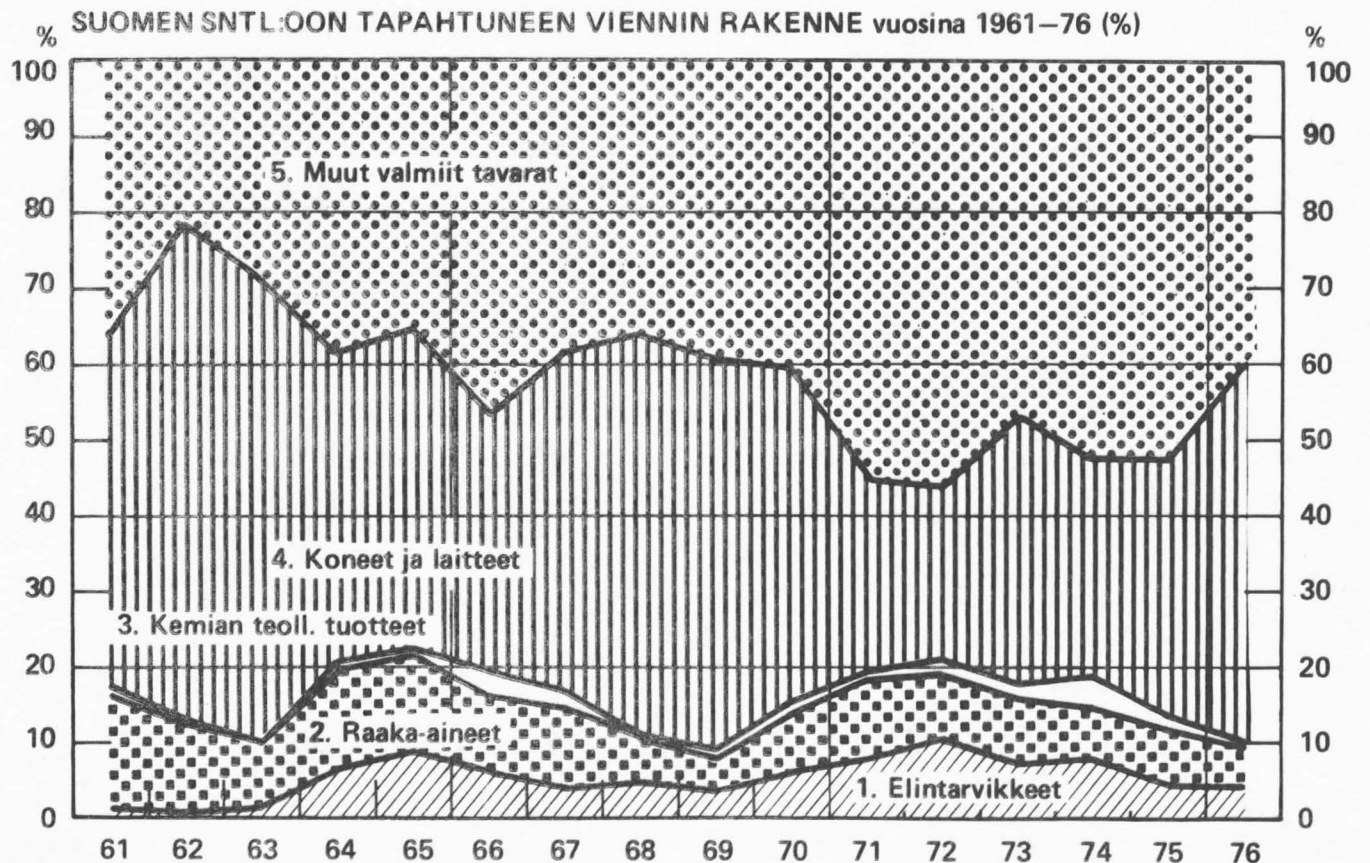
Oheiset kuviot 4 ja 5 kuvaavat SNTL:n kaupan viennin ja tuonnin rakennetta vuosina 1961 - 1976. Kuvioista havaitaan tuonnin rakenteen kehityksen tarkasteluajanjaksona olleen tasaisempaa kuin viennin rakenteen kehitys, jossa on havaittavissa selvästi suhdanneluontoista vaihtelua. Merkittävin muutos tuonnin rakenteessa on ollut raaka- ja polttoaineiden osuuden kasvu alle 50 prosentista vuonna 1961 yli 85 prosenttiin vuonna 1976. Tähän kehitykseen on luonnollisesti vaikuttanut myös raakaöljyn hintakehitys 1970-luvulla. Koneiden ja laitteiden osuus tuonnista on pysynyt koko kauden keskimäärin 6 - 8 prosentin tasolla.

Viennissä koneiden ja laitteiden osuus on vaihdellut suuresti vuodesta toiseen, mutta kehityksen suunta on ollut selvästi aleneva. Vuosina 1961 - 1965 koneiden ja laitteiden ja laivojen osuus koko viennistä oli keskimäärin hieman yli 50 %, vuosina 1966 - 1970 noin 45 % ja vuosina 1971 - 1976 enää noin 33 %. Samanaikaisesti muiden valmiiden tuotteiden osuus on kasvanut noin kolmanneksesta puoleen koko viennistä, joten koneiden ja

Kuvio 4.

Kuvio 5.

laitteiden sekä muiden valmiiden tuotteiden yhteenlaskettu osuus viennistä on pysynyt keskimäärin 70 - 80 prosentin tasolla.

Vienti SNTL:oon on 1950-luvun alusta lähtien sisältänyt suhteellisesti enemmän pitkälle jalostettuja tuotteita kuin Suomen muu vienti. Näin ollen ei ole pidetty ihmeteltävänä, että SNTL:n-viennin jalostusaste ei karkeasti mitattuna ole noussut 1960- ja 1970-luvuilla, kuten Suomen koko viennissä on tapahtunut. SNTL:sta tapahtuneessa tuonnissa on raakaöljyn osuuden kasvun johdosta keskimääräinen jalostusaste jopa laskenut, mihin kehitykseen on puolestaan kiinnitetty huomiota erityisesti SNTL:n taholta. Edellisen kaltainen kaupan rakenteen kehitys sisältää piirteitä, joita luvussa 1 kuvattiin clearing-maksujärjestelyihin liittyviksi yleisiksi haittavaikutuksiksi. Tässä yhteydessä on kuitenkin mahdotonta osoittaa kehitystä clearing-maksujärjestelmästä aiheutuneeksi. Myöskään ei voida osoittaa, millainen Suomen ja SNTL:n välisen kaupan rakenteen kehitys olisi ollut toisenlaisen maksujärjestelmän puitteissa.

Esimerkkinä clearing-maksujärjestelmän vaikutuksista kaupan rakenteeseen voidaan yhtäältä todeta, että Suomi on 1970-luvulla kuulunut suurimpiin neuvostoliittolaisten koneiden ja laitteiden ostajiin SEV-alueen ulkopuolella. Mikäli Suomessa ei olisi ollut clearing-maksujärjestelmään pohjautuvaa tarvetta tuonnin kehittämiseen, koneiden ja laitteiden osuus SNTL:n-tuonnissa olisi saattanut jäädä vieläkin alhaisemmaksi. Toisaalta clearing-järjestelmän rajoittavat vaikutukset ovat näkyneet kone- ja laitetuonnissa siten, että joitakin neuvostoliittolaisia koneita ja laitteita, joille Suomessa olisi ollut kysyntää, ei ole saatu ostetuksi clearing-maksua vastaan, vaan ne on myyty muualle vapaavaihtamaksua vastaan. Näiden merkitys koko tuonnin rakenteen kannalta on kuitenkin vähäinen.

5.1.2. Kaupan kasvu ja vaihtelut

Suomen ja SNTL:n välinen kauppa on kasvanut suunnilleen samaa tahtia Suomen muun ulkomaankaupan kanssa. Kasvu-
vauhdissa on kuitenkin ollut enemmän vaihteluita kuin
muussa ulkomaankaupassa, mikä näkyy suurina vaihteluinä
myös SNTL:n-kaupan osuudessa koko Suomen ulkomaankau-
pasta. 1960-luvun alussa sekä vuosina 1970 - 1973
SNTL:n-kaupan osuus Suomen koko ulkomaankaupasta oli
12 - 13 %, vuosina 1966 - 1967 15 - 17 % ja vuosina
1974 - 1976 18 - 19 %.

Suomi on myös säilyttänyt asemansa SNTL:n suurimpien
läntisten kauppakumppaneiden joukossa. Vuonna 1961 Suomi
oli Englannin ja Saksan Liittotasavallan jälkeen SNTL:n
kolmanneksi suurin markkinatalousjärjestelmän omaava
kauppakumppani. Vuonna 1976 tilanne oli jälleen lähes
samanlainen. Suomen edellä olivat vain Saksan Liitto-
tasavalta, Yhdysvallat ja Japani.

Clearing-maksujärjestelmän kaupan kasvua rajoittavia
vaikutuksia on näin ollen vaikea todeta Suomen ja SNTL:n
välillä. Tämä johtunee osaksi sellaisista ulkoisista
kasvusysäyksistä kuin energian hinnannousu 1970-luvulla,
mutta osittain syynä saattaa olla myös maitten väliseen
clearing-maksujärjestelmään liittyvä tasapainomekanismi,
jota on sovellettu enimmäkseen kauppaa kasvattavalla
tavalla.

Suomen ja SNTL:n välisen kauppataseen suhteellisen
suuriin vaihteluihin ovat vaikuttaneet huomattavat
viennin ja tuonnin kasvuvauhdin eriaikaiset vaihtelut,
jotka käyvät tarkemmin ilmi kuviosta 6. 1960-luvulla
viennin arvo¹ kasvoi keskimäärin 15 % vuodessa vaih-
dellen -16 prosentista +54 prosenttiin. 1970-luvulla

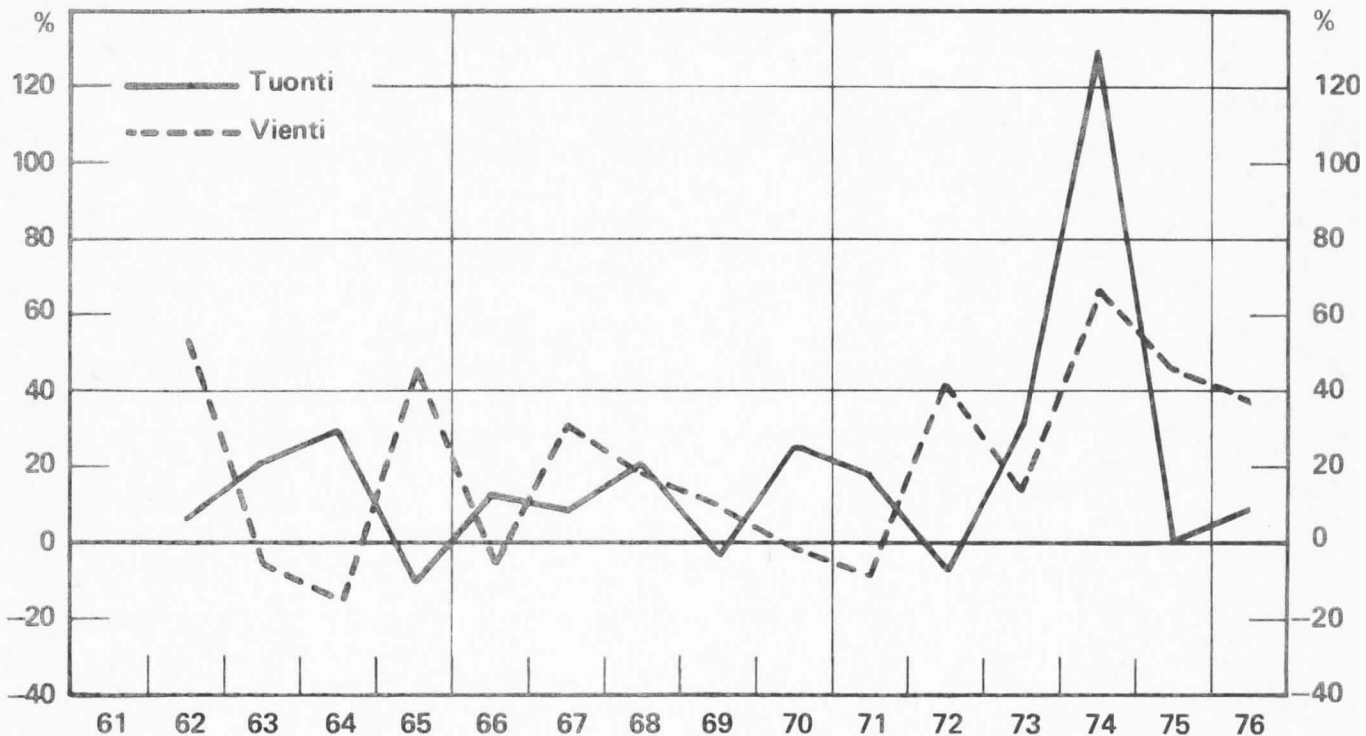
---

1. Ulkomaankaupan alueittaiset volyyymi- ja yksikköarvo-
indeksit eivät tätä laadittaessa olleet käytettävissä,
joten tarkastelu suoritetaan arvosarjojen pohjalta.

viennin kasvu on ollut keskimäärin 30 % vuodessa ja vaihteluväli -9 prosentista +66 prosenttiin. Tuonti kasvoi 1960-luvulla keskimäärin 13 % vuodessa ja 1970-luvulla keskimäärin 31 % vuodessa. Tuonnin kasvu oli 1960-luvulla tasaisempaa kuin viennin kasvu. 1970-luvulla, jolloin tuonti vuonna 1974 raakaöljyn jyrkän hinnannousun johdosta yli kaksinkertaistui edellisiin vuosiin verrattuna, tuonnin vaihtelut ovat olleet samaa suuruusluokkaa kuin viennin vaihtelut.

Kuvio 6.

SUOMEN JA SNTL:N VÄLISEN KAUPAN VAIHTELUT vv. 1961-76 VIENNIN JA TUONNIN ARVON MUUTOS EDELLISESTÄ VUODESTA (%)

SNTL:n kaupalla on usein väitetty olevan koko ulkomaankauppaamme tasapainottavia vaikutuksia varsinkin lamakausina, jolloin kysyntä markkinatalousmaissa on suhteellisen vähäistä. Toisaalta on myös havaittu, että länsikaupan suhdanteet ja SNTL:n viennin vaihtelut ovat ajallisesti lähestyneet toisiaan siten, että SNTL:n kaupan vaihtelut ovat osaltaan lisänneet koko ulkomaankaupan suhdanneluontoisia vaihteluita.

Suomessa on viime vuosina julkaistu kaksi eri tutkimusta¹ Suomen ja SNTL:n välisen kaupan vaihteluista. Tutkimusten mukaan tässä kaupassa on todettavissa sekä suhdanneluontoisia että kausi- ja satunnaisluontoisia vaihteluita. Hemmilän ja Koposen tutkimuksen mukaan kaikki edellä mainitut vaihtelutyypit ovat SNTL:n kaupassa voimakkaita verrattuna länsiviennin vastaaviin vaihteluihin.²

Dahlstedt on tutkimuksessaan tullut siihen tulokseen, että SNTL:n kaupan suhdanneluontoiset vaihtelut ovat jokseenkin riippumattomia muun ulkomaankaupan vaihteluista eikä niillä näin ollen keskimäärin ole ollut sen enempää länsikauppaa tasapainottavaa kuin sen vaihteluita voimistavaakaan vaikutusta.³ Myös Hemmilän ja Koposen tutkimus päättyy yleisellä tasolla tulokseen, jonka mukaan SNTL:n kaupan vaihtelut ovat muun ulkomaankaupan vaihteluista riippumattomia. Eräiden vientialojen kehityksessä sen sijaan tässä tutkimuksessa on havaittu länsivientiä tasapainottavaa vaihtelua.⁴

1. Roy Dahlstedt: Cycles in the Finnish Trade with the Soviet Union, A Licenciate Thesis in Economics at the Helsinki School of Economics, October 1975. Pekka Hemmilä - Juha Koponen: Suomen ja Neuvostoliiton välisen kaupan vaihtelut, Työväen taloudellinen tutkimuslaitos, Tutkimuksia 2, 1975.

2. Hemmilä - Koponen, s. 57.

3. Dahlstedt, s. 104 - 105.

4. Hemmilä - Koponen, s. 58.

Suhdanneluontoisten vaihteluiden syiksi mainituissa tutkimuksissa on esitetty toisaalta Suomen ja SNTL:n välisen kaupan 5-vuotinen runkosopimuskausi¹ ja toisaalta SNTL:n viisivuotinen suunnittelukausi².

5-vuotinen runkosopimuskausi on olennainen osa Suomen ja SNTL:n välistä kauppasopimusjärjestelmää, jota on kuvattu tarkemmin edellä luvussa 3. Pitkäaikaissopimusten "runkona" tässä järjestelmässä ovat käytännössä olleet Suomen viennin osalta suuret laiva- ja konetoimitukset, jotka on suurelta osin valmisteltu SNTL:n viisivuotisen suunnitelmakauden ajaksi tavallisesti jo ennen kuin maitten välinen 5-vuotinen tavaravaihtosopimus tehdään. Näiden toimitukset ovat ajoittuneet pääasiassa kauden loppuvuosiin, jonne tällöin on muodostunut SNTL:n viennin "suhdannehuippu". (Viennin maksut ovat sen sijaan jakautuneet ennakkomaksukäytännön johdosta toimituksia tasaisemmin koko kauden ajaksi.) SNTL:n taloudessa on myös havaittu nopeimman kasvun vuosien ajoittuneen perinteisesti suunnittelukauden keskivaiheille tai loppuvuosiin.³ Näin ollen runkosopimuskauden ja siihen liittyvän sopimusjärjestelmän takana vaikuttaa Suomen vientiin viime kädessä SNTL:n talouden suunnittelukausi, joka ajallisesti on käynyt yksiin runkosopimuskauden kanssa.

Bilateraalisisessa kauppavaihdossa tällainen vaihtelujen selitys ei kuitenkaan yksinään tunnu riittävältä. Bilateraalituonnin vaihtelut johtunevat etupäässä kotimaisessa kysynnässä tapahtuvista muutoksista mutta myös viennin vaihteluista. Vastaavasti tuonti myös vaikuttaa viennin vaihteluihin. Edellä kuvatun sopimusjärjestelmän

1. Hemmilä - Koponen, s. 57.

2. Dahlstedt, s. 46.

3. Ks. esim. Raymond Hutchings: Soviet Economic Development, Oxford Basil Blackwell, 1971, s. 271.

pohjalta voidaan edelleen otaksua, että tuonnin kehitys vaikuttaa erityisesti sellaiseen vientiin, joka ei tapahdu pitkäaikaisten toimitussopimusten pohjalla vaan jonka kiintiöistä todella neuvotellaan vuosittaisissa tavaravaihtoneuvotteluissa. Tällaista vientiä on erityisesti kulutustavaravienti.

Edellisten lisäksi myös clearing-maksujärjestelmän ja siihen liittyvän kaupan tasapainomekanismin voidaan otaksua aiheuttavan kauppavaihtoon sekä suhdanneluonteisia vaihteluita runkosopimuskausien puitteissa että erityisesti kausi- ja satunnaisluonteisia vaihteluita, koska maksujen tasapainon saavuttamiseksi clearing-tilillä on etupäässä turvauduttu lisätuonnin tai -viennin avulla tapahtuvaan sopeutukseen. Hemmilä - Kopsen tutkimuksessa onkin todettu kausi- ja satunnaisvaihtelujen voimakkuus SNTL:n kaupassa.

5.2. Vaihtotase

Suomen ja SNTL:n välinen vaihtotase on vuosina 1961 - 1975 ollut Suomelle enimmäkseen alijäämäinen. Vaihtotaseen alijäämä on kuitenkin ollut selvästi kauppataseen alijäämää pienempi johtuen Suomelle ylijäämäisistä palvelusten ja tuotannon tekijäkorvausten taseista. 1960-luvulla kumuloitunut vaihtotaseen alijäämä oli 2.5 % vaihtotaseen menoista. 1970-luvulla huomattavasti kasvanut kauppataseen alijäämä on lisännyt myös vaihtotaseen alijäämää siten, että se nousi vuosina 1971 - 1976 keskimäärin 14 prosenttiin ajanjakson vaihtotaseen menoista.

Suomen ja SNTL:n väliset palvelusten ja tuotannon tekijäkorvausten taseet ovat koko kauden 1961 - 1976 olleet Suomelle ylijäämäisiä. Palvelustulojen sekä tuotannon tekijäkorvausten yhteenlaskettu osuus vaihtotaseen

tuloista on kuitenkin tasaisesti laskenut. 1960-luvun alkuvuosina näiden osuus oli keskimäärin 15 %, loppuvuosina 10 % ja 1970-luvulla 8 % vaihtotaseen tuloista. Palvelusmenojen ja tuotannontekijäkorvausten osuus vaihtotaseen menoista on sen sijaan koko tarkastelu-kauden ajan pysytellyt 3 - 4 prosentin tasolla.

Palvelustaseen sekä tulopuolen että menopuolen merkittävimmät erät koostuvat rahti- ja vakuutusmaksuista.¹ Muiden palvelustulojen ja -menojen arviointiin liittyy melkoisesti epävarmuutta, mikä johtuu käytettävissä olevien tilastojen puutteellisuudesta. Näin on erityisesti turismiin liittyvien maksujen kohdalla. Matkailusta Suomen ja SNTL:n välillä aiheutuu Suomelle menoja myös vaihdettavissa valuutoissa (mm. Suomen markoissa). Myös kuljetus- ja vakuutusmaksuista Suomen ja SNTL:n välillä osa maksetaan vaihdettavissa valuutoissa. Näin ollen maitten välisen palvelustaseen ylijäämä todellisuudessa on ollut jonkin verran maksutilastojen osoittamaa pienempi. Mm. näistä eristä aiheutuvat "virheet" Suomen ja SNTL:n välisessä vaihtotaselaskelmassa vaikuttavat puolestaan maitten väliseen lyhytaikaisten pääomaliikkeiden taseeseen, joka maksutaselaskelmassa muodostaa residuaali- ja virhetermierän.

1960-luvun alkuvuosina ja 1970-luvulla ovat SNTL:n alueella tapahtuneesta rakennustyöstä maksetut palkat kasvattaneet tuotannontekijäkorvausten taseen tulopuolta huomattavasti.² Korkomenoilla on taseen menopuolella vain vähäinen merkitys. Tuotannontekijäkorvausten osuus

---

1. Tällöin SNTL:oon maksetut tuontirahdit on otettu huomioon rahtimenojen vähennyksenä, koska ne tuonnin cif-arvostuksen vuoksi sisältyvät kauppataseeseen.

2. Vuosina 1961 - 1964 rakennettiin Tuloma-joen vesivoimalaitos sekä vuosina 1972 - 1976 Pääjärven metsätyökeskuksen I ja II-vaiheet, suoritettiin vetogorskin paperi- ja selluloosakombinaatin laajennus ja modernisointi sekä Kostamus-projektin maarakennusurakka.

vaihtotaseen tuloista oli vuosina 1972 -1976 keskimäärin 2.7 %. Tuotannontekijäkorvausten osalta on kuitenkin todettava, että esimerkiksi SNTL:oon tapahtuneen rakennusprojektiviennin sisältämä työn osuus ei ole tarkasti laskettavissa, joten tältä osin projektiviennin jako kauppataaseen ja tuotannontekijäkorvausten taseen kesken jää hieman häilyväksi.

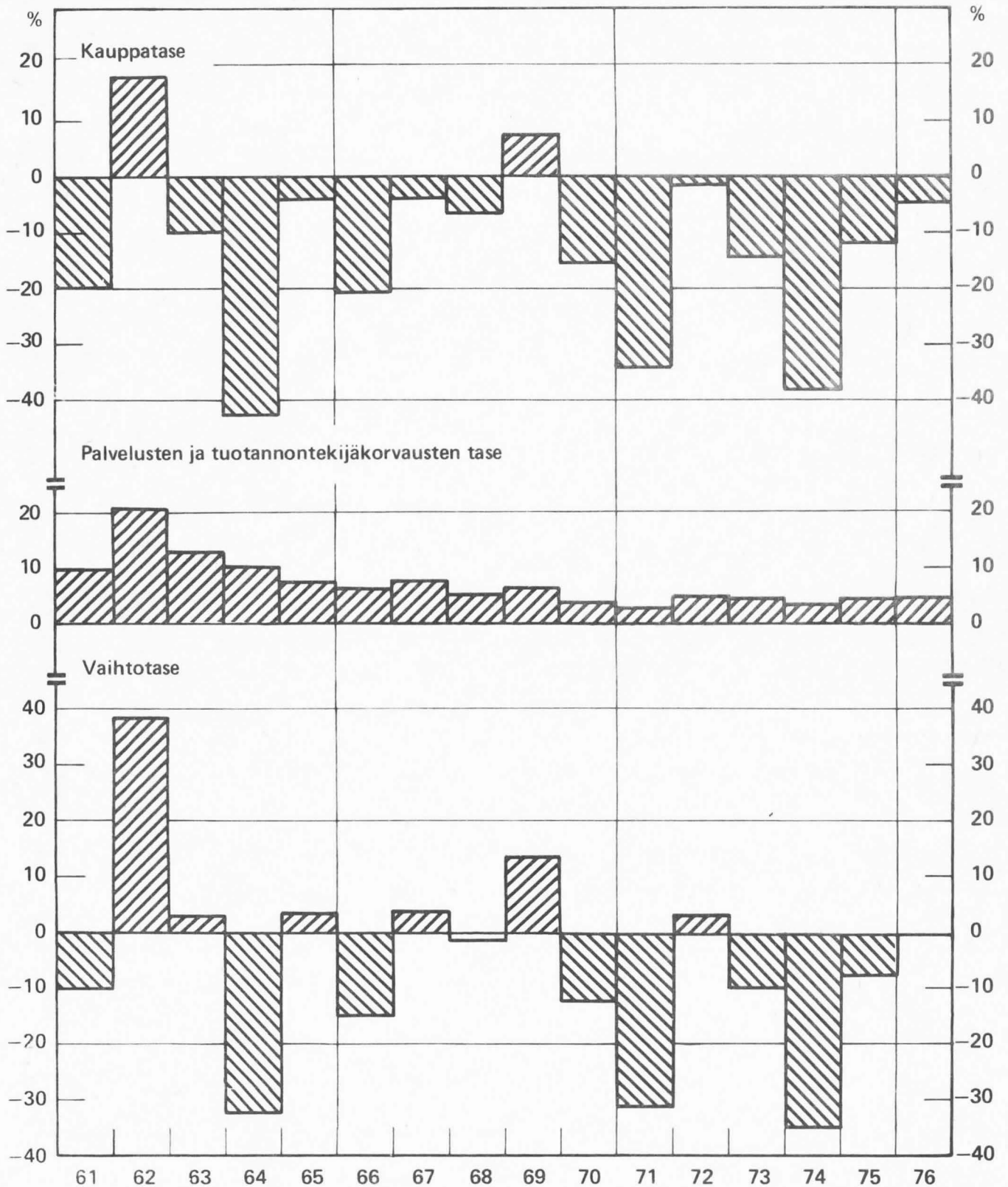
Mikäli Suomen ja SNTL:n välistä tavaroiden ja palvelusten vaihtoa mitattaisiin yleiseen tapaan vaihtotaseen avulla, voitaisiin todeta, että 1960-luvulla päästiin melko lähelle tasapainoa. 1970-luvulla tämä ei sen sijaan ole kovin hyvin onnistunut. Suomen ja SNTL:n välisen vaihtotaseen kehitys käy ilmi oheisesta kuvios-
ta 7.

Suomen ja SNTL:n välisen vaihtotaseen alijäämän syitä pohdittaessa on pidettävä mielessä toisaalta maitten välinen perinteiseen tavarakauppaan liittyvä sopimusjärjestelmä ja toisaalta clearing-tilisaldon ratkaiseva merkitys tasapainon kriteerinä. Näin ollen maitten välinen vaihtotase on käytännössä ollut hyvin vähän tasapainon mittana, joskin vaihtotaseeseen sisältyvät näkymättömätkin erät on kauppaneuvotteluissa huomioitu tilisaldoarvioita laadittaessa. Voidaankin väittää, että Suomen ja SNTL:n välisen vaihtotaseen kehityksessä ei ole pyrittykään tasapainoon, vaan vaihtotase on ollut seurausta kauppaneuvotteluissa sovitun tavaranvaihdon laajuudesta ja toisaalta clearing-tiliin kohdistettavasta maksujen tasapainovaatimuksesta.

SNTL:sta on tuotu Suomeen tehdas- ja voimalalaitteistoja pitkien toimitusluottojen turvin. Toisaalta SNTL:oon tapahtuneen pääomatavaroiden viennin valmistuksenaikainenkin rahoitus on tapahtunut SNTL:sta saaduilla vien-

Kuvio 7.

SUOMEN JA SNTL:N VÄLINEN VAIHTOTASE vv. 1961–76 (% vaihtotaseen menoista)

tiennakoilla. Vientiluototusta ei ole lainkaan tapahtunut. Näin ollen maksutilanne clearing-tilillä ei ole sallinut vaihtotaseen tasapainottamista ennako- ja käteis pohjaisen viennin lisäämisellä.

Länsikaupassa tuontia on yleensä pyritty rajoittamaan vaihtotaseen vajauksen pienentämiseksi. SNTL:n kaupassa sen sijaan tuontia on suomalaisten viranomaisten toimesta pyritty edistämään maksutasapainon saavuttamiseksi clearing-tilillä riippumatta siitä, mikä on ollut vaihtotasetilanne. Myös suomalaiset yritykset ovat omia vientimahdollisuuksiaan lisätäkseen pyrkineet lisäämään hankintojaan SNTL:sta. Nämä toimet ovat osaltaan aiheuttaneet vaihtotaseen vajeen kasvua. Tämä ei ole kuitenkaan johtanut tuonnin rakenteen monipuolistumiseen, mikä on ollut mm. viranomaisten toimien eräänä tavoitteena.

Myös Suomen ja SNTL:n välisen kaupan rakenteella voidaan todeta olleen vaikutuksia maitten välisen vaihtotaseen alijäämän syntyyn erityisesti 1970-luvulla. Suomen tuontiin heijastuvat sen yksipuolisen raaka-öljyvaltaisen rakenteen vuoksi kansainvälisen hintatason muutokset välittömästi. Pääasiassa valmiista tavaroista koostuvan viennin hintataso sen sijaan muuttuu hitaammin, joten lyhyellä aikavälillä vaihtotaseen alijäämää syntyy myös tästä syystä.

Tämän ohella Suomen ja SNTL:n välisen vaihtotaseen alijäämäisyyteen voivat vaikuttaa periaatteessa samantaiset syyt kuin vaihdettavissa valuutoissa syntyvään vaihtotaseeseen alijäämäänkin. Näistä syistä esimerkiksi Suomen markan kurssitaso vaikuttaa viennin hintakilpailukykyyn SNTL:n kaupassa¹ samalla tavalla kuin länsikaupassa.

1. Ottaen huomioon osassa II esitetyt Suomen vientihintojen määräytymiseen SNTL:ssa liittyvät varaukset.

Edellä olevan perusteella voidaan todeta, että vaihtotaseen vajaukselle sidotuissa clearing-ruplissa ei ole löydettävissä vain yhtä selitystä, kuten ei ole vaihtotaseen vajaukselle vaihdettavissa valuutoissakaan. Suomen ja SNTL:n välillä syntyneelle Suomelle alijäämäiselle vaihtotaseelle on kuitenkin löydettävissä erityisyyttä, jotka eivät vaikuta vaihdettavissa valuutoissa käytävässä tavaroiden ja palvelusten kaupassa. Nämä syyt ovat clearing-maksujärjestelmää koskeva maksutasapainovaatimus ja siitä seuranneet rajoitukset tasapainottavan käteis- ja ennakkomaksupohjaisen viennin kehitykselle sekä erilaiset tuontia edistävät toimenpiteet.

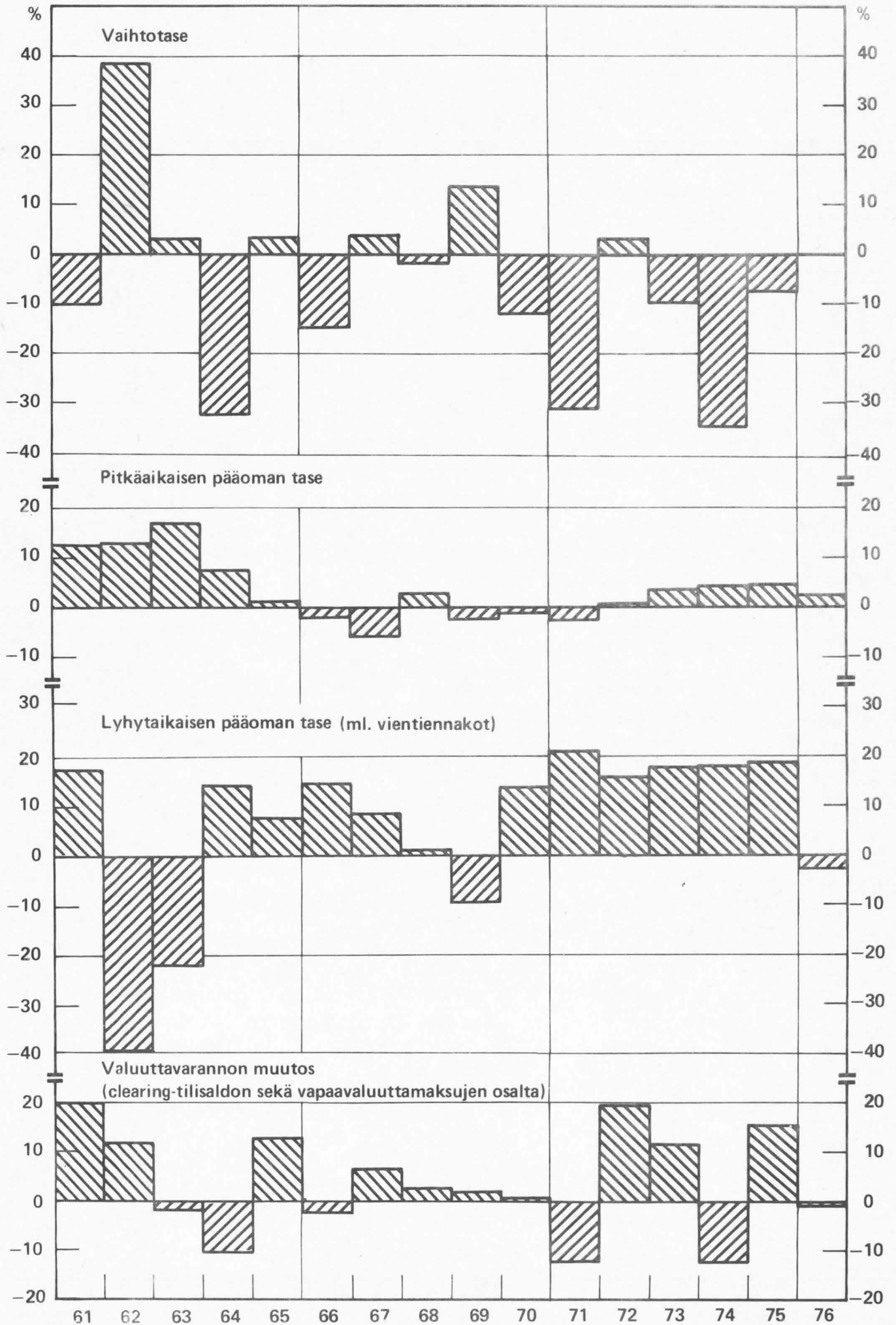
5.3. Pääomatase

Suomen ja SNTL:n välisen vaihtotaseen alijäämä on rahoitettu sekä lyhytaikaisen että pitkäaikaisen pääomantuonnilla SNTL:sta Suomeen. Tarkasteluajanjaksona pääomantuonti (3.3 mrd markkaa) on ylittänyt vaihtotaseen kumulatiivisen vajeen (2.9 mrd markkaa) ja johtanut yleistaseen ylijäämään, joka 1960-luvulla oli keskimäärin 3 % ja 1970-luvulla 2.5 % vaihtotaseen menoista. Yleistaseen ylijäämä on myös merkinnyt vastaavaa valuuttatavarannon kasvua lähinnä clearing-tilisaldon osalta mutta 1960-luvun alussa marginaalisesti myös vaihdettavan valuuttatavarannon osalta SNTL:n tuolloin suorittamien vapaavaluuttamaksujen johdosta (lähemmin kohdassa 5.4).

Pääomantuonnista SNTL:sta Suomeen tapahtui 1960-luvulla keskimäärin puolet pitkäaikaisten lainojen ja puolet lyhytaikaisten kauppaluottojen sekä käytännössä keskipitkien vientiennakoiden muodossa. 1970-luvulla noin 80 % pääomantuonnista SNTL:sta Suomeen on tapahtunut vientiennakoiden sekä lyhytaikaisten pääomaliikkeiden muodossa. Suomen ja SNTL:n välisen pääomataseen kehitys käy ilmi kuviosta 8.

Kuvio 8.

SUOMEN JA SNTL:N VÄLINEN PÄÄOMATASE vv. 1961–76 (% vaihtotaseen menoista)

Pitkääikaisen pääoman tuonti SNTL:sta Suomeen koostui 1960-luvulla suurimmaksi osaksi SNTL:n Suomelle v. 1959 myöntämästä 112 miljoonan ruplan rahoituslainasta, joka oli tarkoitettu käytettäväksi hankintoihin SNTL:sta. 1970-luvulla SNTL:sta on saatu pitkäaikaisia luottoja mm. Loviisaan rakennetun atomivoimalan sekä Rautaruukki Oy:n Raahen tehtaan neuvostoliittolaisten laitteistojen hankintaan.

Keskipitkiä 2 - 4 vuoden pituisia toimitusluottoja on saatu erilaisten neuvostoliittolaisten koneiden ja laitteiden hankintaan etenkin 1960-luvun puolivälistä lähtien, jolloin suomalais-neuvostoliittolainen yhteisyritys Koneisto Oy aloitti toimintansa. Pääomantuontiin SNTL:sta on myös kuulunut suomalais-neuvostoliittolaisille yhteisyrityksille clearing-tilin kautta maksettu osakepääoma sekä näiden saamat tytäryhtiölainat.

Pitkääikaisen pääoman vientiä Suomesta SNTL:oon ei ole tarkasteluajanjaksona lainkaan tapahtunut. Suomen pitkäaikainen velka SNTL:lle oli 31.12.1976 noin 900 milj. markkaa eli noin 18 % vuoden 1976 Suomen ja SNTL:n välisen vaihtotaseen menoista. Suomen koko pitkäaikaisesta ulkomaisesta velasta velka SNTL:lle vuoden 1976 lopussa oli 3.8 %.

Suomen lyhytaikainen velka SNTL:lle oli vuoden 1976 lopussa noin 2.5 mrd markkaa eli lähes 50 % maitten välisen vaihtotaseen Suomen menoista v. 1976. Tästä vientiennakkojen osuus oli noin 80 % eli 2.1 mrd markkaa. Lyhytaikaisiin pääomaliikkeisiin tilastoidut vientiennakot ovat usein merkinneet pääomantuontia SNTL:sta Suomeen jopa 3 - 4 vuodeksi.

Lyhytaikaisista kauppaluotoista Suomen ja SNTL:n välillä huomattava osa on koostunut raakaöljyn maksuajoista, jotka vaihtelevat 3 - 6 kuukauteen.

Viennin ennakkomaksukäytäntöä on sovellettu sekä suurissa tehdas- että laivatoimituksissa. Maksuaikataulut ovat molemmissa tapauksissa olleet samankaltaiset.¹ Kuitenkin suurissa tehdastoimituksissa pääomantuontia on merkinnyt tavallisesti vain ensimmäinen maksuerä, 15 - 20 % toimituksen arvosta, joka on maksettu heti sopimuksen allekirjoituksen jälkeen. Muut maksuerät on suoritettu rakentamisen edistyessä jo tapahtuneita toimituksia vastaan. Laivaviennissä sen sijaan kaikki maksut ennen laivan luovuttamista (noin 75 - 80 % toimituksen arvosta) ovat merkinneet pääomantuontia, vaikkakin maksuaikataulu on noudattanut rakentamisen edistymistä ja täten vastannut muiden kuin ensimmäisen erän osalta periaatteessa käteismaksupohjaa. Koska SNTL:oon tapahtunut laivavienti on myös arvoltaan ollut selvästi tehdastoimituksia suurempi, suurin osa ennakkomaksujen muodossa tapahtuneesta pääomantuonnista SNTL:sta on kohdistunut laivaviennin rahoitukseen.

Sekä pitkäaikaisten rahoitus- ja tuontiluottojen nostoilla ja kuoletuksilla että lyhytaikaisilla kauppaluotoilla ja vientiennakoilla näyttää Suomen ja SNTL:n välisessä maksutaseessa olleen suhteellisen itsenäinen asema. Pääomantuonnilla SNTL:sta ei ole ainoastaan rahoitettu Suomen ja SNTL:n välisen vaihtotaseen alijäämää, vaan se on johtanut ajoittain myös varsin huomattavaan clearing-tilisaatavan kasvuun. Näin ollen pääomantuonti SNTL:sta Suomeen näyttää tapahtuneen lähes riippumatta siitä, mikä on ollut kulloinkin vaihtotasetilanne maitten välillä. Pääomantuontia ei myöskään ole käytetty maitten välisen vaihtotaseen vaihteluiden tasapainottajana. Clearing-tilin maksu-

---

1. Laivoissa esim. seuraavasti: I erä (20 %) sopimuksen allekirjoituksen jälkeen, II erä (25 %) kölin laskun jälkeen, III erä (25 %) vesille laskun jälkeen, IV erä (25 %) laivan luovutuksen tapahduttua ja V erä (5 %) takuuajan jälkeen.

tasapainoon pyrittäessä maitten välisiä pääomaliikkeitä ei ole pyritty säätelemään juuri muuten kuin sulkemalla vientiluototus järjestelmän ulkopuolelle.

5.4. Vapaavaluuttamaksut ja viennin länsivaluuttaosuus

Vuosina 1961 - 1965 SNTL maksoi Suomelle maitten välisen runkosopimuksen mukaisesti vapaasti vaihdettavia valuuttoja 9 milj. ruplan (40 milj. vanhan ruplan¹) eli 32 milj. markan arvosta vuosittain. Tällä summalla oli tarkoitus korvata Suomen SNTL:n vientiin sisältynyt vaihdettavissa valuutoissa maksettu raaka-aineiden ja/tai komponenttien osuus. Näiden vapaavaluuttamaksujen osuus vaihtotaseen menoista oli tuolloin keskimäärin 5 %. Vuoden 1965 jälkeen SNTL ei enää ole maksanut vapaavaluuttamaksuja, vaikka Suomen viennin sisältämä länsiosuus ei todennäköisesti ole sen jälkeen vähentynyt. Lisenssivirastossa vuonna 1975 tehdyn selvityksen² mukaan keskimääräinen länsiosuus Suomen SNTL:n viennissä vuonna 1974 oli 9 %.

1960-luvun alun vapaavaluuttamaksuilla oli myös clearing-tiliä tasapainottava merkitys, koska niiden avulla saatiin 1950- ja 1960-lukujen vaihteessa huomattavaksi kasvanut Suomen tilisaatava pienemmäksi. Tilisaatavan kasvuun vaikutti tuolloin erityisesti ennakkojen tilin lopettaminen, jonka seurauksena viennin ennakkot aikaisemmasta käytännöstä poiketen maksettiin suoraan clearing-päätilille.

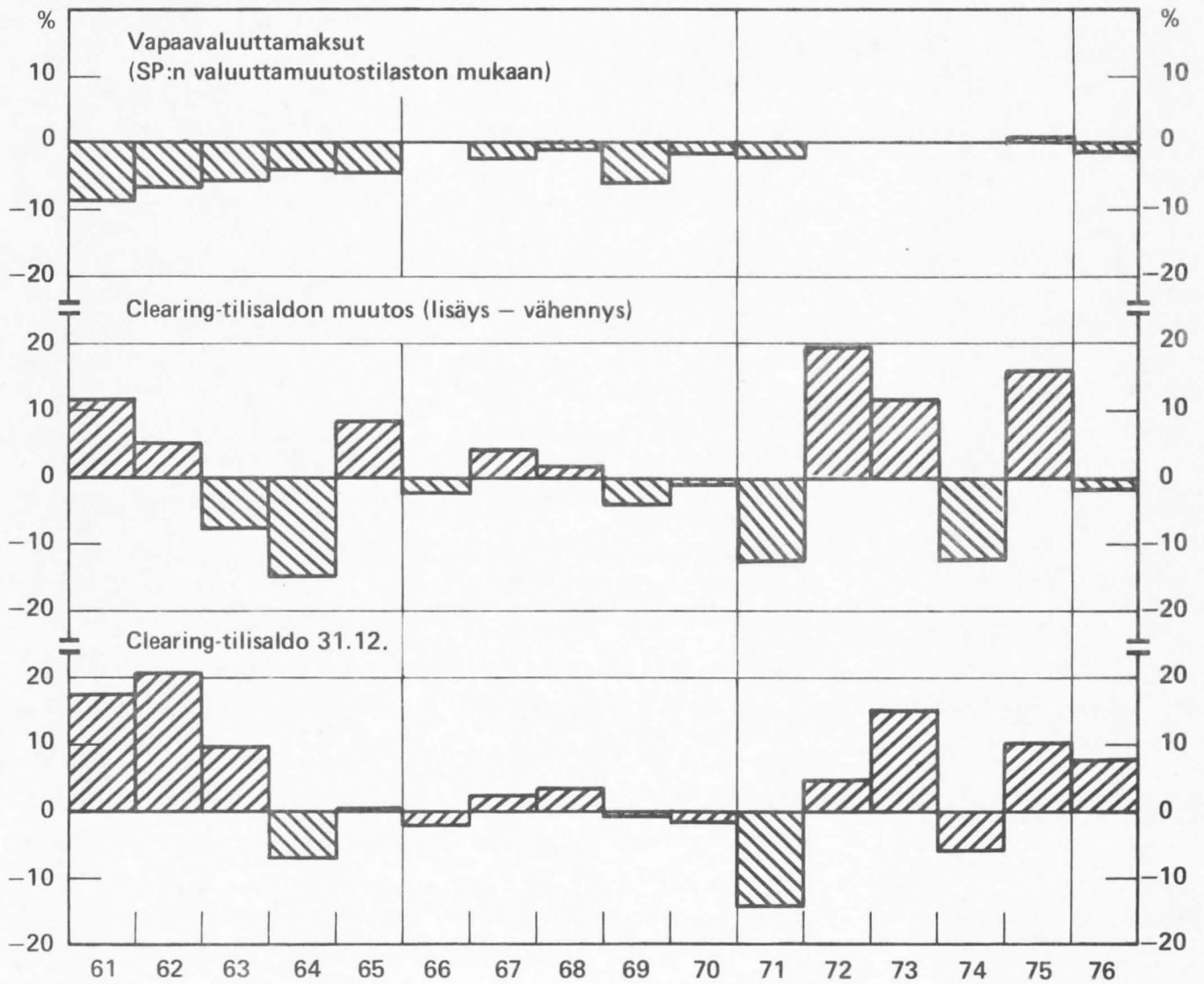
Oheisessa kuviossa 9 on kuvattu vapaavaluuttamaksujen osuus vaihtotaseen menoista vuosina 1961 - 1976. 1960-luvun loppupuolella kuviossa esiintyvät vapaavaluutta-

1. Vrt. alaviite s. 23.

2. Selvitys ns. länsiosuudesta viennissä SNTL:oon v. 1974 lisenssiviraston vientiosastolla laadittu moniste 31.10.1975.

Kuvio 9.

VAPAAVALUUTTAMAKSUT JA CLEARING-TILIN SALDO SUOMEN JA SNTL:N VÄLILLÄ
 vv. 1961–76 (% vaihtotaseen menoista)

maksut ovat pääasiassa neuvostoliittolaisten tavaroiden jälleenviennistä saatuja suorituksia vaihdettavissa valuutoissa. Näiden osuus vuosien 1966 - 1970 maitten välisen vaihtotaseen menoista oli keskimäärin 2 %. 1970-luvulla jälleenvientiä ei ole juuri lainkaan tapahtunut.

Edellä mainittujen vapaavaluuttamaksujen ohella Suomen ja SNTL:n välillä tapahtuu säännöllisesti, joskin vähäisessä määrin, tavaroiden ja palvelusten vaihtoa, josta maksut eri syistä suoritetaan vaihdettavissa valuutoissa. Esimerkiksi vuonna 1974 tällaisista maksuista aiheutui Suomelle noin 45 milj. markan (noin 1 % vuoden 1974 Suomen ja SNTL:n välisen vaihtotaseen menoista) nettomenot vaihdettavissa valuutoissa. Aikaisemmilta vuosilta ei vastaavia tietoja ole käytettävissä. Maksutaselaskelmissa tällaiset erät ovat osaltaan kasvattaneet lyhytaikaisiin pääomaliikkeisiin laskettua residuaali- ja virhe-erää.

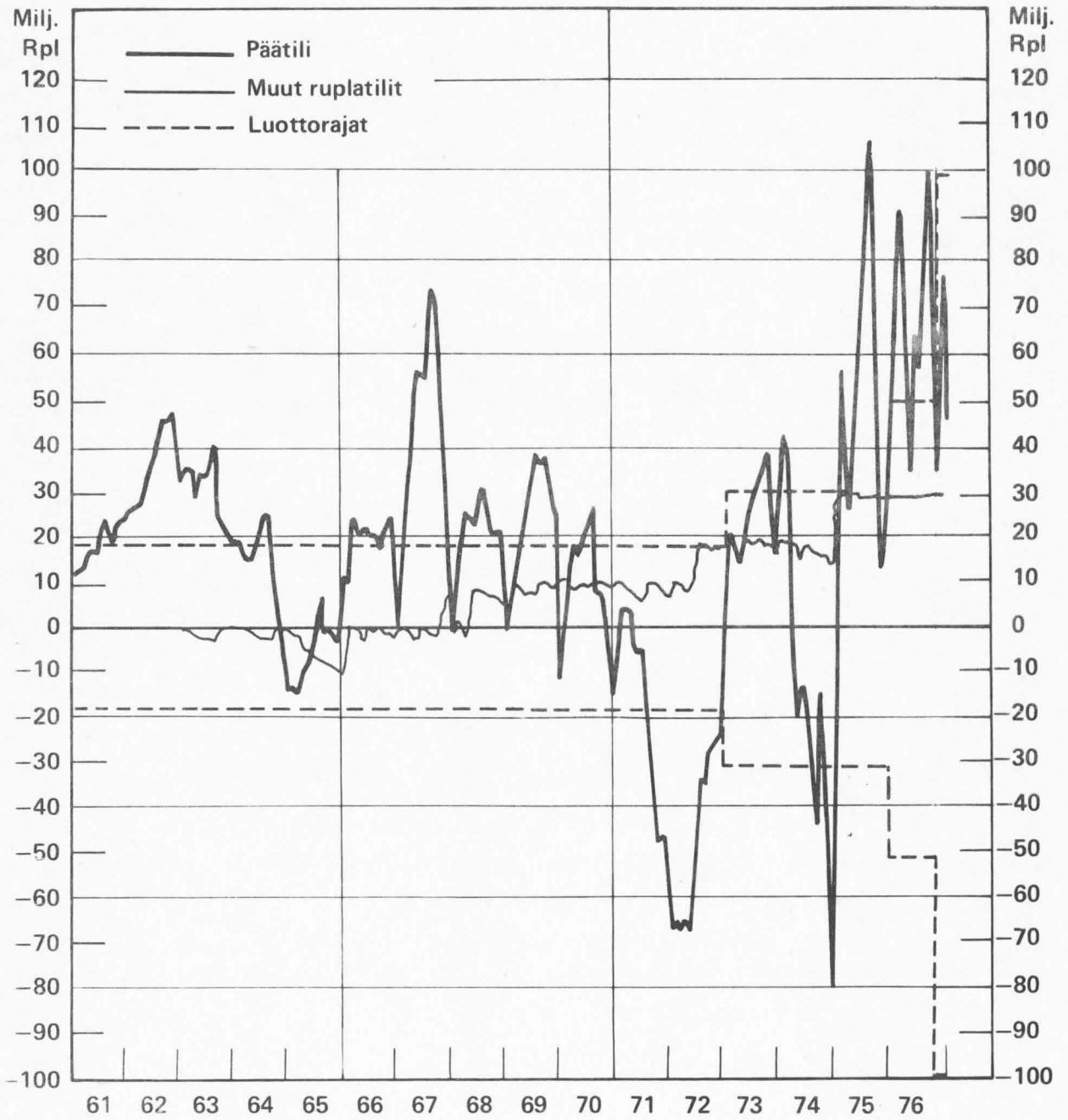
5.5. Clearing-tilisaldo ja luottorajat

Kuviosta 9 käy ilmi Suomen ja SNTL:n välisen vuoden viimeisen päivän clearing-tilisalidon osuus saman vuoden vaihtotaseen menoista. Suurimmillaan vuoden viimeisen päivän saldon osoittama Suomen saatava SNTL:lta oli 1960-luvun alkuvuosina. Parhaiten clearing-tili oli kuvion mukaan tasapainossa 1960-luvun loppupuoliskolla.

Mikäli tarkastellaan saman ajanjakson kunkin kuukauden viimeisen päivän clearing-tilisalidon kehitystä kuvion 10 avulla, havaitaan vuoden viimeisen päivän saldon antavan melko "vääristyneen" kuvan clearing-tilin tasapainosta varsinkin 1960-luvulla. Tuolloin saattoi vuoden kuluessa clearing-tilillä olla varsin huomattava saatava, joka vuoden päättyessä tilapäisesti tasottui. 1970-luvulla

Kuvio 10.

SUOMEN JA SNTL:N VÄLISEN CLEARING-TILIN KUUKAUDEN VIIMEISEN PÄIVÄN SALDO vv. 1961-76

kuukauden viimeisen päivän tilisaldokehityksessä ei ole havaittavissa vastaavanlaista säännönmukaisuutta. 1970-luvulla tilisaldon kehityksessä ovat sen sijaan silmiinpistäviä erittäin suuret saldovaihtelut kuukaudesta toiseen.

Kuviosta 10 havaitaan lisäksi, että maitten välisten luottorajojen ylityksiä on tapahtunut sekä 1960-luvulla että erityisesti 1970-luvulla. Luottorajojen korotukset vuoden 1973 alusta lukien ovat näin merkinneet vain virallista vahvistusta jo aikaisemmin toteutuneelle tilisaldokehitykselle. Tosin on todettava, että Suomen ja SNTL:n välisen clearing-tilin luottorajat ovat olleet suhteellisen pienet maitten välisen kauppavaihdon laajuuteen verrattuna. Suomen ja SNTL:n välisen luottorajan osuus maitten välisestä kauppavaihdosta on ollut keskimäärin 3 % vuosina 1960 - 1976, kun esimerkiksi Suomen ja muiden sosialistimaiden välillä luottorajojen osuus kauppavaihdosta on vaihdellut 3 - 8 prosenttiin. Zwass'in¹ mukaan bilateraalisissa maksusopimuksissa luottorajojen osuus maitten välisestä kauppavaihdosta on ollut keskimäärin 10 prosentin luokkaa.

Clearing-maksujärjestelmän tavoitteena oleva maitten välisen maksuliikkeen tasapaino on Suomen ja SNTL:n välillä näin ollen saavutettu lyhyitä poikkeusjaksoja lukuun ottamatta melko hyvin, koska tasapainon mittana oleva clearing-tilin saldo on maitten välisen kauppavaihdon laajuuteen verrattuna pysynyt varsin kohtuullisissa rajoissa.

Clearing-maksujärjestelmä tarjoaa muusta ulkomaisesta maksuliikkeestä poiketen mahdollisuuden maitten välisen

---

1. Adam Zwass: Monetary Co-operation between East and West, International Arts and Sciences Press, Inc., White Plains, New York, 1975, s. 190.

vaihtotaseen alijäämän rahoitukseen clearing-velkaa kasvattamalla luottorajoihin saakka (ja jopa niiden yli). Tätä mahdollisuutta Suomi on tarkasteluajanjaksona käyttänyt hyväkseen vuosina 1964, 1971 - 1972 ja 1974. Muina vuosina SNTL on ollut clearing-rahoitusta saavana osapuolena siitä huolimatta, että SNTL:lla on enimmäkseen ollut vaihtotaseen ylijäämä Suomeen nähden.

6. CLEARING-TILISAATAVAN JA KOTIMAAN RAHAMARKKINOIDEN VÄLISET YHTEYDET

6.1. Clearing-tilisaatavan ja sidotun valuuttavarannon luonne

Suomen ja SNTL:n välisen clearing-tilin saldo osoittaa clearing-tilejä pitävien pankkien välisen tililuoton suuruuden kunakin hetkenä, ts. kuinka paljon saatavaa (velkaa) Suomen Pankilla kulloinkin on SNTL:n Ulkomaankauppapankilta. Tilisaldon osoittama saatava (velka) lasketaan puolestaan sidottuun valuuttavarantoon, joka luonteeltaan poikkeaa jossain määrin vaihdettavasta valuuttavarannosta.

Pääasiallinen ero sidotun ja vaihdettavan valuuttavarannon välillä on siinä, että sidotulla saatavalla ei ole maan ulkoisen maksuvalmiuden kannalta samaa merkitystä kuin vaihdettavalla varannolla, koska saatava on sidottu kahden maan väliseen maksuliikkeeseen eikä ole ilman erityisjärjestelyjä siirrettävissä muualla käytettäväksi. Täten Suomen clearing-saatava SNTL:lta kuvaa maksuvalmiutta vain suhteessa SNTL:oon.

Sidotun saatavan merkitys koko maan maksuvalmiudelle riippuu puolestaan siitä, millaisia tavaroita ja palveluksia sidotulla saatavalla voidaan asianomaisesta clearing-maasta hankkia, sekä siitä, miten joustavasti saatavan käyttö tällaiseen tarkoitukseen voi tapahtua.

Suomen ja SNTL:n välisen kaupan rakenteen valossa voi otaksua, että clearing-saatavalla SNTL:sta on merkitystä erityisesti SNTL:sta tuotavien poltto- ja raaka-aineiden saannin kannalta. Clearing-saatavan käyttö esimerkiksi raakaöljyn lisätuontiin SNTL:sta ei kuitenkaan ole täysin mutkatonta, koska se saatavuusongelman ratkaisemisen lisäksi edellyttää kauppasopimusmenettelyn mukaisia neuvotteluja maitten valuutta- ja ulkomaankauppaviranomaisten välillä. Tällöin on myös otettava huomioon sidottuun clearing-valuuttaan liittyvä arvostusongelma, joka SNTL:ssakin vaikuttaa siten, että Suomen saatavaa vastaavan SNTL:n sidotun velan kuoletus yksinomaan niukkojen poltto- ja raaka-aineiden viennillä ei ole itsestään selvää (vrt. osa II, jossa käsitellään sidotun valuutan arvostusta SNTL:ssa).

Näin ollen sidotun saatavan merkitykselle maan ulkoisen maksuvalmiuden kannalta ei ole mahdollista antaa kovin täsmällistä sisältöä. Bilateriaalisen kauppa- ja clearing-maksujärjestelmän puitteissa suurehko saatava clearing-valuutassa on tulkittu tavallisesti osoitukseksi epätasapainosta maiden välisissä kauppa- ja maksusuhteissa. Tällöin clearing-saatava kuvaa pikemminkin ostovelvollisuutta kuin maksuvalmiutta, ellei ole kysymyksessä selvästi kausiluonteinen saatavan kasvu, joka johtuu esimerkiksi tuonti- ja vientimaksujen erilaisesta ajoittumisesta sopimusvuoden kuluessa.

Olennainen ero sidotun ja vaihdettavan valuuttavarannon välille muodostuu myös siitä, että niiden koolle asetetaan erilaiset tavoitteet. Vaihdettavalle valuuttavarannolle voidaan periaatteessa tietyin kriteerein määritellä maksuvalmiuden kannalta optimitaso, joka on nollaa suurempi. Sidotun valuuttavarannon tavoitetaso clearing-maksujärjestelmän puitteissa sen sijaan on

nollataso, koska järjestelmän lähtökohtana on maksujen tasapaino, josta periaatteessa voidaan poiketa vain tilapäisesti ja etukäteen määritelyihin luottorajoihin saakka. On lisäksi huomattava, että sidottu valuuttavaranto voi olla negatiivinen, kun taas vaihdettava varanto ei sitä voi olla.

Erona valuuttavarannon vaihdettavan ja sidotun osan välillä on lisäksi se, että vaihdettava varanto voidaan sijoittaa korkoa tuottavasti, kun sen sijaan sidottu clearing-saatava (velka), myös Suomen ja SNTL:n välillä, on tavallisesti koroton. Toisaalta clearing-saatavalla (velalla) voidaan erityisesti Suomen ja SNTL:n välillä osoittaa olevan tiettyjä kustannuksia (vrt. jäljempänä kohta 6.3.). Näin ollen myös sidotulle valuuttavarannolle voidaan käytännössä määritellä optimitaso, joka saattaa poiketa clearing-maksujärjestelmän tavoitteena olevasta nollatasosta.

Tämä väite
pitää kelata
ankei

Hallinnolliselta kannalta Suomen viranomaisten mahdollisuudet vaikuttaa Suomen ja SNTL:n välisen clearing-tilisaldon kehitykseen ovat toisenlaiset kuin vaikutusmahdollisuudet vaihdettavan valuuttavarannon kehitykseen. Mikäli clearing-saatava kasvaa esimerkiksi luottorajoihin tai kauppavaihdon laajuuteen nähden liian suureksi, viranomaiset voivat periaatteessa evätä vientitarkkailuilmoituksen hyväksymisen kiintiöt ylittävältä vienniltä. Tavallisesti tällöin on ryhdytty myös tuontia edistäviin toimenpiteisiin. Päinvastaisessa tilanteessa viranomaisten välittömät vaikutusmahdollisuudet rajoittuvat tuonnin rakenteen ja osittaisen lisenssivapauden johdosta yleisiin maksutaseen tasapainoon tähtääviin toimenpiteisiin. Pitemmällä aikavälillä on kuitenkin käytettävissä länsikaupasta poikkeava kauppaneuvottelumekanismi esimerkiksi viennin

lisäämiseksi. Normaalisti clearing-tilisaldoa tai sidottua valuuttavarantoa ei myöskään ole pyritty pitämään tietyllä tasolla pääomantuonnin avulla, kuten vaihdettavan valuuttavarannon osalta on voitu tehdä. Sidottuun valuuttavarantoon eivät ole myöskään päässeet vaikuttamaan spekulatiiviset valuutta- ja pääomaliikkeet.

6.2. Clearing-tilisalidon yhteydet kotimaisiin rahamarkkinoihin

Sidottuun valuuttavarantoon kuuluvan clearing-tilisalidon saatava- tai velkanimitys on usein johtanut käsitukseen, jonka mukaan Suomen ja SNTL:n väliseen kauppaan clearing-maksujärjestelmän johdosta liittyy muusta ulkomaankaupasta poikkeavia rahoitusjärjestelyjä ja rahamarkkinavaikutuksia. Mikäli tarkastellaan pelkästään sidottuun valuuttavarantoon laskettavan tilisaatavan kanavoitumista Suomen Pankin kautta kotimaisille rahamarkkinoille, näin ei kuitenkaan ole.

Suomen Pankin SNTL:lle clearing-saatavan muodossa automaattisesti myöntämä luotto käytetään jo syntyessään joko tavaroiden ja palvelusten hankintaan Suomesta tai luottoihin suomalaisille yrityksille. Näin ollen clearing-saatavan lisäyksellä on periaatteessa samankaltainen keventävä vaikutus kotimaisiin rahamarkkinoihin kuin vastaavansuuruisella vaihdettavan valuuttavarannon lisäyksellä vientitulojen tai pääomantuonnin kasvun seurauksena valuuttamenojen pysyessä muuttumattomina. Myös vaihdettava valuuttavaranto voidaan periaatteessa tulkita Suomen ulkomaiseksi saatavaksi, jonka muutokset vaikuttavat kotimaisiin rahamarkkinoihin joko keventävästi tai kiristävästi.

Myöskään sidotun ja vaihdettavan valuuttavarannon muutosten vaikutuskanavissa kotimaisiin rahamarkkinoihin

ei ole olennaisia eroja, koska liikepankit¹ hoitavat käytännössä myös suurimman osan clearing-kaupan maksuliikkeestä. Näin ollen esimerkiksi SNTL:sta saatujen vientitulojen tai pääomantuonnin kasvun seurauksena tapahtuva sidotun ruplasaatavan kasvu johtaa muiden tekijöiden pysyessä muuttumattomina ensi sijassa asianomaisten vientiyritysten rahoitusaseman kevenemiseen. Tämän seurauksena tapahtuu liikepankkien rahoitusaseman keveneminen. Mikäli tällaisessa tilanteessa keskuspankkivelan ehtoja tiukennetaan yleisen kireyden saavuttamiseksi, johtaa se rahamarkkinoiden kiristymiseen, joka kohdistuu pääasiassa muihin aloihin kuin SNTL:n vientiä harjoittaviin yrityksiin.

Vastaavasti vientitulojen tai pääomantuonnin supistumisen seurauksena tapahtuva sidotun ruplasaatavan pieneminen johtaa ruplamojen pysyessä ennallaan vientiyritysten rahoitusaseman ja sen seurauksena liikepankkien rahoitusaseman kiristymiseen.

Liikepankkien asema SNTL:n kaupan rahoituksessa on ollut kuitenkin selvästi vähäisempi kuin länsikaupan rahoituksessa, koska liikepankeilla ei ole maksuliikkeen keskityksestä johtuen ollut itsenäisiä clearingruplatilejä.² Liikepankkien roolia SNTL:n kaupan rahoituksen hoidossa on rajoittanut lisäksi se, että ne eivät ole voineet harjoittaa samankaltaista pääomantuontia SNTL:sta kuin ne ovat erityisesti viime vuosina

---

1. Clearing-saatavan ja kotimaisten rahoitusmarkkinoiden välisiä yhteyksiä käsiteltäessä pankkisektorista käytetään tässä tarkastelussa termiä liikepankit, vaikka SNTL:n maksuliikkeen kannalta oikeampi termi olisi valuuttapankit (liikepankit + Postipankki).

2. Liikepankeilla on markkamääräisten ei-kaupallisia maksuja, lähinnä matkasheckejä varten tarkoitettujen alatilien lisäksi ruplamääräisiä alatilejä. Tilit ja niiden käyttötarkoitukset käyvät ilmi liitteestä II.

harjoittaneet läntisiltä pääomamarkkinoilta. Liikepankkien Euro-markkinoilta hankkimat luotot eivät ole suuressa mitassa kanavoituneet pankkien asiakasyritysten SNTL:n kaupan rahoitukseen, sillä vientiluototus on puuttunut SNTL:n viennistä eivätkä yritykset tästä syystä ole tarvinneet liikepankkien rahoitusapua.

*Oikea ennakkorahoitus
korot maksamatt
SP vai muu väli-
+collisun*

Yrityssektorin kannalta SNTL:n kaupan rahoitus on ollut suhteellisen helppoa muuhun ulkomaankauppaan verrattuna pääasiassa siksi, että vientiluototusta ei ole tarvittu. Suurten kone-, laite- ja laivatoimitusten ennakkomaksukäytäntö on näiden viejille lisäksi merkinnyt varmuutta myös valmistuksenaikaisen rahoituksen saatavuudesta. Ennakkorahoitusta saavalla yrityksellä on näin ollen muista lähteistä hankittavan käyttöpääoman tarve pienempi kuin sellaisilla vientiyrityksillä, jotka eivät saa vientiennakkoja.

Neuvostoliittolaisia koneita ja laitteita hankkineet yritykset ovat myös voineet käyttää hyväkseen investointitavaroiden kaupassa keskimääräistä pitempiä maksuaikoja. Tällainen tuontiluototus on sallittu, koska erityisesti koneiden ja laitteiden tuontia SNTL:sta on haluttu edistää tuonnin rakenteen monipuolistamiseksi. Myös clearing-tilillä vallinnut Suomen saatava-tilanne on lisännyt näitä tuonnin edistämisyrittämiä mm. normaalia pitempien maksuaikojen avulla, vaikka tällainen tuonti onkin vaikuttanut clearing-tiliin vasta pitemmällä aikavälillä.

Edellä kuvatusta kehityksestä on kuitenkin ollut seurauksena se, että vaihtotaseen tasapaino ei maitten välillä ole voinut toteutua, vaikka maitten välinen clearing-tili olisikin ollut tasapainossa, koska yritysten pääomavirrat ovat kulkeneet pääasiassa vain yhteen suuntaan - SNTL:sta Suomeen.

6.3. Clearing-saatavan tai -velan merkitys ja kustannukset muuhun maitten väliseen luototukseen verrattuna

Suomen ja SNTL:n välinen clearing-tili on koroton. Clearing-tilisaldon saatava/velkaluonteen valossa Suomen ja SNTL:n välisen muun luototuksen merkitys ja kustannukset ovat kuitenkin jossain määrin hämärtyneet. Edellä todettiin, että Suomen ja SNTL:n välinen vaihtotase on 1960-luvun alusta lähtien ollut Suomelle enimmäkseen alijäämäinen. Samanaikaisesti on tapahtunut sekä pitkäaikaisen että lyhytaikaisen pääoman tuontia, joka on selvästi ylittänyt vaihtotaseen alijäämän ja merkinnyt clearing-tilillä Suomelle melko pysyvää saatavaa. Suomen saatavan osalta SNTL:sta tapahtunutta pääomantuontia on vastannut SNTL:lle clearing-järjestelmän puitteissa automaattisesti myönnetty koroton clearing-luotto. SNTL:lta saadut luotot voidaan tältä osin katsoa käytetyiksi tosiasiaassa SNTL:lle myönnetyn korottoman clearing-luoton rahoitukseen.

Clearing-luoton korottomuus aiheuttaa puolestaan sen, että koko "nettopääomantuonnin" (lyhytaikaisen ja pitkäaikaisen pääoman tuonti - clearing-saatava) kustannukset muodostuvat toisenlaisiksi kuin sellaisessa tilanteessa, jossa tilisaatavalle löydetään tuloa tuotava käyttö. Mikäli esimerkiksi vaihtotaseen vajauksen rahoittamiseen käytettäisiin normaaliin pääomantuonnin lisäksi vielä korotonta clearing-luottoa, muodostuisivat pääomantuonnin keskimääräiset kustannukset alhaisemmiksi kuin yksinomaan korollista luottoa käytettäessä. Suomen kannalta clearing-tilin kautta tapahtuvan pääomantuonnin kustannukset ovat yksittäisten lainaehtojen pohjalta määriteltävissä vain sellaisessa tilanteessa, jossa clearing-tilin tulot ja menot olisivat koko luottoajan tasapainossa. Koska clearing-tilin saldo käytännössä vaihtelee suuresti, tilin kautta

tapahtuvan pääomantuonnin kokonaiskustannuksia on vaikea varsinkin etukäteen arvioida. Clearing-tilisaatavan kustannuksia arvioitaessa on myös otettava huomioon saatavaan liittyvä kurssiriski. Koska rupla on 1960-luvun alusta lähtien vahvistunut markkaan nähden, tämä on merkinnyt pääomantuojuille kurssitappioita. Samalla on koroton clearing-saatava SNTL:lta markkoissa ilmaistuna kasvanut.

Edellä olevan tarkastelun valossa on ymmärrettävää, että clearing-järjestelmän yhteydessä Suomessa on usein tuotu esille pääomaliikkeiden ja luototuksen "sopimattomuus" järjestelmän puitteisiin. Vastaavanlainen tilanne voi kuitenkin syntyä myös länsikaupassa, mikäli ulkomailta saatujen luottojen korkotaso ylittää huomattavasti vaihdettavalle valuuttavarannolle saatavan tuoton tai ulkomaille myönnettävien lainojen korkotason.

6.4. Clearing-tilisaldon kehityksen ennakointi

Edellä olevan valossa Suomen ja SNTL:n välisen clearing-maksuliikkeen kanavoituminen kotimaan rahamarkkinoille ei olennaisesti poikkea muun ulkomaankaupan ja ulkomaisen maksuliikkeen tavoista vaikuttaa kotimaan rahamarkkinoihin. SNTL:n kauppa ja länsikauppa eroavat kuitenkin toisistaan kaupan rahoitusmärkinavaikutusten ennakoinnissa käytännössä. Aivan viime vuosiin asti on maassamme ollut varsin laajalti vallalla käsitys, jonka mukaan clearing-kauppa "tasapainottaa itse itsensä". Samassa hengessä on oletettu, että clearingitse tapahtuvalla maksuliikkeellä ei ole mitään nettovaikutusta kotimaisiin rahamarkkinoihin, koska clearing-järjestelmän puitteissa maksut määritelmällisesti ovat tasapainossa. 1970-luvulla Suomen ja SNTL:n välisen clearing-tilin saldo on vaihdellut kotimaan rahamarkkinoiden

kannalta huomattavasta Suomen velasta varsin huomatta-
vaan saatavaan parikin kertaa alle vuoden kuluessa.
Näin suuret vaihtelut ovat yllättäneet paitsi rahapoli-
tiikasta vastaavat myös idänkauppaa hoitaneet viran-
omaiset.

Viime vuosien tapahtumat ovat täten osoittaneet, että
kauppasopimusjärjestelmään perustuva Suomen ja SNTL:n
välinen clearing-maksuliike ei vastoin odotuksia ole
turvassa suurilta vaihteluilta. Toisaalta viennin tai
tuonnin (mm. lisätavaranvaihtopöytäkirjojen pohjalla
tapahtuvaan) kasvattamiseen perustuvan tasapainomeka-
nismin on odotettu vaikuttavan suhteellisen hitaasti
clearing-tilitilanteeseen. Kuitenkin Suomen ja SNTL:n
välisen clearing-tilisaldon suuret vaihtelut lyhyen
ajan kuluessa saattavat myös olla osoituksena tämän
mekanismin yllättävän nopeasta vaikutuksesta, joskin
myös arvioitua nopeammat Suomen vienti- ja tuontihin-
tojen suhteen (vaihtosuhteen) muutokset ovat osaltaan
aiheuttaneet myös suuria tilisaldovaihteluita.

Rahapolitiikan suunnittelun kannalta on lisäksi mer-
kittävää, että clearing-tilin luottorajoja ei erityi-
sesti 1970-luvulla ole kunnioitettu, vaan tilisaldon on
puolin ja toisin annettu nousta niiden yli. Tältä
pohjalta on kuitenkin vaikea arvioida luottorajan mer-
kitystä tulevissa tilanteissa, joissa neuvottelutiehen
perustuva kaupan ja maksujen tasoitusmekanismi ei mah-
dollisesti toimikaan riittävän nopeasti uusien ennalta
arvaamattomien kysynnän, tarjonnan tai hinnanmuutosten
aiheuttaman epätasapainon poistamiseksi. Vuoden 1977
alussa tapahtunut viimeisin luottorajan korotus 50 mil-
joonasta ruplasta 100 miljoonaan ruplaan (noin 560
miljoonaan markkaan) merkitsee sen nousua 6 prosentin
tasolle maitten välisen kauppavaihdon arvosta. Tähän-
astisen tilisaldon kehityksen perusteella voitaisiin

otaksua, että SNTL on halukas jatkuvastikin käyttämään hyväkseen korotonta clearing-luottoa, mutta tarkempien ennusteiden laatimiseen ei ole riittäviä perusteita. On syytä kuitenkin olettaa, että asiaan vaikuttaa maitten välillä tapahtuva muu luototus ja että erityisesti korottomien vientiennakoiden maksu on vaikuttanut SNTL:n halukkuuteen käyttää clearing-luottoa.

Suomen ja SNTL:n välisen kaupan rahoitusjärjestelyissä viennin ennakkomaksut ovat erityisasemassa. Myös kotimaan rahamarkkinavaikutusten ennustettavuuden kannalta ne muodostavat erityisen ongelman. Kun 1950-luvun lopulla erityinen ennakkojen tili lopetettiin, tärkeimpänä perusteluna esitettiin Suomessa, "ettei järjestely ole sopusoinnussa Suomen Pankin harjoittaman muun luotto- ja rahanarvopolitiikan kanssa".¹ Vaikkakin ennakot nykyään maksetaan suoraan clearing-tilille, voi niiden yllätyksellinen ajoittuminen aiheuttaa odottamattomia vaihteluita rahamarkkinoilla.

Ennakkomaksukäytännön mukaan uusista suurista kone- ja laivatoimituksista maksetaan ensimmäinen ennakkomaksuerä tavallisesti heti toimitussopimuksen allekirjoituksen tapahduttua. Neuvotteilla olevista toimitussopimuksista ei kuitenkaan ole saatavissa tietoja, joiden perusteella nämä usein huomattavan suuret kertamaksut voitaisiin etukäteen ottaa huomioon kotimaan rahapolitiikan suunnittelussa. Arvioita voidaan tehdä ainoastan vientiyriyten tilauskannan kehityksen perusteella. Myöhempien maksuerien ennakointi on sen sijaan mahdollista, koska tässä vaiheessa maksuaikataulut jo ovat Suomen Pankin tiedossa, vaikkakin myös niiden ennakoin-

---

1. Eduskunnan Pankkivaliokunnan mietintö Suomen Pankin hallintoa ja tilaa vuonna 1953 koskevan tarkastuksen johdosta.

ti edellyttää maksuaikataulun toteutumisen tarkkaa seurantaa.

Suomen Pankin edustajan osallistuminen Suomen ja SNTL:n välisiin kauppaneuvotteluihin, joissa sovitaan ainoastaan toimituksista, ei tarjoa riittävää ennakkomaksujen kontrollimahdollisuutta. Ennakkomaksuaikataulut hyväksytään käytännössä ns. vanhana kauppatapana vientitarkkailuilmoituksen hyväksymisen yhteydessä lisenssivirastossa, jonka johtokunnassa Suomen Pankilla on edustaja. SNTL:n maksamien vientiennakkojen suoria säätelymahdollisuuksia Suomen Pankin toimesta rajoittaa Suomen ja SNTL:n välisen runkosopimuksen säännös, jonka mukaan tilejä hoitavat pankit saatuaan ilmoituksen tileille tapahtuneista maksuista suorittavat ne viipymättä asianomaisille yrityksille. Säännös on kieltämättä ristiriidassa sen seikan kanssa, että SNTL:n maksamat vientiennakot monessa tapauksessa ovat merkinneet pääomantuontia useiden, jopa 3 - 4 vuoden ajan, jolloin ne pitkäaikaisen pääoman tuonnin ominaisuudessa olisivat olleet Suomen Pankin erityisluvan varaisia. Luvanvaraiseksi luotonotoksi ennakkomaksuja ei kuitenkaan ole tulkittu siksi, että ne ovat korottomia.

7. LASKELMA SUOMEN JA SNTL:N VÄLISEN KAUPAN RAHOITUSTARPEESTA SIIRRYTTÄESSÄ VIENTIENNAKOISTA VIENTILUOTOTUKSEEN

Suomen ja SNTL:n välisen kaupan ennakkomaksukäytännön jatkuminen on useaan otteeseen asetettu kyseenalaiseksi. Mikäli SNTL:n ostajaorganisaatiot luopuvat vientiennakoiden maksamisesta ja alkavat vaatia suurissa kone- ja laivatoimituksissa kansainvälisen käytännön mukaisia maksuaikoja, mihin mahdollisuuteen mm. luvussa II on viitattu, aiheutuu tästä suuria ongelmia kaupan rahoitusjärjestelyille.

Suurimman ongelman muodostaa todennäköisesti rahoituksen saatavuus. Toinen suuri ongelma liittyy Suomen ja SNTL:n välisen clearing-järjestelmän jatkuvuuteen. Mikäli tarvittavaa rahoitusta ei voida saada edes osaksi clearing-tilin kautta SNTL:sta, clearing-tilillä syntyy todennäköisesti niin suuri epätasapaino, että koko clearing-maksujärjestelmän jatkuvuus joutuu vaaka-kaudalle. Tässä suhteessa kysymys SNTL:oon tapahtuvan pääomatavaroiden viennin luototuksesta on yhteydessä clearing-järjestelmän säilyvyyteen Suomen ja SNTL:n välillä, vaikka näiden kysymysten riippumattomuutta toisistaan on mm. neuvostoliittolaisten viranomaisten taholta korostettu.

7.1. Rahoitustarpeen suuruus

Arvioitaessa sen rahoitustarpeen suuruutta, joka syntyy siirryttäessä Suomesta SNTL:oon tapahtuvassa pääomatavaroiden viennissä ennakkomaksuista vientiluototukseen otetaan tarkastelun kohteeksi viisivuotiskauden 1981 - 1985 toimitukset. Näiksi vuosiksi on maitten välisessä pitkän ajanjakson ohjelmassa sovittu laivoille 1400 - 1600 milj. ruplan (keskimäärin 8400 milj. markan) vientikiintiö sekä koneille ja laitteille yhteensä 690 milj. ruplan (3850 milj. markan) vientikiintiöt. Vuonna 1977 vuosien 1976 - 1980 vastaavista kiintiöistä valtaosa on jo kontrahoitu, joten mahdollinen maksuaikojen muutos ei juuri voi vaikuttaa kuluvan runkosopimuksen puitteissa tehtäviin kaappoihin muuten kuin mahdollisten kiintiönylitysten osalta.

Arvioitavan rahoitustarpeen voi jakaa kahteen osaan: rahoitustarpeeseen, joka syntyy siirryttäessä ennakkomaksuista käteismaksuihin sekä vientiluototuksen aiheuttamaan rahoitustarpeeseen. Näistä edellinen liittyy lähes yksinomaan laivavientiin, koska koneiden ja lait-

teiden viennissä käteismaksu on viime vuosina ollut vallitseva menettely. Vaihtoehtoiset laskelmat kone- ja laite- sekä laivaviennin rahoitustarpeelle on esitetty oheisessa taulukossa.

Laskelmissa on oletettu, että vientitoimitukset vuosina 1981 - 1985 jakaantuvat tasaisesti eri vuosille. Ennakkomaksukäytännön mukainen arvio maksuista perustuu sille olettamukselle, että maksukäytäntö laivaviennissä jatkuu entisenä, eli 75 % toimituksen arvosta maksetaan kolmessa erässä ennen toimitusta ja neljäs erä (pienä takuumaksua lukuun ottamatta) toimituksen tapahduttua. Laivojen keskimääräiseksi rakennusajaksi on oletettu 2 vuotta. Näin ollen vuonna 1981 toimitettavista laivoista maksetaan ensimmäiset ennakkomaksut jo vuonna 1979. Vientiluototuksen osalta on oletettu, että kauppahinnasta luotoksi jäävä osa on 80 % ja että luottojen kuoleetus tapahtuu tasaisin vuosierin.

Täten on päädytty arvioon, jonka mukaan ennakkomaksuista siirtyminen käteismaksuihin laivatoimituksissa vuosien 1981 - 1985 osalta merkitsisi vuosina 1979 - 1980 telakoille yhteensä 1680 milj. markan lisärahoitustarvetta. Siirtyminen käteismaksuista esimerkiksi keskimäärin 5 vuoden vientiluototukseen merkitsisi lisäksi noin 3.4 mrd markan rahoitustarvetta vuosina 1981 - 1984, minkä jälkeen vientiluottojen kuoleutukset vuosittain ylittävät ennakkorahoitusvaihtoehdon mukaiset maksut. Koneiden ja laitteiden osalta keskimäärin 3 vuoden vientiluototus merkitsisi vastaavasti 1.2 mrd markan rahoitustarvetta vuosina 1981 - 1983. Kokonaisuudessaan ennakkorahoituksesta vientiluototukseen siirtyminen merkitsisi näin ollen viejille luototuksen pituudesta riippuen noin 5.6 - 7.3 mrd markan lisärahoitustarvetta vuosina 1979 - 1984.

TAULUKKO 2. LASKELMA SUOMEN JA SNTL:N VÄLISESSÄ KAUPASSA SYNTYVÄSTÄ RAHOITUSTARPEESTA SIIRRYTTÄESSÄ VIENTIENNAKOISTA VIENTILUOTOTUKSEEN VUOSINA 1981 - 1985 (MILJ. MK)

	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	Yhteensä
LAIVATOIMITUKSET (1.5 mrd ruplaa)			1 680	1 680	1 680	1 680	1 680	8 400
Maksut ennakkoina	420	1 260	1 680	1 680	1 680	1 260	420	8 400
Maksut käteispohjalla			1 680	1 680	1 680	1 680	1 680	8 400
Rahoitustarve siirryttäessä ennakoista käteismaksuihin	420	1 260						1 680
Maksut 3 vuoden luotolla			340	780	1 230	1 680	1 680	
Rahoitustarve siirryttäessä ennakoista 3 vuoden luototukseen	420	1 260	1 340	900	450			4 370
Maksut 5 vuoden luotolla			340	610	870	1 140	1 140	
Rahoitustarve siirryttäessä ennakoista 5 vuoden luototukseen	420	1 260	1 340	1 080	810	120		5 030
Maksut 7 vuoden luotolla			340	530	710	910	1 100	
Rahoitustarve siirryttäessä ennakoista 7 vuoden luototukseen	420	1 260	1 340	1 150	970	350		5 490
KONE- JA LAITETOIMITUKSET (690 milj. ruplaa)			770	770	770	770		3 850
Maksut 3 vuoden luotolla			150	360	560	770	770	
Rahoitustarve siirryttäessä käteismaksuista 3 vuoden luototukseen			620	410	210			1 240
Maksut 5 vuoden luotolla			150	280	400	530	650	
Rahoitustarve siirryttäessä käteismaksuista 5 vuoden luototukseen			620	490	370	250	120	1 850

Laskelmissa on edellytetty vientitoimitusten jakaantuvan tasaisesti eri vuosille. Näin ei tavallisesti kuitenkaan ole tapahtunut varsinkaan laivatoimituksissa Suomesta SNTL:oon, vaan toimitukset ovat usein keskittyneet 5-vuotiskauden keski- ja loppuvuosiin. Näin olen myös viennin rahoitustarve saattaa keskittyä 2 - 3 vuoteen lasketun noin 5 vuoden asemesta. Rahoitustarpeen jakaantuminen eri vuosille riippuu myös siitä, millainen on viennin kontrahointitilanne maksukäytännön muuttuessa. Koska runkosopimuskausien taitekohtiin ovat tavallisesti ajoittuneet investointitavaroiden viennin kontrahointihuiput, muutos tällöin toteutettuna aiheuttaa todennäköisesti myös suuremman rahoitustarpeen synnyn kuin jonakin muuna ajankohtana runkosopimuskauden kuluessa.

7.2. Rahoitustarpeen vaikutukset kotimaan rahoitusmarkkinoilla

Kotimaan rahoitusmarkkinoilla vientiluototukseen siirtymisen vaikutukset SNTL:n kaupassa olisivat tuntuvat. Sekä rakennusaikaisen rahoitustarpeen että yritysten toimitusluottoihin sisältyvän omarahoitusosuuden osalta rahoitustarve rasittaa suoraan yritysten rahoitustaloutta ja heijastuu rahoitusmarkkinoilla yritysten lisääntyvänä luotonkysyntänä. Arvioitujen toimitusluottojen osalta rahoituksen kysyntä kohdistuisi ennen muuta Suomen Vientiluotto Oy:öön, jonka nykyisen vientiluototuksen laajuuteen (luottokanta vuoden 1976 lopussa oli noin 2 mrd markkaa) verrattuna SNTL:n viennin luototus merkitsisi erittäin suurta lisäystä. Tämä puolestaan vaatisi Suomen Vientiluotto Oy:n osakaspankkien ja valtion rahoitusosuuden huomattavaa kasvattamista. SNTL:n viennin luototuksen rahoittamista varten olisikin todennäköisesti laadittava kokonaan oma rahoitusohjelma joko Suomen Vientiluotto Oy:n puitteissa

tai mahdollisesti siitä erillisen organisaation puitteissa.

Niiltä osin kuin yritykset joutuvat turvautumaan lainarahoitukseen rakennusaikaisen rahoitustarpeen ja toimitusluottoihin sisältyvän omarahoitusosuuden kattamisessa yritysten kustannukset nousevat lainakoron verran. Todellisen kustannusnousun suuruutta on kuitenkin vaikea arvioida mm. siitä syystä, että ei tarkkaan tiedetä, minkä verran nykyinen koroton ennakkorahoitus on vaikuttanut yritysten vientihintoihin SNTL:oon. Mahdollisuudet korkokustannusten siirtämiseen vientihintoihin riippuvat puolestaan SNTL:n markkinoilla kulloinkin vallitsevasta kilpailutilanteesta.

Toimitusluottojen osalta korkokustannuksia aiheutuu lähinnä rahoituksen hoitaville luottolaitoksille siinä tapauksessa, että esimerkiksi läntisiltä pääomamarkkinoilta hankittujen lainojen korko ylittää vientiluotuksessa sovellettavan korkotason. Tämä on ollut varsin tavallinen tilanne länsimaista sosialistimaihin myönnettyjen vientiluottojen kohdalla viime vuosiin saakka.

Kotimaista säästämistä on tuskin mahdollista lisätä kasvanutta rahoitustarvetta vastaavasti. Näin ollen SNTL:n viennin luototuksesta aiheutuva rahoitustarpeen kasvu vähentää muita kotimaisia rahoitusmahdollisuuksia. Suomesta SNTL:oon tapahtuvan viennin supistaminen ei myöskään toisi ratkaisua rahoitusongelmaan, koska ei ole todennäköistä, että vientiä muualle voitaisiin vastaavasti lisätä, jolloin tuloksena olisi vientitulojen ja täten myös rahoituslähteiden pieneneminen pitkällä tähtäyksellä.

7.3. Rahoitustarpeen kattaminen ulkomaisella luotonotolla

Edellä arvioitu rahoitustarve on niin suuri, että se mitä todennäköisimmin joudutaan ainakin osaksi kattamaan ulkomaisen luoton avulla. Siltä osin, kun joudutaan turvautumaan läntisiltä pääomamarkkinoilta tapahtuvaan pääomantuontiin, tilanne on samankaltainen kuin kotimaisten rahoituslähteitten käytössä. SNTL:n viennin luototuksesta aiheutuva rahoitustarpeen kattaminen vähentäisi tältä osin myös mahdollisuuksia muuhun luotonottoon läntisiltä pääomamarkkinoilta.

Mikäli SNTL:sta voitaisiin clearing-järjestelmän puitteissa saada finanssiluottoa, tämä ei todennäköisesti vaikuttaisi samalla tavalla luotonottomahdollisuuksiin läntisiltä pääomamarkkinoilta, koska Suomen ja SNTL:n väliset kauppasopimukset ovat ainakin muodollisesti lisätakeena bilateraalisen velan hoitokyvystä, vaikka myös clearing-valuutassa saatu luotto nostaa koko maan velkaantumisasastetta.

Todennäköisesti SNTL:n viennin luototuksen aiheuttama lisääntyvä rahoitustarve johtaa joka tapauksessa myös vaihdettavissa valuutoissa tapahtuvaan ulkomaiseen luotonottoon joko asianomaisten yritysten, liikepankien, muiden rahalaitosten tai valtion nimissä tapahtuvan luotonoton muodossa. Tällöin jouduttaisiin tilanteeseen, jossa pääomanvienti sidotussa valuutassa rahoitettaisiin vaihdettavassa valuutassa tapahtuvalla pääomantuonnilla. Vastaavanlaista vaihdettavien valuuttojen vaihtumisesta sidottuihin valuuttoihin on maitten välisessä tavaravaihdossa pyritty mahdollisimman pitkälle välttämään sidotun valuutan käyttöön liittyvien rajoitusten vuoksi. Tässä tilanteessa valuuttojen "vaihtumisella" sinänsä on kuitenkin paljon

pienempi merkitys kuin sillä seikalla, että clearing-tilille syntyy tällöin huomattava velka Suomelle. Mikäli osa tarvittavasta rahoituksesta voitaisiin saada SNTL:sta sidotussa clearing-valuutassa, myös tästä aiheutuvat ongelmat pienenisivät.

Rahoituksen saatavuus läntisiltä pääomamarkkinoilta nimenomaan SNTL:oon tapahtuvan pääomatavaroiden vientiluototukseen saattaa olla ongelma. Länsimaissa on viime vuosina näkynyt merkkejä siitä, että pankit eivät ole enää yhtä halukkaita sitomaan rahoituspääomaa sosialistisiin maihin kuin vielä pari vuotta sitten. Toisaalta sosialistisista maista SNTL:oa pidetään kansainvälisillä pääomamarkkinoilla edelleen erittäin luottokelpoisena ja Suomen luottokelpoisuus lienee samaa luokkaa. Luotonsaantimahdollisuuksia SNTL:sta vaikeuttaa todennäköisesti SNTL:n viime vuosina huomattavasti kasvanut länsivelka.

7.4. Sopeutuminen vientiluototukseen clearing-tilillä

Suomen ja SNTL:n välisissä maksusuhteissa muutos vie-
nin ennakkomaksukäytännöstä vientiluototukseen merkit-
sisi SNTL:oon clearing-tilin kautta tapahtuvaa lähes
vastaavansuuruista pääomanvientiä. Tämä johtaa puoles-
taan huomattavaan epätasapainoon clearing-tilillä,
mikäli maitten välisten kauppaja- ja maksuvirtojen ole-
tetaan muuten pysyvän aikaisemmalla tasolla.

Mikäli clearing-tili tänä aikana muuten olisi tasapai-
nossa, nykyiset luottorajat mahdollistavat velkaantu-
misen SNTL:oon 100 miljoonaan ruplaan (noin 560 miljo-
naan markkaan) saakka. Mikäli tili muuten osoittaisi
Suomen saatavaa, velkaantumisvara kasvaisi saatavan
verran. Kaikkiaan clearing-velalla voitaisiin nykyisten

määräysten puitteissa kuitenkin kattaa vain noin 10 - 15 % arvioidusta rahoitustarpeesta. Tämä merkitsisi samalla vastaanvansuuruista sidotun valuuttavarannon supistumista.

Mikäli SNTL:sta ei voitaisi tämän lisäksi saada clearing-tiliä tasapainottavaa rahoituslainaa (ja nykyisiä luottorajoja kunnioitetaan), edellyttäisi tilanteen korjaus tähänastisen maitten väliseen kauppaan ja clearing-tiliin liittyvän tasapainomekanismin mukaan neuvottelujen käynnistämistä lyhyellä aikavälillä tiliä tasapainottavan, ts. lyhyellä maksuajalla maksettavan lisäviennin aikaansaamisesta. Ellei tähän päästäisi, olisi vastaavasti supistettava tuontia.

Sopeutumiskauden, noin 5 - 6 vuoden, ajan käteis pohjalta maksettavan lisäviennin seurauksena voisi Suomen vientiteollisuudelle avautua uusia myös pitkällä tähtäyksellä pysyväksi muodostuvia markkinoita SNTL:ssa jonkin taantuvan vientialan tilalle tai jopa perinteisen viennin lisäksi. Tämä edellyttää kuitenkin, että samalla kehitetään myöhemmin toteutettavia tuontihankkeita, joita vastaan tämä vienti myöhemminkin voisi jatkaa. Toinen vaihtoehto - SNTL:sta tapahtuvan tuonnin supistaminen - ei ole kauppapoliittisesti toivottava ratkaisu. Lisäksi se johtaisi todennäköisesti länsituonnin vastaavaan lisäykseen.

Sekä mahdollisen lisäviennin että tuonnin supistumisen avulla tapahtuva sopeutus viennin luototuksen aiheuttamaan epätasapainotilanteeseen clearing-tilillä merkitsee reaalityalouden kautta tapahtuvan sopeutuksen muodossa suhteellisen hidasta keinoa, joka tuskin voi yksinään johtaa tasapainoon lyhyellä aikavälillä. Sen sijaan SNTL:sta saatava rahoitusluotto vaikuttaisi välittömästi. Tämän lisäksi clearing-valuutassa saatavalla rahoitusluotolla olisi myös merkitystä maitten

välisen clearing-maksujärjestelmän kannalta. Mikäli sen sijaan päädyttäisiin tilanteeseen, jossa SNTL:n tilin alijäämä joudutaan suuressa määrin tasoittamaan vaihdettavalla valuutalla, koko sidottuun valuuttaan perustuvan clearing-maksujärjestelmän mielekkyys joutuu helposti kyseenalaiseksi.

Yhteenvedona edellä olevasta on todettava, että mahdollisesta vientiennakoiden maksukäytännöstä luopumisesta aiheutuvat vaikutukset sekä kotimaisiin rahoitusmarkkinoihin että Suomen ja SNTL:n väliseen kauppaan ovat sitä suuruusluokkaa, että niihin varautuminen on välttämätöntä, jotta ne eivät pääse aiheuttamaan yllätyksellisiä vaihteluita maamme taloudellisen aktiviteetin tasossa. On myös syytä selvittää entistä tarkemmin SNTL:n ulkomaankauppaviranomaisten kanta ennakkomaksukäytännön jatkuvuuteen sekä kartoittaa mahdollisuuksien mukaan näiden kanssa yhdessä eri rahoitusvaihtoehdot sekä niiden vaikutukset maan välisen kaupan kehitykseen. Tältä pohjalta saattaisi löytyä ratkaisu, jossa nykyisestä käytännöstä siirryttäisiin pois asteittain.

Koska myös Suomen ja SNTL:n välisen clearing-järjestelmän jatkuvuus ainakin vuoden 1980 jälkeen on kyseenalaista, olisi ilmeisesti eduksi, jos kysymys vientiennakoista voitaisiin ratkaista ennen sitä. Muutoin vientiluototukseen siirtyminen voitaisiin joutua toteuttamaan samanaikaisesti itse clearing-järjestelmästä luopumisen yhteydessä, jolloin ongelmasta tulisi selvästi monitahoisempi ja vaikeampi hallita mm. sen vuoksi, että muutosten mahdollisten yhteisvaikutusten analysointi olisi erittäin hankalaa.

OSA II

SUOMEN JA SNTL:N VÄLINEN CLEARING-JÄRJESTELMÄ SNTL:N ULKOMAAN-
KAUPPAJÄRJESTELMÄSSÄ

Tässä osassa tarkastellaan Suomen ja SNTL:n väliseen clearing-maksujärjestelmään liittyviä kysymyksiä Neuvostoliiton ulkomaankauppaa hoitavien viranomaisten kannalta. SNTL:n ulkomaankaupan maksujärjestelmät sekä Suomen kanssa käytävää kauppaa ja sen maksuliikettä hoitavat organisaatiot esitellään lyhyesti. Lisäksi käsitellään SNTL:n ulkomaankaupan kannalta merkittävää SEV-kaupan maksuliikettä. Käsittelyssä ei pyritä asianomaisten organisaatioiden toiminnan yksityiskohtaiseen kuvaukseen, vaan keskitytään Suomen ja SNTL:n välisen clearing-järjestelmän kannalta kiinnostaviin kysymyksiin. Institutionaalisten puitteiden jälkeen käsitellään lähemmin suhtautumista Suomen kanssa käytettävään clearing-maksujärjestelmään, siihen liittyviin rahoituskysymyksiin sekä kaupan ja maksujen tasapainoon. Lopuksi tarkastellaan SNTL:n ulkomaankaupan maksujärjestelyjen kehitysnäkymiä Suomen ja SNTL:n välisessä kaupassa.

8. SNTL:N ULKOMAANKAUPAN MAKSUJÄRJESTELMÄT SEKÄ KAUPPAA JA
MAKSULIIKETTÄ HOITAVAT ORGANISAATIOT

SNTL:n ulkomaankaupan maksuliike tapahtuu nykyään kolmen toisistaan selvästi erillään olevan maksujärjestelmän puitteissa. Suurin osa SNTL:n ulkomaankaupasta (v. 1975 51.8 %) käydään muiden SEV-maiden kanssa ja maksetaan pääasiassa SEV-maiden monenkeskeisen siirtoruplatilijärjestelmän avulla v. 1963 perustetun Kansainvälisen Taloudellisen Yhteistyön Pankin (Yhteistyöpankki) kautta. Siirtoruplajärjestelmää käsitellään tarkemmin kohdassa 8.2.

Länsikauppa eli kauppa ns. teollisesti kehittyneiden kapitalistimaiden kanssa, joka muodosti v. 1975 31.2 % SNTL:n koko ulkomaankaupasta, maksetaan pääsääntöisesti vapaasti vaihdettavissa valuutoissa. Huomattavimman poikkeuksen tästä muodostaa kauppa ja maksuliike Suomen kanssa, jossa edelleenkin sovelletaan kolmatta vaihtoehtoa - clearing-maksujärjestelmää. Vuonna 1975 Suomen kauppa muodosti 3.5 % SNTL:n koko ulkomaankaupasta ja 11.1 % kaupasta teollisesti kehittyneiden markkinatalousmaiden kanssa.

Neuvostoliitolla on voimassa olevia clearing-maksusopimuksia nykyään jonkin verran yli 20 maan kanssa.¹ Suurin osa näistä on tehty kehitysmaiden kanssa, joiden kanssa käyty kauppa² muodosti vuonna 1975 17.0 % SNTL:n koko ulkomaankaupasta. Tästä huolimatta merkittävä osa myös kehitysmaiden kanssa käytävästä kaupasta maksetaan nykyään vapaasti vaihdettavissa valuutoissa. SNTL:n eurooppalaisina clearing-kumppaneina mainitaan Suomen lisäksi eräissä lähteissä³ Islanti ja Kreikka⁴ sekä joskus myös Turkki ja Kypros, vaikka viimeksi mainittuja ei varsinaisesti lasketakaan kuuluviksi Eurooppaan. Clearing-tileistä suurin osa pidetään USA:n dollareis-

1. Kansainvälisen Valuuttarahaston julkaisusta 27th Annual Report, Exchange Restrictions, 1976, löytyy kaikkiaan 20 rahaston jäsenmaata, joilla on voimassa oleva clearing-maksusopimus SNTL:n kanssa. Näiden lisäksi on olemassa eräitä sekä rahastoon että SEV:in monenkeskeiseen tilitysjärjestelmään kuulumattomia sosialistimaita (kuten esim. Pohjois-Korea), joilla myös on clearing-maksusopimus SNTL:n kanssa.

2. Mukaan lukien kauppa SEV:in ulkopuolisten sosialistimaiden kanssa.

3. Mm. Eastwest Markets, julk. Chase World Information Corporation, Nov. 29, 1976, s. 9.

4. Em. Kansainvälisen Valuuttarahaston 27th Annual Reportin mukaan SNTL:n ja Islannin välinen clearing-maksusopimus on lopetettu 1.1.1976 lähtien. Lopettamisaikataulusta ei sen sijaan ole käytettävissä tietoa. SNTL:n ja Kreikan välinen clearing-järjestely puolestaan on sovittu asteittain poistettavaksi Financial Times'in 23.4.1976 julkaiseman tiedon mukaan. Aikataulusta ei tässäkään tapauksessa ole tarkempaa tietoa.

sa. Rupla-clearing-sopimuksia SNTL:lla on nykyään kolme: Korean Demokraattisen Tasavallan, Vietnamin Demokraattisen Tasavallan ja Suomen kanssa tehdyt sopimukset.

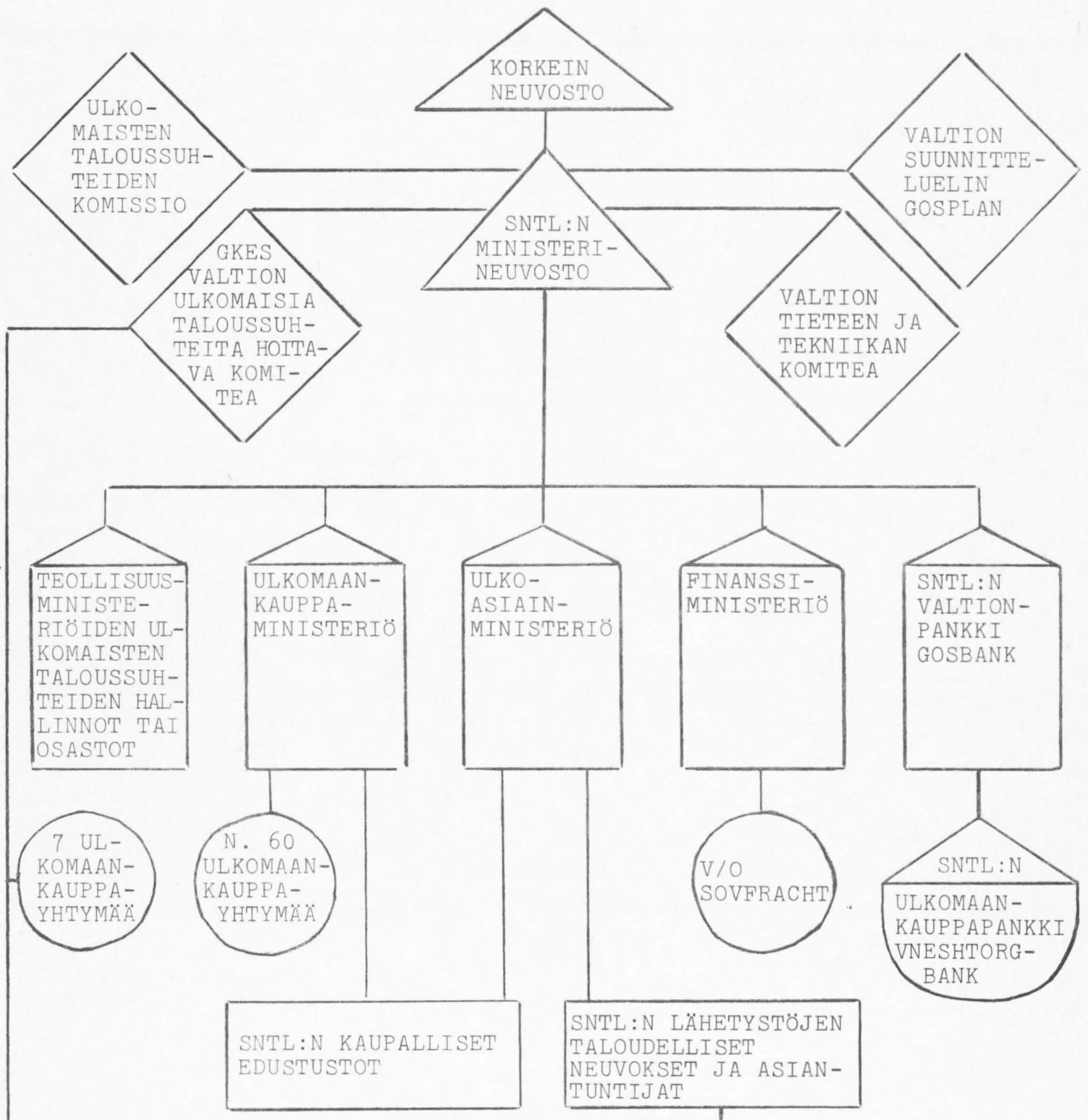
8.1. SNTL:n ja Suomen välistä kauppaa sekä maksuliikettä hoitavat neuvostoliittolaiset organisaatiot

Ulkomaankauppaa ja näin ollen myös Suomen kanssa käytävää kauppaa johtavat ja valvovat organisaatiot Neuvostoliitossa ovat Ulkomaankauppaministeriö sekä Valtion ulkomaisia taloussuhteita hoitava komitea GKES. GKES:n toimialaan kuuluvat kokonaistoimitukset SNTL:sta eli projektivienti, kun taas ulkomaankauppaministeriö hoitaa muuta ulkomaankauppaa. Ulkomaankaupan maksuliikkeen ja rahoituksen kannalta tärkeitä tehtäviä hoitavat lisäksi Valtiovarainministeriö (Finanssiministeriö) sekä SNTL:n Valtionpankki (Gosbank). Ulkomaankauppaan liittyvät käytännön vienti- ja tuontitoimet on keskitetty Ulkomaankauppaministeriön sekä GKES:n alaisuudessa toimiville ulkomaankauppayhtymille. Vastaavasti ulkomaankaupan maksuliikettä ja rahoitusta hoitaa käytännössä Ulkomaankauppapankki (Vneshtorgbank). SNTL:n ulkomaankaupan organisointi käy tarkemmin ilmi oheisesta kaaviosta 2. Mainittujen organisaatioiden toimintaa erityisesti Suomen kanssa käytävän kaupan kannalta käsitellään seuraavassa lähemmin.

8.1.1. SNTL:n Ulkomaankauppaministeriö

SNTL:ssa kaupankäynti ulkomaiden kanssa on valtion yksinoikeus. Ulkomaankaupan suunnittelu sekä valvonta on keskitetty Ulkomaankauppaministeriöön. Ministeriö on myös vastuussa kauppapolitiikasta ja käy kauppaneuvottelut ulkomaiden kanssa. Ulkomaankaupan vienti- ja tuontitehtävät on käytännössä keskitetty n. 60 eri tuotealoihin erikoistuneelle ulkomaankauppayhtymälle, joilla on omalla sektorillaan yksinoikeus ulkomaankauppaan.

Kaavio 2. SNTL:N ULKOMAISTEN TALOUSSUHTEIDEN ORGANISOINTI

- △ johtavat elimet
- ◇ koordinoivat elimet
- hallinto- ja valvontaelimet
- operatiiviset elimet

LÄHDE: Hermann Clement, Die Organisationsstruktur der sowjetischen Aussenwirtschaft, Verlag Weltarchiv GMBH, 2 Hamburg 36, 1975, s. 27, pääpiirteittäin.

Yhtymät ovat taloudellisesti itsenäisiä juridisia yksiköitä, jotka toimivat komissioperiaatteella oman pääoman turvin. Kullakin ulkomaankauppayhtymällä on oma vienti- ja/tai tuontisuunnitelmansa, joka laaditaan SNTL:n taloussuunnitelman pohjalta eri ministeriöiden ja muiden organisaatioiden tilausten perusteella. Ulkomaankauppasuunnitelman toteutumisesta on kuitenkin viime kädessä vastuussa Ulkomaankauppaministeriö, joka valvoo tässä suhteessa yhtymien toimintaa.

Ulkomaankauppaministeriössä laaditaan (yhteistyössä Gosplanin sekä muiden ministeriöiden kanssa) ulkomaankaupan 5-vuotissuunnitelma, joka muodostaa osan koko kansantalouden kattavasta 5-vuotissuunnitelmasta ja on ministeriön toiminnan perustana. Ulkomaankaupasuunnitelman "selkärangan" muodostavat puolestaan ulkomaiden kanssa tehdyt pitkäaikaiset kauppasopimukset, joihin myös Suomen kanssa tehty tavaravaihto- ja maksusopimus vuosiksi 1976 - 1980 kuuluu. Tämä sopimus allekirjoitettiin jo vuonna 1974, joten se on voitu sellaisenaan ottaa huomioon laadittaessa SNTL:n ulkomaankauppasuunnitelmaa vuosiksi 1976 - 1980. Ulkomaankaupasuunnitelmasta julkaistaan vain yleislinjat, kuten kaupan kokonaiskasvu-% seuraavan viiden vuoden aikana. Yksityiskohdiltaan suunnitelma on salainen. Ulkomaankaupasuunnitelmaan liittyy välittömästi valuuttasuunnitelma, joka tehdään vuodeksi kerrallaan. Valuuttasuunnitelma laaditaan kaupallisten maksujen osalta tavararyhmittäin ja ulkomaankauppaministeriö kontrolloi suunnitelman toteutumista joka ryhmän osalta erikseen.

Suomen kanssa käytävän kaupan ennakoitu maksuliike muodostaa osan valuuttasuunnitelmasta. Tämän pohjana ovat puolestaan vuosittain maittemme välillä laadit-

tavat tavaranvaihtopöytäkirjat. Suomen kanssa käytävää kauppaa hoitaa pääasiassa länsikaupan hallinnon alaisuudessa toimiva Skandinavian maiden osasto. Kaupan maksukysymykset käsitellään kuitenkin Valuuttapäähallinnon länsikaupan maksuosastolla. Ulkomaankauppaministeriön organisatorinen rakenne ja tuontiorganisaatioiden yhteydet sekä SNTL:n kotimaisiin tilaajiin että ulkomaisiin toimittajiin käyvät ilmi oheisista kaavioista 3 ja 4.¹

8.1.2. Ulkomaisten taloussuhteiden Valtionkomitea, GKES

GKES perustettiin v. 1957 hoitamaan SNTL:n teknistä ulkomaanapua, johon kuuluu kokonaisten tehdaslaitosten toimittaminen ja rakentaminen. GKES:n tehtävänä on SNTL:n teknisen avun antaminen sosialistisille maille ja kehitysmaille sekä yhteistyö näiden maiden kanssa.² Vasta vuonna 1976 komitea on saanut hallitukselta määräyksen pyrkiä länsimarkkinoille.

Suomalaiset yritykset ovat olleet niiden harvojen teollistuneitten markkinatalousmaitten yritysten joukossa, jotka ovat käytännössä olleet yhteistyössä GKES:n alaisten ulkomaankauppayhtymien kanssa. SNTL:n suuret kokonaistoimitukset mm. Loviisaan ovat kuuluneet GKES:n toimialaan. Projektiyhteistyön pohjana Suomen ja SNTL:n välillä on tavallisesti ollut valtioiden välinen sopimus.

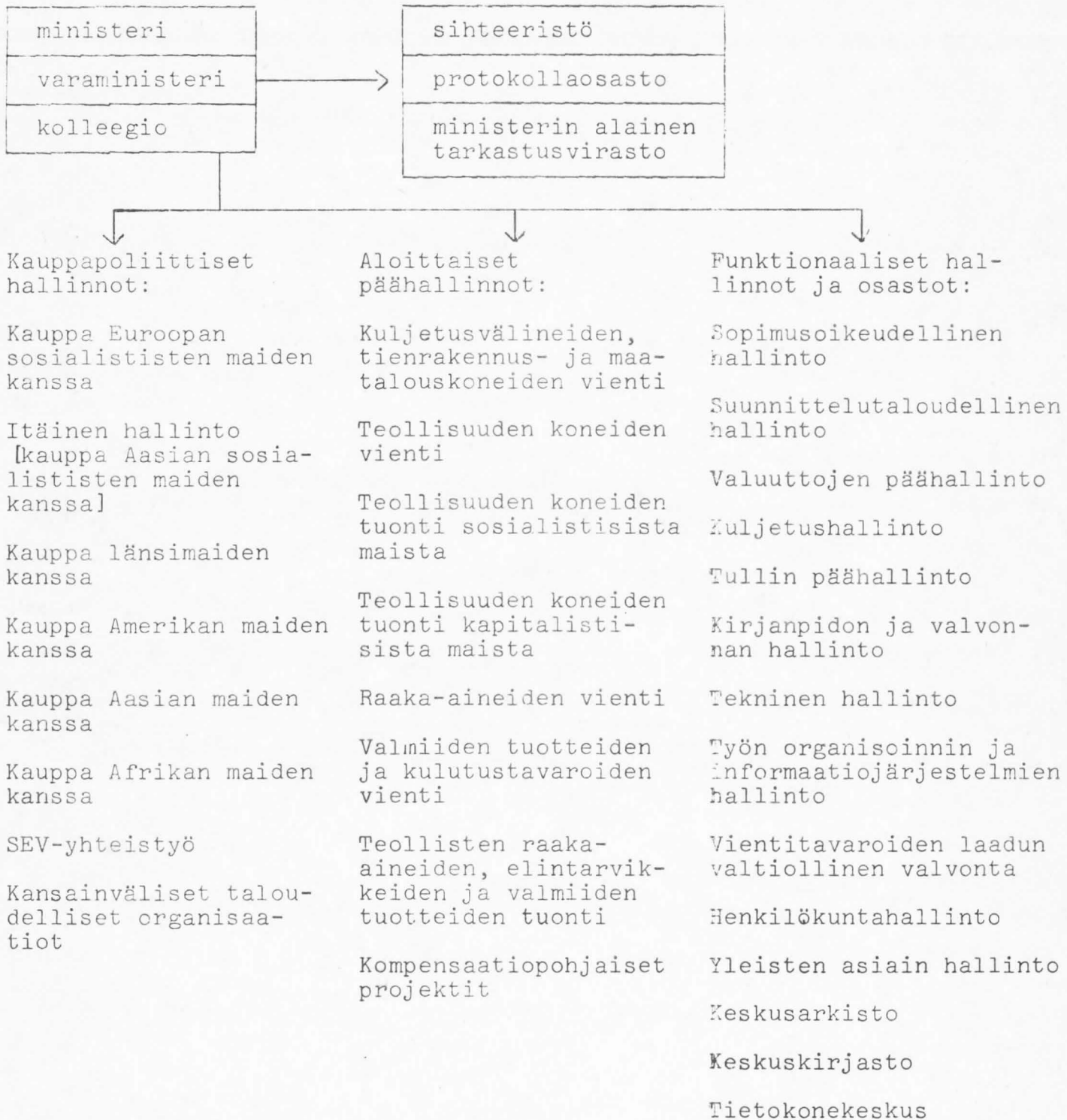
---

1. SNTL:n ulkomaankaupan organisaatiota käsitellään perusteellisesti mm. Hermann Clementin teoksessa "Die Organisationsstruktur der Sowjetischen Aussenwirtschaft", Verlag Weltarchiv GMBH, Hamburg 1973 sekä teoksessa Fenova - Postolenko - Nikitin, Neuvostoliiton ulkomaankaupan organisaatio ja tekniikka, Vientikoulutussäätiön julkaisuja n:o 15, Pori 1977.

2. Vrt. esim. Fenova - Postolenko - Nikitin, s. 280 - 287.

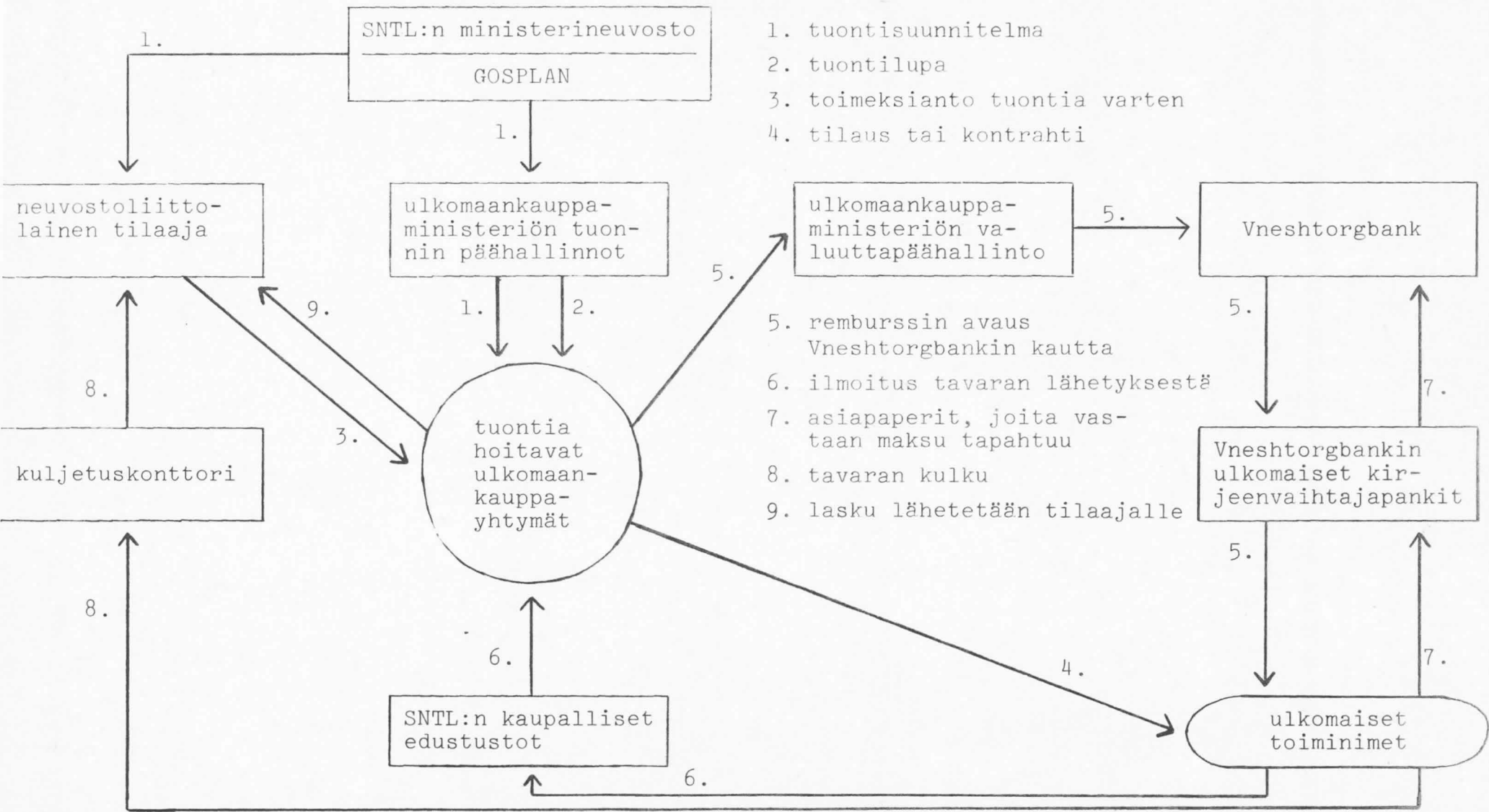
Kaavio 3.

NEUVOSTOLIITON ULKOMAANKAUPPAMINISTERIÖN ORGANISAATIO¹

1. Feonova-Postolenko-Nikitin, Organisatsija i tehnika vnesnej trgovli SSSR, Moskva 1974, s. 12.

Gruzinov, Upravlenie vnesnej trgovli, Moskva 1976, s. 22. Kaavio on pääosin Feonovan ym. teoksesta; sitä on täydennetty Gruzinovin teoksen perusteella.

Kaavio 4. Neuvostoliittolaisen tuontiyhtymän tilaajan ja muiden tuontiorganisaatioiden suhteet ulkomaisiin toimittajiin

LÄHDE: V.P. Gruzinov, Upravlenie vneshnei trgovli, Izdatelstvo "Meshdunarodnye otnoshenija", Moskva 1976, s. 24 - 25 pääpiirteittäin.

GKES:n toimialaan kuuluvat toimitukset sosialistisiin ja kehitysmaihin tapahtuvat usein kompensatiopohjalla, jolloin maksut suoritetaan joko toimitusmaan oman teollisuuden tuotteilla tai toimitetun tehtaan tuotteilla. Projektiviennin luottoehdot valmistellaan yhdessä Finanssiministeriön, Ulkomaankauppaministeriön ja Gosbankin kanssa.

8.1.3. SNTL:n Valtiovarainministeriö

Valtion ulkomaankaupan monopoliin liittyy SNTL:ssa välittömästi ns. valtion valuuttamonopoli, jolla tarkoitetaan kaiken ulkomaisen maksuliikkeen keskittämistä valtion pankeille, Gosbankille¹ ja Vnestrogbankille. Maksuliikkeen valvonnassa tärkein väline on edellä mainittu vuosittain laadittava valuuttasuunnitelma, josta on viime kädessä vastuussa SNTL:n Finanssiministeriö (Valtiovarainministeriö) varsinaisen suunnitteluviranomaisen Gosplanin lisäksi. Finanssiministeriöllä on myös päävastuu valtion budjetin laatimisesta ja toteutumisesta. Valuuttasuunnitelmaan sisältyvien muiden kuin kaupallisten maksujen osalta Finanssiministeriö lisäksi suorittaa samankaltaista valvontaa kuin Ulkomaankauppaministeriö omalla sektorillaan.² SNTL:n valuuttasuunnitelma on puolestaan yhteydessä sekä koko kansantalouden kehityssuunnitelmaan (vientijä tuontisuunnitelman välityksellä) että valtion budjettiin. Yhteys valtion

---

1. Maan kultavaranto sekä ulkomaiset valuutat lasketaan Gosbankin taseeseen, jonka laatimisperusteita käsitellään teoksessa, J.V. Krasovin, D.A. Rogulin, N.C. Hlynov, Utshet i operatsionnaja tehnika v Gosbanke, Moskva, "Financy" 1976. Gosbankin tasetta ei julkaista.

2. Finanssiministeriön tehtäviä SNTL:n ulkomaankaupan maksujen valvonnassa käsitellään mm. teoksissa: "Denezhnoje Obrashenie i kredit SSSR, Moskva "Finansy" 1976, s. 330, 336 sekä Clement, s. 115.

budjettiin syntyä siten, että ulkomaille maksettavat ns. ei-kaupalliset maksut sekä ulkomaille myönnettävät luotot kulkevat budjetin kautta.¹ SNTL:n ulkomaankaupassa sovellettavien maailmanmarkkinahintojen ja SNTL:n sisäisten hintojen välinen erotus katetaan tarvittaessa myös Finanssiministeriön välityksellä valtion budjetistä tai päinvastaisessa tapauksessa tilitetään sinne.

Suomen ja SNTL:n välisen clearing-tilin tilanne joudutaan valuuttasuunnitelman osana ottamaan huomioon myös SNTL:n valtion budjetissa. Mikäli tilille kertyy SNTL:lle saatavaa, SNTL:n vienti tältä osin joudutaan viime kädessä rahoittamaan budjettivaroin.

8.1.4. SNTL:n Valtionpankki

SNTL:n Valtionpankin tehtäviin kuuluu osallistuminen kansantalouden rahoitussuunnitelman laadintaan sekä sen toteutumisen seuranta. Käytännössä kaikkien valtion yritysten maksuliike tapahtuu Valtionpankissa pidettävien tilien kautta. Yritysten välinen suora maksuliike ei ole sallittua samoin kuin ei yritysten välinen luototuskaan. Valtionpankki on näin ollen SNTL:n kansantalouden ainoa lyhytaikaisen luototuksen lähde. Lisäksi se myöntää pitkäaikaisia luottoja investointitarkoituksiin maataloudelle. Muu investointien rahoitus tapahtuu Rakennuspankin (Stroibank) kautta. Ulkomaankaupan maksuliike ja rahoitus on keskitetty v. 1961 Valtionpankista omaksi itsenäiseksi pankikseen erotetulle Ulkomaankauppapankille.²

1. Vrt. "Denezhnoe ...", s. 335.

2. SNTL:n pankkijärjestelmästä perusteellisen kuvauksen on kirjoittanut mm. George Garvy teokseen *The Soviet Economy, A Book of Readings*, Edited by Morris Bornstein and Daniel Fusfeld, neljäs painos, Richard D. Irwin, Inc. Homewood, Illinois, 1974.

Valtionpankille kuuluu ulkomaankauppaan välillisesti liittyvänä tehtävänä valuuttakurssien määrittely ruplan ja ulkomaisten valuuttojen välillä. Tätä varten pankin osastot seuraavat muualla maailmassa tapahtuvaa taloudellista ja erityisesti länsimaisten valuutta- ja pääomamarkkinoiden kehitystä. Ruplan kurssi muihin valuuttoihin nähden määritellään normaalisti kerran kuussa. Useammin tapahtuvaa kurssinmäärittelyä ei nähdä tarpeelliseksi, koska rupla ei ole kansainvälisesti vaihdettava valuutta. Ulkomaankaupan valuutta- ja luottosuunnitelmien laadintaan Valtionpankki ei käytännössä enää osallistu. Suunnittelu on tältä osin äskettäin siirretty Ulkomaankauppapankille.

8.1.5. SNTL:n Ulkomaankauppapankki

SNTL:n Ulkomaankauppapankkiin on keskitetty koko ulkomaankaupan maksuliike ja rahoitus. Pankin toiminta ei käytännössä juuri poikkea länsimaisen ulkomaankauppaa rahoittavan liikepankin toiminnasta. Ulkomaankaupan rahoitus tapahtuu Vneshtorgbankissa pääpiirteittäin seuraavasti:¹

Tuonti   Saatuaan tilauksen neuvostoliittolaiselta tehtaalta tai muulta käyttäjältä asianomaisen alan Ulkomaankauppayhtymä tekee sopimuksen ulkomaisen toimittajan kanssa. Ulkomaankauppapankki ryhtyy rahoittamaan kyseistä kauppaa tarkistettuaan ensin, että tilaus on kaikin puolin kunnossa ja että muut luoton

1. SNTL:n ulkomaista maksuliikettä käsitellään mm. seuraavissa julkaisuissa: Frei, L.I., "Mezhdunarodnye rastshety i finansirovanie vneshnei trgovli sotsialistitsheskih stran", ucdatdstvo Mezhdunarodnye otnoshenija, Moskva 1965, s. 93 - 107, G.I. Vasiljev, "Connections of the State Bank of the USSR with the system and organizations of foreign trade in the USSR, Suomalais-neuvostoliittolaisessa pankkiseminaarissa 19. - 22.1.1976 pidetty esitelmä, julkaisematon moniste.

myöntämisen edellytykset on täytetty. Ulkomaankauppapankki myöntää tämän jälkeen valuuttamääräisen luoton ulkomaankauppayhtymälle, jotta tämä voi puolestaan pankin välityksellä maksaa tavaran toimittajalle. Luotto myönnetään koko kauppasummalle remburssia (tai perittäviä asiapapereita) vastaan. Luottoaika on tavallisesti remburssin voimassaoloaika (45 - 90 päivää), johon lisätään 7 päivää postin kulkua varten. Kun maksu ulkomaille on tapahtunut, pankki myöntää ulkomaankauppayhtymälle luottoa maassa jo olevia tavaroita vastaan kuljetuksen ja tullimuodollisuuksien vaatimaksi ajaksi (20 - 30 päiväksi). Samanaikaisesti ulkomaankauppayhtymä kirjoittaa tavaran lopulliselle ostajalle ruplamääräisen laskun, joka pankin tarkistuksen jälkeen lähetetään ostajalle. Ostaja puolestaan maksaa laskun SNTL:n sisäisissä ruplissa Ulkomaankauppapankin kotimaan maksujen osastolle, jolloin ulkomaankauppayhtymän saama luotto kirjataan maksetuksi. Ulkomaankaupassa sovellettavien maailmanmarkkinahintojen ja SNTL:n sisäisten hintojen välisen erotuksen ulkomaankauppayhtymä joutuu tilittämään Finanssiministeriölle tai päinvastaisessa tapauksessa saa ministeriöltä erotuksen kattavan korvauksen. Tuonnin luototusjärjestelmä on jotakuinkin sama kaikessa tuonnissa riippumatta siitä, mistä maasta tuonti tapahtuu. Luottoajat vaihtelevat tavarasta ja tuontimaasta riippuen, mikä johtuu lähinnä kuljetuksen vaatiman ajan suurista vaihteluista.

Mikäli tuontiin liittyy toimittajan myöntämä pitkäaikainen toimitusluotto, se kirjataan ruplina asianomaisen ulkomaankauppayhtymän tilille. Tavarán lopullinen käyttäjä joutuu sen sijaan aina maksamaan tavarán heti sen saatuaan tai hankkimaan rahoituksen muista kotimaisista lähteistä. Tuonnista maksettavia ennakkomaksuja, kuten mm. Suomeen maksettavia laivaennakkoja, Ulkomaankauppapankki ei periaatteessa rahoita. Normaalisti tavarán lopullisella käyttäjällä, joka esim. laivojen kyseessä ollen on joko SNTL:n merilainasto- tai jokilaivastoministeriö, tulee ennakkoja maksettaessa olla vastaava rahamäärä hallussaan. Asianomaiset ministeriöt voivat tarvittaessa kuitenkin rahoittaa ennakkomaksunsa joko Stroibankilta¹ tai poikkeustapauksessa asianomaiselta ulkomaankauppayhtymältä saamallaan luotolla.

Vienti Viennissä ulkomaankauppayhtymä, joka on myynyt tavarán ulkomaille, saa valmistajalta laskun SNTL:n sisäisissä ruplissa. Ulkomaankauppapankilta yhtymä saa tavaroita vastaan luoton, jolla maksu valmistajalle suoritetaan. Kun tavarat on toimitettu ulkomaiselle ostajalle, yhtymä saa edelleen pankilta luottoa, jonka vakuutena ovat myönnetyistä maksuajasta ja -tavasta riippuen joko remburssi, perittävät asiakirjat tai pitkäaikaisen luoton kyseessä ollen esim. ostajan hyväksymät vekselit. Ulkomaankauppapankki rahoittaa myös ostajalle myönnettävät pitkäaikaiset toimitusluotot, silloin kun kansainväliset maksuehdot tai muut olosuhteet asianomaisen tava-

---

1. Vrt. Frei, L.I., s. 97.

ran kohdalla sitä edellyttävät.¹ Kun ulkomainen ostaja aikanaan maksaa tavaran ulkomaankauppayhtymälle, pankin luotto kuitataan maksetuksi. Oheisessa kaaviossa 5 sivulla 92 kuvataan ulkomaankaupan rahoitusta Suomen kanssa käytävässä kaupassa.

Ulkomaankaupan luototusta luonnehditaan seuraavasti: luotot ovat aina määräaikaisia, ne on aina maksettava takaisin ja niitä myönnetään vain tavaroita vastaan. Ulkomaankauppapankki suorittaa luototukseen liittyvää jatkuvaa valvontaa mm. sen seikan varmistamiseksi, että ulkomailta saadut varat todella käytetään yhtiöiden pankilta saamien luottojen maksamiseen. Pankin kontrollia varten ulkomaankauppayhtymät joutuvat säännöllisesti raportoimaan pankille sekä tuonnin että viennin osalta seuraavat erät: voimassa olevien tuontiremburssien, perittävien sekä vientivelkojen arvo; yhtiön hallussa olevien tuonti- ja/tai vientitavaroiden arvo sekä luotto-osuus ulkomaankauppapankissa. Jos yhtymällä osoittautuu olevan luottoja, joille ei ole tavarakatetta, vastaavan suuruinen luotto-osuus erääntyy heti maksettavaksi. Laskelmissa otetaan huomioon myös varastoissa olevat tavarat ja varastointiaika, joka liian pitkäksi venyessään vähentää osaltaan luotto-osuutta Ulkomaankauppapankissa.

Edellä kuvatun rahoitusjärjestelmän erityispiirteenä on mainittava järjestely², jonka mukaan neuvostoliittolainen valmistaja saa korkeat laatuvaatimukset täyt-

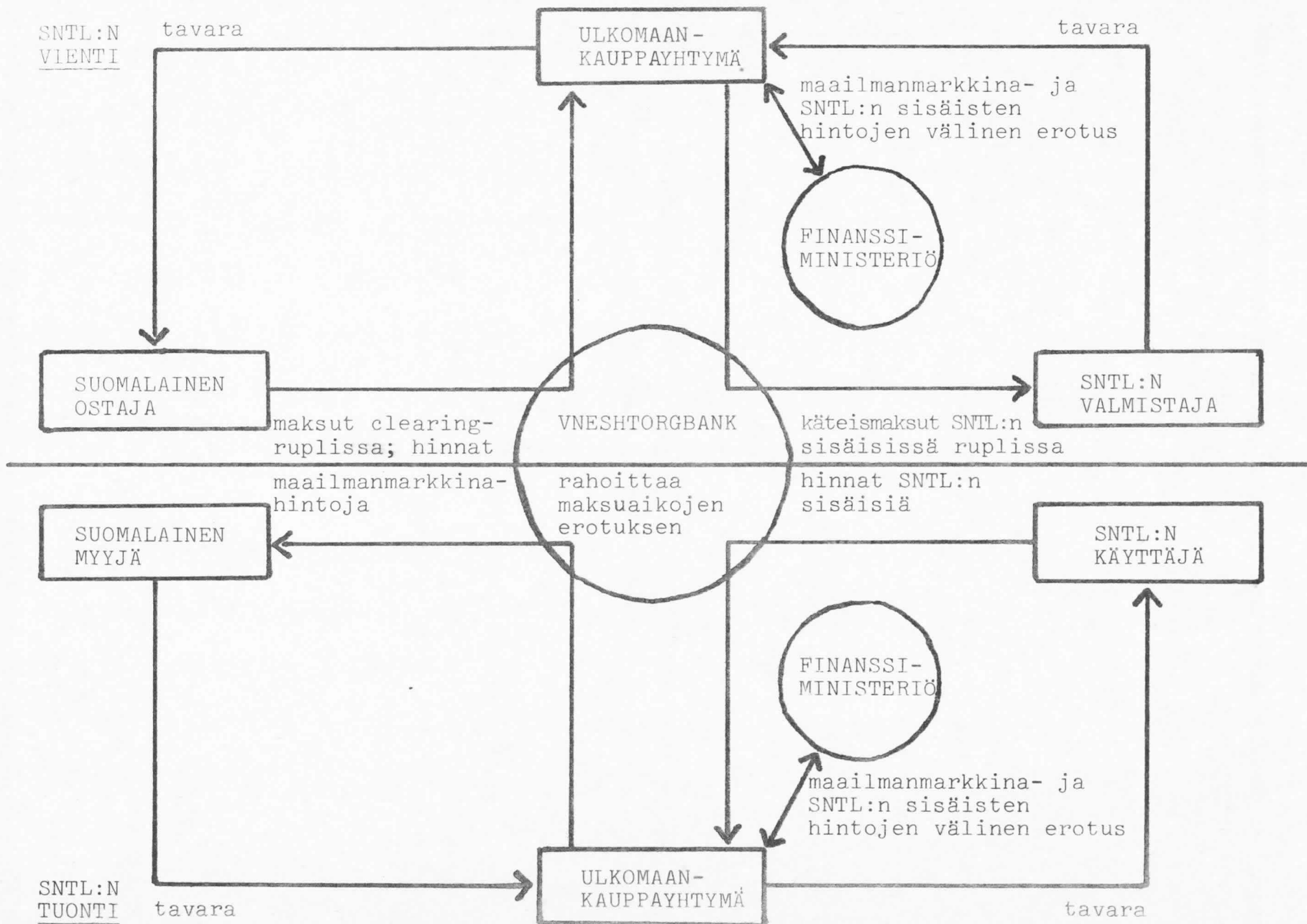
1. SNTL:ssä ei käytetä lainkaan termiä "pääoman vienti" koska kaikki vienti tapahtuu periaatteessa tasapainotetun tavaranvaihdon puitteissa. Luottoja on myönnetty pääasiassa kehitysmaihin ja niiden tarkoituksena on asianomaisten maiden kansantalouden kehittäminen ja niiden taloudellisen riippumattomuuden edistäminen. Vrt. Deneshnoje, s. 338.

2. Katso esim. Ekonomitsheskaja Gazeta 12/1975, Stimulirovanie eksportnovo proisvodstvo.

Kaavio 5.

SNTL:N ULKOMAANKAUPAN MAKSULIIKE JA RAHOITUS: MAKSUT SUOMEN KAUPASSA

tävistä ja ajoissa suoritetuista vientitoimituksista tietyn prosenttiosuuden (arviolta 5 - 6 %) "omaan käyttöönsä". Tämä merkitsee sitä, että tehdas saa tallettaa vastaavan suuruisen valuuttamäärän erikois-tilille Ulkomaankauppapankkiin, jolloin tehtaalla on valuutan käyttöoikeus mutta ulkomaankauppamonopolin toteuttavan järjestelmän mukaisesti vain ulkomaankauppayhtiöiden välityksellä. Nämäkin erät kuuluvat valuuttasuunnitelmaan ja käytetään uusimpien länsimaisten koneiden ja laitteiden hankintaan. Järjestelmän soveltamisesta sellaiseen vientiin, joka maksetaan sidotuissa clearing-valuutoissa, on saatu ristiriitaisia tietoja. Toisaalta väitetään kaikesta viennistä valmistajatehtaan saavan käyttöönsä vapaasti vaihdettavia valuuttoja. Toisaalta sanotaan, että kyseinen talletus on sidottu siihen valuuttaan, jossa vienti on maksettu. Ristiriitaiset tiedot viittaavat siihen, että järjestelmän soveltamisessa sidotuissa valuutoissa maksettavaan kauppaan joudutaan tilitilanteesta johtuen poikkeamaan yleisistä ohjeista.

Suomen kannalta voidaan todeta, että maittemme välisestä clearing-maksujärjestelmästä johtuen maamme on edellä mainitun bonusjärjestelmän puitteissa kertyvien valuuttatulojen käyttökohdetta valittaessa selvästi epäedullisemmassa asemassa verrattuna niihin maihin, jotka käyvät kauppaa SNTL:n kanssa vapaasti vaihdettavissa valuutoissa. Tähän on vaikuttamassa pääasiassa kaksi syytä. Ensiksi on epätodennäköistä, että vapaasti vaihdettavilla valuutoilla tehtävät hankinnat yleensäkin suuntautuisivat Suomeen, koska maittemme välillä on voimassa clearing-maksusopimus. Toiseksi nykyisen clearing-järjestelmän puitteissa tällaisten ostojen suuntautuminen Suomeen riippuu viime kädessä clearing-tilillä vallitsevasta tilanteesta. Kovin suuresta, joskin kaiken aikaa kasvavasta, edun menetyksestä tässä ei kuitenkaan ole kyse.

Edellä kuvattuun viennin bonusjärjestelmään verrattava on järjestely, jonka mukaan suunnitelman ylittävästä viennistä jää tietty valuuttaosuus sen osavaltion käyttöön, jossa vientiin valmistava tehdas sijaitsee.¹ Suomen viennin kannalta täten kertyvien varojen käyttöön liittyvät varaukset ovat samankaltaiset kuin edellä.

8.2. SEV-kaupan maksuliike ja rahoitus

Tärkeän ja muusta ulkomaankaupasta selvästi erottuvan osan SNTL:n ulkomaankaupan rahoitusjärjestelmässä muodostaa kauppa muiden SEV-maiden kanssa. Maksut tässä kaupassa tapahtuvat v. 1964 muodostetun monenkeskeisen clearing-järjestelmän puitteissa Kansainvälisen Taloudellisen Yhteistyön Pankin² välityksellä. Järjestelmässä jokaisella pankin jäsenmaalla on yhteistyöpankissa siirtoruplamääräinen³ selvitystili, jonka kautta kaikki SEV-kaupan maksut kulkevat. Vaikka maksut selvitetään multilateraalisesti, maiden välinen kauppa tapahtuu edelleen bilateraalisesti tehtävien kauppasopimusten pohjalta. Yhteistyöpankki rahoittaa maiden välistä kauppaa myöntämällä automaattisesti ns. tililuottoa maalle, jonka tilillä olevat varat eivät riitä maksujen suorittamiseen. Tililuottoa myönnetään tiettyyn pankin neuvoston vahvistamaan luottorajaan saakka. Tämän lisäksi pankki myöntää maksutasevaikeuksissa olevalle maalle ns. aikaluottoa 3 vuoteen saakka.⁴ Tililuottoa

1. Neuvostoliiton Talousuudistuksesta, Kauppapoliittisia Tiedotuksia, 1-2/1972.

2. Ven. Mezhdunarodnij Bank Ekonomitsheskovo sotrudnitshestva (MBES), engl. International Bank for Economic Cooperation (IBEC).

3. Siirtorupla on SEV-maiden keskinäisissä maksuissa käytettävä tiliyksikkö, jonka kulta-arvo on sama kuin SNTL:n ruplan kulta-arvo.

4. Procedure for performance of settlements in transferable roubles between the member countries and non-member countries of the IBEC, International Bank for Economic Co-operation, Moscow 1976.

voidaan verrata Suomen ja SNTL:n välisessä clearing-järjestelmässä tilejä pitävien pankkien maksusopimuksessa määritellyyn luottorajaan saakka ulottuvaan rahoitusvelvollisuuteen. Aikaluotolla ei ole Suomen ja SNTL:n välillä suoranaista vastinetta, ellei luottorajojen huomattavia ylityksiä viime vuosina haluta tulkita eräänlaiseksi aikaluotoksi.

SEV-maiden monenkeskeinen tilitysjärjestelmä on huomattavasti helpottanut ja nopeuttanut maksuliikettä maiden keskinäisessä kaupassa. Eräänä sen hyvänä puolena pidetään sitä, että maksuliikkeen vaatima vaihdettavan valuuttavarannon määrä on minimoitu. Järjestelmän selvä heikkous on kuitenkin siirtoruplan tavaraan sidottu luonne. Siirtoruplasaattavat eivät ole ilman muuta siirrettävissä, vaan siirto edellyttää monenkeskeisiä neuvotteluja vastaavista tavara-toimituksista. Tässä näkyy hankaluus, joka aiheutuu myös monenkeskeisen maksujärjestelmän taustalla olevan kaupan bilateraalisuudesta. Yhteistyöpankin rooli on tässä suhteessa ainoastaan tekninen - epätasapainotilanteessa tasapainon saavuttaminen riippuu jäsenmaiden ulkomaankauppaviranomaisten välillä käytävistä kauppaneuvotteluista.

Siirtoruplamaksujen ohella SEV-maiden keskinäisessä kaupassa käytetään rajoitetusti myös vapaasti vaihdettavia valuuttoja. On tavallista, että bilateraalisisissa kauppasopimuksissa sovittujen kiintiöiden ylittävä vienti ja tuonti maksetaan vapaasti vaihdettavissa valuutoissa. Tämän lisäksi eräät "kovat tuotteet", joille on kysyntää myös länsimaissa, maksetaan vapaasti vaihdettavissa valuutoissa. Näin maksettavan kaupan osuus on noin 10 - 15 % SEV-maiden keskinäisestä kaupasta.

Yhteistyöpankin toiminta tapahtuu vuosittain jäsenmaiden toimesta laadittavien siirtoruplissa maksettavan kaupan rahoitussuunnitelmien puitteissa. Nämä laaditaan kussakin maassa taloussuunnitelman pohjalta ja ne perustuvat pitkäaikaisiin kauppasopimuksiin maiden välillä. Yhteistyöpankin tehtävänä on saattaa eri maiden siirtoruplakäyttösuunnitelmat sopusointuun keskenään ja laatia tämän perusteella oma luottosuunnitelmansa seuraavaksi vuodeksi. Pankki ei hoida muita kuin siirtoruplamaksuja jäsenmaiden välillä.

SEV-maiden keskinäisen kaupan keskipitkä ja pitkäaikainen luototus tapahtuu v. 1971 perustetun Kansainvälisen Investointipankin¹ toimesta. Investointipankki rahoittaa periaatteessa vain sellaisia investointikohteita, joista vähintään kolme SEV-maata on kiinnostunut. Perustamisestaan lähtien pankki on myöntänyt luottoja yli 40 kohteeseen. Suurin kohteista on SNTL:oon rakennettava Orenburgin öljyjohto, jonka rakentamiseen osallistuu viisi SEV-maata. Investointipankin luotot on myönnetty kullekin projektiin osallistuvalla maalla osittain siirtoruplissa (SEV-maista tehtäviä hankintoja) ja osittain vapaasti vaihdettavissa valuutoissa (länsimaista tehtäviä hankintoja varten). Projektiin osallistuvat neljä SEV-maata (Neuvostoliiton lisäksi) ovat myöntäneet edelleen SNTL:lle pitkäaikaista luottoa projektin maksamiseksi.

Käytännössä Investointipankin myöntämien siirtoruplamääräistän luottojen maksut tapahtuvat Yhteistyöpankin välityksellä. Esim. Unkarille myönnetty luotto kirjataan

---

1. Ven. Mezhdunarodnij Investitsionnij Bank (MIB),
engl. International Investment Bank (IIB).

Investointipankissa maksetuksi Unkarille pankin Yhteistyöpankin Yhteistyöpankin olevan siirtoruplatilin kautta. Yhteistyöpankin ei kuitenkaan siirretä luottoa Unkarin tilille, vaan kirjataan suoraan maksuiksi kolmansille maille. Täten Yhteistyöpankki tavallaan hoitaa tilitykset Investointipankin puolesta. Kullakin SEV-maalla Yhteistyöpankin olevan siirtoruplatilin kautta kulkevat näin ollen normaaliin tavarakauppaan liittyvien käteismaksujen lisäksi myös pitkäaikaisiin luottoihin liittyvät maksut. Nämä vaikuttavat kunkin maan tili-tilanteeseen samoin kuin pääomaliikkeet Suomen ja SNTL:n välisellä clearing-tilillä. Luottojen nostot ja kuoletukset sekä Investointipankille (pitkäaikaiset luotot investointitarkoituksiin) että Yhteistyöpankille (tili- ja aikaluotot) joudutaan tällöin ottamaan huomioon SEV-maiden keskinäisissä bilateraalisissa tavaratoimitussuunnitelmissa.

Molemmat SEV-maiden yhteiset pankit Yhteistyöpankki ja Investointipankki ovat viime vuosina olleet aktiivisia lainanottajia Euro-markkinoilla. Yhteistyöpankki on toiminut myös lainanantajana ja ollut mukana mm. Italialle ja Ranskalle annetuissa luotoissa. Vapaasti vaihdettavissa valuutoissa saamansa luotot molemmat pankit ovat kuitenkin välittäneet pääasiassa jäsenmailleen. Näiden luottojen tarkoituksena on lähinnä länsimaista tapahtuvan tuonnin rahoitus. Yhteistyöpankki saattaa myöntää jäsenmaalle myös puhtaasti finanssiluottoa vapaasti vaihdettavissa valuutoissa. Investointipankin luotot sen sijaan on aina sidottu tiettyyn yhteisprojektiin ja sitä varten tehtäviin hankintoihin. Pankilla ei kuitenkaan ole kiinteitä ohjeita siitä, missä suhteessa vapaavaluutamääräisiä luottoja voidaan myöntää verrattuna koko hankkeen siirtoruplamääräiseen luototukseen, vaan

tämä riippuu itse hankkeesta. Pitkällä tähtäyksellä SEV-maiden keskinäisten investointihankkeiden rahoitus tulee enimmäkseen tapahtumaan ns. monenkeskeisen tiettyyn kohteeseen myönnettävän luototuksen muodossa. Tähän liittyy tavallisesti lisäksi järjestely, jossa luotot maksetaan aikanaan takaisin itse investointikohteen tuottamalla tavaroilla. Tällaisia kohteita on jo nyt suurin osa SEV-maiden yhteisistä investointihankkeista.

9. SNTL:N VIRANOMAISTEN SUHTAUTUMINEN SUOMEN JA SNTL:N VÄLISEEN CLEARING-MAKSUJÄRJESTELMÄÄN

SNTL:ssa suhtautuminen maittemme väliseen clearing-järjestelmään on kaikesta päättäen kahdenlaista. Edellä mainituissa SNTL:n pankeissa sekä ministeriöissä pidetään bilateraalista clearing-järjestelmää melko yleisesti vanhentuneena maksujärjestelmänä, joka sopii huonosti nykyaikaiseen ulkomaankauppaan. Toisaalta vaikuttaa siltä, että korkeimmat kauppapolitiikasta vastaavat viranomaiset eivät silti ole vakuuttuneita vapaasti vaihdettavien valuuttojen käytön edullisuudesta maittemme väliselle kauppavaihdolle. Suomea ei ole myöskään painostettu muutoksen suuntaan, vaikka keskustelualoite onkin tähän asti tullut Neuvostoliiton taholta.

Maksujärjestelmän muutoksen kannalla ovat nähtävästi lähinnä ns. keskijohdon virkamiehet, jotka ovat saaneet koulutuksensa ja kokemuksensa SNTL:n länsikaupan tehtävissä. Clearing-maksujärjestelmä on myös SNTL:n ulkomaisessa maksuliikkeessä käynyt niin harvinaiseksi, että sen toimintaperiaatteet hyvin tuntevia virkamiehiä on yhä vähemmän. Täten järjestelmän ylläpitämisen voidaan todeta muodostavan ulkomaankauppaviranomaisille eräänlaisen hallinnollisen rasitteen. Tässä vaiheessa SNTL:ssa odotetaan Suomen

puolelta tulevia muutosehdotuksia maittemme väliseen maksujärjestelmään, koska tähänastiset aloitteet järjestelmän muuttamiseksi ovat tulleet Neuvostoliitolta ja saaneet Suomen puolelta toistaiseksi torjuvan vastaanoton.

9.1. Clearing-maksujärjestelmän edut ja haitat SNTL:n kannalta

Maksujärjestelmän muutosta ajavat SNTL:n ulkomaankauppaviranomaiset korostavat erityisesti sitä, että suomalaisilla tuotteilla on SNTL:ssa niin suuri kysyntä ja hyvä maine, ettei mahdollisen maksujärjestelmän muutoksen seurauksena tarvitse pelätä Suomen viennin kärsivän. Ulkomaankauppaministeriöllä on suuresta suomalaisiin tuotteisiin kohdistuvasta kysynnästä johtuen ajoittain jopa vaikeuksia pitää maittemme välisen clearing-tilin saldo suunnitelluissa puitteissa.

Oleellinen kysymys tässä yhteydessä on kuitenkin se, kuinka suuri osa tästä kysynnästä perustuu itse clearing-järjestelmään liittyviin tai siitä aiheutuviin hinta- tai muihin etuihin. Sovelletaanko clearing-kauppaan esimerkiksi SNTL:n lopullisten ostajien kannalta erityisen edullisia hinta- tai valuuttakertoimia vai onko clearing-valuutoilla maksettavan tuonnin toteuttaminen hallinnollisesti helpompaa kuin vapaasti vaihdettavilla valuutoilla maksettavan tuonnin?

SNTL:n sisäisten ja ulkomaankaupassa sovellettavien hintojen välisestä yhteydestä ei ole käytettävissä riittävän yksityiskohtaista tietoa. On kuitenkin selvää, että kansantaloudessa, jossa periaatteessa kaikki hinnat ovat suunniteltuja, viranomaisten on mahdollista siirtää hintoihin clearing-valuuttoihin kohdistuva, vapaasti vaihdettaviin valuuttoihin verrattuna

alempi arvostus. Clearing-kaupan hallinnollisista järjestelyistä on puolestaan todettava, että kaupan perustuessa viisivuotisiin sekä vuosittain laadittaviin tavaravaihtopöytäkirjoihin siihen tarvittavan valuutan saanti käy todennäköisemmin yksinkertaisemmin kuin sellaisessa kaupassa, jossa vastaavia tavarakiintiöitä ei ole. Täysin selvää vastausta ei kuitenkaan kumpaankaan edellä olevaan kysymykseen ole saatu.

Järjestelmän etu- ja haittapuolia punnittaessa neuvostoliittolaisten taholta tuodaan esille clearing-järjestelmään yleisestikin liitettävä väite siitä, että järjestelmän puitteissa tapahtuvan kaupan hintataso nousee maailmanmarkkinahintojen yläpuolelle. Hintojen nousu koskee yhtälailla sekä tuonti- että vientihintoja. Tätä on kuitenkin vaikea ymmärtää sitä taustaa vasten, että maittemme välisessä kauppavaihdossa hinnat määritellään yritysten välisissä neuvotteluissa periaatteessa maailmanmarkkinahintojen pohjalta eikä enää hallitusten välisten neuvotteluvaltuuskuntien kesken samalla kun sovitaan vaihdettavista tavaramääristä.

Suomen puolella viejät ja tuojat vain aniharvoin edustavat samaa yritystä, jolloin korkeammat tuontihinnat tässä yrityksessä voitaisiin mahdollisesti kompensoida vastaavasti korkeammilla vientihinnoilla. Eri yritysten kesken tällaista kompensatiota tuskin voidaan käytännössä suorittaa. Lisäksi on erittäin epätodennäköistä, että myyjä- ja ostajaorganisaatio SNTL:n puolellakaan olisi sama ulkomaankauppayhtymä, joka omalta osaltaan voisi sisäisesti suorittaa samanlaisen kompensation. Toisaalta SNTL:n ulkomaankauppayhtymät ovat tunnetusti taitavia ostajia ja voivat tarvittaessa aikaansaada länsimaisten tarjoajien kesken kovan hintakilpailun, jossa ei jää tilaa ylimääräiselle hintakompensoinnille.

Yhteenvetona edellisestä voitaneen todeta, että mikäli maittemme välisellä clearing-järjestelmällä voidaan SNTL:ssa havaita olevan hintatasoa nostavia vaikutuksia, näiden täytynee myös olla lähtöisin SNTL:n puolelta. Tällöin palataan jo edellä avoimeksi jääneeseen kysymykseen clearing-järjestelmään liittyvistä suomalaisille tuotteille kysyntää luovista järjestelyistä, jotka syntyvät SNTL:n puolella mahdollisesti sekä sisäisen hinnoittelun että hallinnollisten toimenpiteiden tuloksena. Mikäli näitä todella on, ne voisivat aikaansaada suomalaisiin tuotteisiin kohdistuvaa kysyntää huolimatta korkeasta hintatasosta.

Suomalaisiin tuotteisiin kohdistuvan kysynnän yhteydessä korostetaan myös Suomen ja SNTL:n välisten kauppa- ja taloussuhteiden pitkäaikaisuutta ja "erityisluonnetta", jolla ilmeisesti halutaan tuoda esille näiden suhteiden taustalla olevat läheiset naapuruus- ja hyvät poliittiset suhteet. Näitten erityissuhteitten valossa clearing-maksujärjestelmäkin toistaiseksi hyväksytään.

Clearing-järjestelmän haittapuolena SNTL:ssa nähdään ennen kaikkea se, että Suomi ei järjestelmän puitteissa myönnä SNTL:oon pitkäaikaisia toimitusluottoja kuten läntiset kilpailijamme tekevät. Järjestelmän Suomelle tarjoamat edut nähdäänkin etupäässä rahoituksellisiksi ja lähdetään siitä, että Suomi ei halua luopua näin saavuttamistaan eduista.

Toisena clearing-järjestelmään liittyvänä haittana nähdään SNTL:ssa se, että järjestelmän puitteissa SNTL:n oman viennin kehittäminen Suomeen on vaikeutunut. Neuvostoliittolaisten tuotteiden kysyntä on viime vuosina kasvanut länsimaissa sitä mukaa kuin näiden

maiden vienti SNTL:oon on lisääntynyt. Samalla on neuvostoliittolaisten vientiorganisaatioiden kiinnostus myydä clearing-valuuttoja vastaan vähentynyt, mikä viittaa siihen, että viennin kannustinjärjestelmät eivät ulotu samanlaisina toisaalta clearing-valuuttoja ja toisaalta vapaasti vaihdettavia valuuttoja vastaan tapahtuvaan vientiin. Kehitys ei ole kuitenkaan ollut aivan yhdensuuntainen, koska vapaasti vaihdettavien valuuttojen käytön on voitu todeta myös vaikeuttaneen kaupan kehitystä SNTL:n kannalta erityisesti silloin, kun kauppakumppanit ovat maksutasesyistä pyrkineet rajoittamaan omaa tuontiaan.¹ Mm. tätä taustaa vasten on ymmärrettävissä se varauksellisuus, joka liittyy myös SNTL:n suhtautumiseen clearing-järjestelmästä luopumiseen maittemme välillä.

Suomen kannalta neuvostoliittolaisen osapuolen suhtautumisessa maittemme väliseen maksujärjestelmään lienee pitkällä tähtäyksellä oleellisinta se, missä määrin Suomen viennin kilpailukyvyn nähdään nojaavan vanhentuneena pidettävän clearing-järjestelmän mukanaan tuomiin etuihin. Vaikka näin ei olisikaan neuvostoliittolaisten kuluttajien tai tuotantohyödykkeiden käyttäjien tasolla, maksujärjestelyjä hoitavat ulkomaankauppaviranomaiset ratkaisevat kuitenkin viime kädessä Suomen viennin kehittymisen SNTL:oon. Jo Suomen viennin nauttimat rahoitukselliset clearing-edut herättävät kysymyksen siitä hinnasta, jonka Suomella tavalla tai toisella joutuu näistä eduista maksamaan. Koska Neuvostoliitto puolestaan on ollut aloitteen tekijänä järjestelmän muuttamiseksi, voidaan olettaa, että maan nykyisestä järjestelmästä saamat edut arvioidaan pienemmiksi kuin mahdollisessa vapaavaihtokautta saavutettavat (mm. rahoitukselliset) edut.

---

1. Tähän on viitannut Juri Piskulov kirjassaan "Neuvostoliitto ja Pohjola", Kirjayhtymä, Helsinki 1976, s. 135.

9.2. Clearing-järjestelmään liittyvät rahoituskysymykset

Myös SNTL:n kannalta clearing-kauppaan liittyvät rahoitusjärjestelyt jakautuvat selvästi kahteen eri ryhmään: itse clearing-järjestelmään liittyvään tilisaatavien tai -velkojen muodossa tapahtuvaan valtioiden väliseen luototukseen sekä yritysten välisiin toimitusluottoihin.

Valtioiden väliseen clearing-tililuototukseen suhtaudutaan SNTL:ssa ilmeisen tunnepitoisesti riippuen siitä, onko kyseessä velka tai saatava. Niinpä clearing-velkaan Suomelle suhtaudutaan varauksin, koska 250-miljoonaisen SNTL:n valtion velkaantumisen pienelle Suomelle ei katsota olevan luonnollista. Täten "kauneussyistä" pyritään pitämään velka mahdollisimman pienenä. Toisaalta päinvastaista tilannetta - Suomen velkaa SNTL:lle - ei nähdä samassa valossa, koska kauppasopimusjärjestelmämme takaa sen, että SNTL:n saatava maksetaan aikanaan tavaratoimituksilla.¹

Valtioiden välisen clearing-luoton rahoitus tapahtuu SNTL:ssa periaatteessa valtion budjetin kautta. Tilanne on täten selkeämpi kuin Suomessa, jossa rahoitusvastuu on viime kädessä valtion, mutta budjettivaroja ei ole koskaan tähän tarkoitukseen osoitettu. Clearing-tilin rahoituksesta aiheutuvat vaikutukset koko kansantalouteen ovat SNTL:ssa Suomeen verrattuna kuitenkin täysin marginaaliset. Suomen ja SNTL:n välinen kauppa muodosti v. 1975 vain 3.5 % SNTL:n koko ulkomaankaupasta. Näin ollen maitten välisen clearing-tilin saatavien ja velkojen suhteellisen suuretkaan

---

1. SNTL:ssa clearing-tili jaetaan kolmeen ryhmään riippuen siitä, maksetaanko tilin saldo aina kullassa tai vapaasti vaihdettavissa valuutoissa, vain määräjain vapaasti vaihdettavissa valuutoissa tai ainoastaan tavaratoimituksina (vrt. Denezhnoje ..., s. 345-346) Suomen sopimus kuuluu näin ollen kolmanteen ryhmään.

vaihtelut eivät SNTL:n koko ulkomaankaupan rahoitusjärjestelyjen kannalta ole merkittäviä. Ulkomaankaupan osuus SNTL:n bruttokansantuotteesta on puolestaan vain noin 4 - 5 %. Lisäksi on todettava, että maitten välisellä clearing-tilillä on lyhyitä poikkeusajanjaksoja lukuun ottamatta vallinnut Suomen saatavatilanne, jossa rahoituksen on saatavan osalta hoitanut Suomen Pankki.¹

Clearing-luoton rahamarkkinavaikutuksista ei SNTL:ssa voida puhua samassa merkityksessä kuin Suomessa, koska rahamarkkinoita ei siellä varsinaisesti ole eikä rahapolitiikkaa harjoiteta samassa mielessä kuin Suomessa. SNTL:n ulkomaisen velkaantumisen lisääntyttä viime vuosina on kuitenkin odotettavissa, että maassa aletaan kiinnittää entistä enemmän huomiota maan ulkoisen maksutaseen ja kotimaassa liikkeellä olevan rahan määrän väliseen yhteyteen.²

Luotollakaan sinänsä ei SNTL:n talousjärjestelmässä ole samaa merkitystä kuin länsimaissa, koska esimerkiksi tuotantolaitosten rahoitus hoidetaan suureksi osaksi valtion budjetin kautta kulkevilla määrärahoilla, joita nämä eivät ole velvollisia maksamaan takaisin.³ Jatkuvasti meneillään olevan talousuudistuksen edetessä on kuitenkin myös luoton merkitys taloudellista kehitystä stimuloivana keinona kasvamassa. Tähän ovat osaltaan vaikuttaneet kansainvälisessä pääomatavaroiden kaupassa myönnettävät pitkäaikaiset toi-

---

1. Kysymykseen maittemme välisen clearing-saldon rahoituksesta SNTL:ssa saattoi saada vastauksen, ettei sitä rahoiteta lainkaan. Tämä pitää luonnollisesti paikkansa SNTL:n velkatilanteessa, mutta ei päde SNTL:n saatavatilanteessa, jollainen vallitsi viimeksi vuonna 1974.

2. Vrt. Garvy, Geroge, Finance and Banking in the USSR, teoksessa The Soviet Economy.

3. Luoton merkitystä SNTL:n talouselämässä käsittelee mm. Garvy edellä siteeratussa artikkelissaan, s. 135-147.

mitusluotot, joita myös SNTL pääomatavaroita tuovana maana on saanut, vaikka ulkomaisilla toimitusluotoilla ei olekaan välitöntä yhteyttä SNTL:n kotimaisiin rahoitusjärjestelyihin.

Pääasiassa länsimaista saadut toimitus- samoin kuin rahoitusluotot ovat viime vuosina olleet SNTL:lle tarpeen investointitavaroiden tuonnin toteuttamiseksi halutussa laajuudessa, koska SNTL:n länsikaupasta saamat vientitulot eivät ole tähän riittäneet.¹ Länsimaisten pääomatavaroiden tuontihalukkuus on puolestaan viime vuosina johtunut mm. voimistuneesta kansantalouden tehokkuuden ja tuottavuuden kasvun (ns. intensiivisen kasvun) vaatimuksista sen seurauksena, että ns. ekstensiivisen (vielä käyttämättöminä olevien tuotannontekijöiden käyttöönottoon perustuvan) kasvun rajat on monilla aloilla jo saavutettu. Tehokkuuden ja tuottavuuden kasvuun on kiinnitetty erityisen paljon huomiota maataloudessa sekä kemian teollisuudessa. Toisaalta on myös lähdetty siitä, että parhaiten ja nopeimmin tuloksiin päästään uusimman länsimaisen teknologian avulla. Täten on mm. peräännytty aikaisemmin SNTL:ssa ja myöhemmin SEV:in puitteissa korostetusta omavaraisuuden vaatimuksesta.

Edellä kuvattu kehitys heijastuu myös suhtautumisessa Suomesta tapahtuvan investointitavaroiden tuonnin rahoitusjärjestelyihin, jotka yhä silmiinpistävämmin poikkeavat muusta länsimaista tapahtuvan pääomatavaruonnin rahoituksesta. Suomen viennissä SNTL:oon toimitusluotot on Suomen taholta käytännössä suljettu clearing-maksujärjestelmän puitteista. Suomen tuonnissa SNTL:sta sen sijaan pitkäaikaisia toimitusluottoja

---

1. Tietyissä määrin SNTL on myös viime vuosina rahoittanut länsikaupassa syntyneitä alijäämää kullaan myynnillä, mutta etenkin vuosina 1975 ja 1976 SNTL on turvautunut länsimailta saatuihin luottoihin.

on myönnetty. Suomen odotetaankin oman vientinsä rahoitusjärjestelyissä tekevän aloitteen nykyisen maksujärjestelmän kehittämiseksi. Tällaisen suhtautumisen voidaan katsoa olevan seurausta etupäässä SNTL:n länsikaupan rahoitusjärjestelyjen kehityksestä eikä niinkään siitä, että SNTL:lla on ollut lyhyitä poikkeusajanjaksoja lukuun ottamatta maittemme välisellä clearing-tilillä velkaa, jota täten haluttaisiin vähentää.

Korostetusti Suomen SNTL:oon tapahtuvan viennin rahoitusjärjestelyjen erikoisuus tulee esille suuriin laivatoimituksiin liittyvissä ennakkomaksuissa. Varsinkin nykyisessä maailmanmarkkinoilla vallitsevassa heikossa kysyntätilanteessa länsimaiset telakat tarjoavat laivoja hyvin edullisin maksuehdoin. Suomesta tilattavista laivoista sen sijaan neuvostoliittolainen tilaaja maksaa ennakkomaksuja. Nämä joudutaan ottamaan pääasiallisten tilaajien - SNTL:n Merilavasto- ja Joki-lavastoministeriöiden - rahoitussuunnitelmissa huomioon, koska Ulkomaankauppapankin toimintaan ei kuulu ennakkojen rahoitus. Ministeriöiden rahoitussuunnitelmat näiltä osin laaditaan puolestaan Suomen kanssa tehdyn 5-vuotiskauppasopimuksen kiintiöiden perusteella, vaikka nämä eivät olekaan lopullisesti sitovia. Tarvittaessa ostot voidaan siirtää toiseen maahan, mitä silloin tällöin myös tapahtuu.

Ennakkomaksujen suuruus ja ajoitus riippuu ostajan ja myyjän välisestä sopimuksesta, johon vaikuttavat sekä kaupan suuruus että ennen kaikkea ostajan mahdollisuudet. Ennakkomaksujen ensimmäinen erä vaihtelee 5 - 25 prosenttiin kauppahinnasta ja maksetaan tavallisesti heti sopimuksen allekirjoituksen jälkeen. Maksueriä on 3 - 6, joista viimeinen (pienehköä takuerää lukuun ottamatta) maksetaan toimituksen (laivan luovutuksen)

tapahduttua. Näin neuvostoliittolainen ostaja itse asiassa vastaa laivan rahoituksesta koko niiden rakentamisen (suurilla laivoilla 2 - 4 vuoden) ajan. Ennakkojen maksamiskäytännön katsotaan myös neuvostoliittolaisten laivojen ostajien¹ keskuudessa oleellisesti liittyvän Suomen ja SNTL:n väliseen clearing-maksujärjestelmään sekä maittemme välisen kaupan "erityisluonteeseen".

9.3. Kaupan ja maksuliikkeen tasapaino

Suomen ja SNTL:n väliseen clearing-maksujärjestelmään liittyvä periaate, jonka mukaan tilisaatavat tai -velat tasoitetaan tavaratoimituksilla seuraavan vuoden aikana, merkitsee käytännössä melkoista epävarmuustekijää kaupankäynnin kehityksessä. Kauppavirtojen sopeuttaminen lyhyellä aikavälillä clearing-tilitilanteeseen, johon vaikuttavat tavarakauppaan liittyvien käteismaksujen lisäksi myös pääomaliikkeet, on lähes päinvastainen käytäntö kuin Suomen muussa ulkomaankaupassa (SEV-kauppaa lukuun ottamatta), jossa lyhyellä tähtäyksellä sopeutuvia eriä ovat lähinnä pääomaliikkeet.

SNTL:ssa kauppavirtojen sopeuttamista maksutilanteen mukaan ei nähdä samalla lailla kauppavaihdon kehityksen epävarmuutta lisäävänä tekijänä kuin Suomessa. Valtaosa koko SNTL:n ulkomaankaupasta käydään vastaanlaisen maksujärjestelmän puitteissa muiden SEV-maiden kanssa. Siirtoruplamääräiset käteismaksut kulkevat samoin kuin pitkäaikaisten luottojen nostot ja kuoletukset jokaisen SEV-maan Yhteistyöpankissa olevan yhden tilin kautta, jolla lisäksi saatava- tai

---

1. Laivojen ostajana SNTL:ssa toimii em. ministeriöiden toimeksiannosta yleisliittolainen ulkomaankauppayhtymä Sudoimport.

velkasaldoille on melko ahtaat liikkumavarat. Siirtoruplissa myönnettävät pitkäaikaiset luotot ovat aina tavaratoimituksiin sidottuja eikä siirtoruplajärjestelmän puitteissa tunneta varsinaisia finanssiluottoja lainkaan. Täten järjestelmän puitteissa SEV-maiden keskinäisten maksujen tasapaino perustuu maitten välisen bilateraalisella pohjalla tapahtuvan tavaravaihdon tasapainoon.

Eräänlainen tavaravaihdon tasapainon periaate tuntuu olevan myös SNTL:n valuuttasuunnitelman ja maksutaseen laatimisperusteiden taustalla, mikä näkyy mm. siinä käsityksessä, että pääomaa ei SNTL:sta lainkaan viedä, vaan kaikki vienti tapahtuu tasapainotetun tavaravaihdon puitteissa. Tasapainoon pyritään nähtävästi valuutta-alueittain, mikä on ymmärrettävää, kun kyseessä ovat toisaalta täysin sidotut clearing-valuutat tai vain osittain siirrettävät siirtoruplat ja toisaalta vapaasti vaihdettavat valuutat. Valuutta-alueiden sisällä pyritään lisäksi maakohtaiseen tavaravaihdon tasapainoon bilateraalisten kauppasopimusmaiden, kuten Suomen, kanssa. Vapaasti vaihdettavissa valuutoissa maksettavassa länsikaupassa maakohtaisen tasapainon tavoitetta ei periaatteessa ole olemassa. SNTL:n ulkomaankauppatilastoista voidaan todeta, että myöskään käytännössä länsikaupassa ei maakohtainen tasapaino ole toteutunut.

SNTL:n maksutase laaditaan Gosbankin ja Vneshtorbankin kirjanpidon perusteella pääpiirteittäin samankaltaisen tasejaottelun pohjalta kuin Suomessa. Myös valuuttasuunnitelmassa noudatetaan samaa jaottelua, joten valuuttasuunnitelma muodostaa samalla suunnitellun maksutaseen. Maksutaseen lisäksi SNTL:ssa lasketaan joka vuoden alussa ns. tilitase (rastshotnij balans),

joka kuvaa maan senhetkistä ulkomaista kokonaisvelkaa tai -saatavaa¹. Maakohtaisella tasolla tämä vastaa esimerkiksi Suomen ja SNTL:n välisen clearing-tilin saldoa kunkin vuoden alussa.

SNTL:ssa maksutasetiedot eivät ole julkisia. Ulkomaankauppatilastojen perusteella voidaan todeta, että tavaravaihdon tasapaino ei SNTL:n länsikaupassa ole parin viime vuoden aikana toteutunut. Toisaalta missään ei liene tarkasti määritelty sitä ajanjaksoa, jonka kuluessa tasapainoon pyritään. Muiden maksutasetietojen puuttuessa on myös mahdoton päätellä, onko tavaravaihdon tasapaino SNTL:ssä käytännössä mikään suunnittelun kriteeri vai toimiiko sellaisena esimerkiksi edellä mainittu ilmeisesti valuuttoihin laskettava "tilitase".

Tarkasteltaessa asiaa Suomen ja SNTL:n välisen clearing-tilin kannalta vaikuttaa siltä, että itse maksujärjestelmä tilisaldoa koskevine luottorajamäärityksineen "peittää alleen" muissa olosuhteissa tarkoitukseenmukaisempina pidettävät taseanalyysit esimerkiksi vaihtotaseen tai perustaseen perusteella. Käytännössä tämä näkyy mm. siinä, että SNTL:n ulkomaankauppaviranomaiset kokevat suurehkon clearing-velan Suomelle "eräänlaisena kauneusvirheenä", vaikkakin tilannetta analysoitaessa osoittautuu Suomen saatavan vastaavan suuruudeltaan esimerkiksi SNTL:n maksamia ennakkomaksuja.

10. SNTL:N ULKOMAANKAUPAN JA MAKSUJÄRJESTELMIEN KEHITYS ERITYISESTI SUOMEN KANSSA KÄYTÄVÄN KAUPAN KANNALTA

SNTL:n ulkomaankaupan maksujärjestelmissä ei lähiaikoina ole odotettavissa suuria muutoksia. SEV-kaupassa

---

1. Denezhnoje ..., s. 334 - 338.

nykyinen siirtoruplajärjestelmä täydennettynä vapaasti vaihdettavilla valuutoilla säilynee lähivuosina. Bukarestissa v. 1971 julkaistun SEV:in kokonaisuohjelman mukaan kysymystä siirtoruplan vaihdettavuudesta SEV:in kansallisiin valuuttoihin tutkitaan. Asiassa ei ole kuitenkaan viime vuosina edistytty eikä tällä hetkellä voida määritellä mitään aikarajaa, johon mennessä tämä tavoite olisi saavutettu. Suurimpana vaikeutena kehityksen tiellä ovat SEV-maiden erilaiset hintajärjestelmät, koska siirtoruplan vaihtokelpoisuuden edellytyksenä SEV-maissa on yhteisten hinnanmäärittelyperusteiden löytyminen. Siirtoruplasta on keskusteltu eräänä vaihtoehtoisena maksuvaluuttana Suomen ja SEV-maiden (ml. Neuvostoliitto) välisessä maksuliikkeessä. Tästä ovat erityisesti olleet kiinnostuneita SEV:in pankit, jotka käytännössä ovat vastuussa siirtoruplan käyttömahdollisuuksien laajentamisesta. Neuvostoliittolaiset ulkomaankauppaviranomaiset eivät kuitenkaan pidä siirtoruplaa todennäköisenä vaihtoehtona nykyiselle maksujärjestelmälle Suomen ja SNTL:n välillä. Voidaan tosin väittää, että niin kauan kuin kauppa on tasapainossa, käytännössä ei ole merkitystä sillä, missä yksikössä maksut clearing-menettelyn puitteissa suoritetaan. Sen sijaan epätasapainotilanteissa, jollaisista Suomen ja SNTL:n välisessä maksuliikkeessä on paljon kokemuksia, siirtoruplasaatavien siirtäminen olisi toistaiseksi vaikeaa.

Mielenkiintoinen kysymys SNTL:n kansallisen valuutan ruplan kansainvälisestä vaihtokelpoisuudesta on viime kädessä poliittinen kysymys. Erityisesti nykytilanteessa, jossa läntiset valuuttamarkkinat ovat jatkuvasti epävarmat tärkeimpien valuuttojen liukuessa, ruplan kansainvälisen vaihdettavuuden toteuttaminen

on hyvin epätodennäköistä. Ruplan kurssin vakaana pitäminen saattaisi tällöin edellyttää mm. ruplien ostamista pois markkinoilta SNTL:n valuuttavarannon avulla, mikä puolestaan merkitsisi huomattavaa epävarmuustekijää taloussuunnitelmiin.

Neuvostoliiton vapaasti vaihdettavissa valuutoissa maksettava länsikauppa on viime vuosina kasvanut ennätysvauhtia. Lähivuosina vastaavansuuruista kasvuvauhtia ei pidetä todennäköisenä, koska SNTL:n nopea velkaantuminen¹ on jo asettanut selvästi rajat lännestä tapahtuvan tuonnin kasvulle. Myös SNTL:n vientimahdollisuudet länsimaissa kysytyjen raaka-aineiden kohdalla ovat rajoitetut. Koska vapaasti vaihdettavissa valuutoissa maksettavan kaupan kehitys tulee näin hidastumaan, voisi otaksua, että clearing-maksujärjestelmän puitteissa tapahtuvan viennin kasvumahdollisuudet puolestaan lisääntyisivät. Näin varmasti olisi-kin, ellei clearing-kauppaan liittyisi nykyisen kaltaista tiukkaa tasapainovaatimusta, jonka mukaan tuonnin on lisäännyttävä samassa tahdissa. SNTL:n länsikaupassa viime vuosina syntyneen vajeen pienentäminen edellyttää puolestaan SNTL:n viennin kasvua erityisesti länsimaihin, joissa neuvostoliittolaisten tuotteiden kysyntä on kasvanut, koska nämäkään eivät voi pitkällä tähtäyksellä ja ryhmänä lisätä vientiään SNTL:oon ilman, että myös tuonti sieltä kasvaa. Näin ollen Suomen ja SNTL:n välisessä kaupassa on odotettavissa, että sopivien (clearing-valuutta vastaan myytävien) tuontitavaroiden löytyminen on yhä vaikeampaa. Täten myös viennin kasvattaminen tasapainoisen tavaravaihdon puitteissa käynee yhä vaikeammaksi ja tarve viennin luototusjärjestelmien kehittämiseen lisääntyy myös tästä syystä.

1. East West Markets -lehden, (Chase World Information) Sep. 20, 1976 julkaiseman tiedon mukaan SNTL:n länsivelka oli vuoden 1975 lopussa 10.7 mrd \$; vapaavaihtavientitulojen suhde nettovelkaan 1.2. Esim. Brasiliassa vastaavat luvut ovat 16.9 mrd \$ ja 2.0.

Toisaalta SNTL:ssa on jo jonkin aikaa ollut nähtävissä suuntaus, johon myös puoluesihteerin Breshnev NKP:n puoluekokouksessa helmikuussa 1976 viittasi¹: SNTL:ssa halutaan erityisesti suurien investointikohteiden rahoituksessa turvata näitä varten vapaasti vaihdettavissa valuutoissa saatujen luottojen takaisinmaksu itse kohteesta aikanaan saatavilla tuotteilla, ts. kompensatiokaupoin, tai muiden teollisuuslaitosten tuotteilla, ns. vastaostoin.² Suomen kaltaisen pienen maan kannalta tämä kehitys ei ole kovin suotuista, koska suomalaisten yritysten ei ole mahdollista laajassa mitassa markkinoida kompensatiotavaroita kotimaan markkinoille eikä myöskään muihin maihin. Toisaalta clearing-maksujärjestelmä sinänsä takaa periaatteessa maksujen tasapainon, jolloin kompensatiovaatimusten esittäminen Suomelle ei sen puitteissa ole perusteltua. Käytännössä tuskin on kuitenkaan aina mahdollista vedota Suomen erikoisasemaan tässä suhteessa.

Viime kädessä Suomen SNTL:oon tapahtuvan viennin kehitys riippuu kuitenkin sekä SNTL:n suunnitellusta tuontitarpeesta että Suomen vientiteollisuuden kilpailukyvyistä. Otaksuttavasti ulkomaiset tuotteet, jotka ovat tarkeysjärjestyksessä etusijalla SNTL:n tuontisuunnitelmissa tai jotka ovat saavuttaneet vakiintuneen aseman SNTL:n markkinoilla (kuten esimerkiksi kemian teollisuuden kehittämiseksi tarvittavat koneet ja laitteet sekä kaikkea päättäen myös Suomesta tilatut suuret alukset), hankitaan maksujärjestelmästä riippumatta ja jopa käteismaksulla. Myös clearing-maksujärjestelmän puitteissa tällaisen tuonnin maksuksi

---

1. Katso mm. Eastern Europe Report, (Business International) March 5, 1976, s. 65.

2. Business Eastern Europe -lehden (Business International), October 15, 1976 julkaiseman tiedon mukaan SNTL:n ulkomaankauppaministeriöön on perustettu uusi vastaostoja hoitava päähallinto.

löytyy riittävästi sellaisiakin tuotteita, joille on kysyntää myös "vapaavaluuttamaissa". Mitä vähempiarvoisesta tuonnista SNTL:n taloussuunnitelman toteutumisen kannalta on kyse tai mitä tuntemattomampi tuote SNTL:n ostajaorganisaatioille on, sitä tärkeämpi merkitys kaupan syntymisen kannalta on valuutta- ja luotokysymyksillä.

Tämän perusteella voitaisiin päätellä, että SNTL:n kannalta toissijaisessa asemassa oleva tuonti, jota tähän saakka on tavallisesti edustanut kulutustavara-tuonti, olisi suomalaisen viejän kannalta helpompi toteuttaa clearing-järjestelmän puitteissa kuin vapaasti vaihdettavia valuuttoja vastaan. Tällöin täytyy kuitenkin ottaa huomioon, että sen maksuksi toimitettavat tavarat ovat todennäköisesti myös sellaisia, joiden kysyntä muuallakin on vähäinen. Suomen tuontikysynnän rakenne ei myöskään riittävästi poikkea muiden länsimaiden kysynnän rakenteesta, jotta Suomi voisi tässä suhteessa olennaisesti hyötyä tilanteesta joko omaa kulutusta lisäämällä tai jälleenviennin avulla.

Suomen potentiaalisen vientitarjonnan rakennetta ja sen kilpailukykyä ei tässä tutkimuksessa ole mahdollista tarkemmin analysoida SNTL:n tuontikysynnän ja läntisten teollisuusmaiden kilpailevan tarjonnan kannalta. Aivan yleisesti voitaneen kuitenkin todeta, että Suomen vientitarjonta tuskin kokonaisuutena edustaa SNTL:n tuontisuunnitelmissa tärkeimmillä sijoilla olevia tuotteita. Toisaalta se ei tässä suhteessa todennäköisesti sijoitu myöskään aivan häntäpäähän.

Edellä olevan valossa näyttävät Suomen ja SNTL:n kaupan kehitysmahdollisuudet clearing-järjestelmän puitteissa pääpiirteittäin seuraavanlaisilta: Suomen viennin kehitys riippuu jatkuvasti tuonnin lisäämismahdol-

lisuuksista, jotka puolestaan heikkenevät neuvostoliittolaisten tuotteiden kasvavan länsimaisen kysynnän johdosta. Viennin luototusjärjestelyjen kehittämistarve kasvaa toisaalta tästä syystä ja toisaalta siksi, että Suomen on yhä vaikeampi vedota clearingjärjestelmän suomaan erikoisasemaan ja pitää kiinni etumaksu- ja käteiskaupasta SNTL:oon tapahtuvan pääomatavaroiden viennin luototuksen jatkuvasti yleistyessä.

Mikäli maittemme välisessä kaupassa siirryttäisiin vapaavaihtopohjalle, viennin kehitys ei olisi enää riippuvainen tuonnin kehityksestä vaan viime kädessä vientiteollisuutemme kilpailukyvyistä. Tällöin olisi edellä olevan valossa odotettavissa viennin kilpailukyvyille asetettavien vaatimusten kasvua ja mahdollisesti jopa hintatason laskua ainakin SNTL:n kannalta vähemmän tärkeillä aloilla. Toisaalta SNTL:n tuontitarjonta Suomeen lisääntyisi ja myös tuontihinnat mahdollisesti laskisivat. SNTL:n länsikaupan viimeaikaisen kehityksen perusteella ei ole odotettavissa, että maitten välinen kauppa muodostuisi Suomelle pysyvästi ylijäämäiseksi. Sen sijaan tämä saattaisi johtaa maitten välisen kauppataaseen kääntymiseen pysyvästi Suomelle alijäämäiseksi, vaikka samanlaista tarvetta tuonnin lisäämiseen ei olisikaan kuin clearingjärjestelmän puitteissa on ollut, koska maakohtaisen tasapainon vaatimusta ei enää ole. Suomen kokonaistuontikysyntään tällä ei todennäköisesti kuitenkaan ole vaikutusta, joten mahdolliset vaikutukset Suomen koko kauppataaseen jäänevät viennin puolelle. Täten maksupohjan muutoskysymys, mikäli siihen liittyvät rahoituskysymykset jätetään tarkastelun ulkopuolelle, pelkistyy Suomen kannalta viime kädessä kysymykseen viennin kilpailukyvyistä. Mikäli viennin rahoitusjärjestelyt puolestaan katsotaan osaksi kilpailukykyä, niin myös niiden osalta joudutaan palaamaan samaan kysymykseen.

LUETTELO LÄHTEISTÄ, JOIHIN TEKSTISSÄ ON VIITATTU

- van Brabant, J.M.P.   Bilateralism and Structural Bilateralism in Intra-CMEA Trade, Rotterdam University Press, 1973.
- Bäckman, Ole   Sidotusta maksuliikkeestä Suomen ulkomaankaupassa, Suomen Pankin Taloustieteellisen Tutkimuslaitoksen julkaisuja, sarja B:14, 1954.
- Clement, Hermann   Die Organisationsstruktur der sowjetischen Aussenwirtschaft, Verlag Weltarchiv GMBH, 2 Hamburg 36, 1973.
- Dahlstedt, Roy   Cycles in the Finnish Trade with the Soviet Union, A Licenciate Thesis in Economics at the Helsinki School of Economics, 1975.
- Denezhnoje Obrashenie i kredit SSSR, Moskva, "Finansy", 1976.
- Eduskunnan Pankkivaliokunnan mietintö Suomen Pankin hallintoa ja tilaa vuonna 1953 koskevan tarkastuksen johdosta.
- Eastern Europe Report, (Business Eastern Europe) Business International March 5, Oct. 15, 1976.
- Eastwest Markets, Chase World Information Corporation, Sep. 20, Nov. 29, 1976.
- Frei, L.I.   Mezhdunarodnye rastshety i finansirovanie vneshnei trgovli sotsialistitsheskih stran, "Mezhdunarodnye otnoshenija, Moskva, 1965.
- Feonova - Postolenko - Nikitin   Organisatsija i tehnika vneshnej trgovli SSSR, Moskva, 1974.
Neuvostoliiton ulkomaankaupan organisaatio ja tekniikka, Vientikoulutusäätiön julkaisuja n:o 15, Pori, 1977.
- Garvy, George   Finance and Banking in the USSR, teoksesta The Soviet Economy, A Book of Readings, Ed. by Morris Bornstein and Daniel Fusfeld, 4th Edition, Richard D. Irwin, Inc. Homewood, Ill., 1974.

- Gruzinov
Upravlenie vneshnej torgovli
"Meshdunarodnye otnosheniya", Moskva,
1976.
- Hemmilä, Pekka -
Koponen, Juha
Suomen ja Neuvostoliiton välisen kau-
pan vaihtelut, Työväen Taloudellinen
Tutkimuslaitos, Tutkimuksia 2, 1975.
- Holzman, Franklyn D.
Foreign Trade under Central Planning,
Harvard University Press, Cambridge,
Massachusetts, 1974.
- Hutchins, Raymond
Soviet Economics Development, Oxford
Basil Blackwell, 1971
International Monetary Fund, 27th
Annual Report, Exchange Restrictions.
- Kastari, Paavo
Näkökohtia eräistä ns. sidotussa mak-
suliikkeessä syntyviin clearing-
luottoihin liittyvistä oikeuskysy-
myksistä, Lakimies 6, 1959.
- Kivilahti, Terhi
Suomen kaupasta ja maksujärjestelmäs-
tä muiden itäryhmän maiden kuin
SNTL:n kanssa, Suomen Pankki A:44,
Helsinki, 1977.
- Krasovin, J.V., Rogulin,
D.A., Hlynov, N.C.
Utshet i operatsionnaja tehnika v
Bosbanke, Moskva, "Finansy", 1976.
Neuvostoliiton Talousuudistuksesta,
Kauppapoliittisia Tiedotuksia,
1-2/1972.
- Nykopp, Johan
Paasikiven mukana Moskovassa, Kirja-
yhtymä, Helsinki, 1977.
- Piskulov, Juri
Neuvostoliitto ja Pohjola, Kirja-
yhtymä, Helsinki 1976.
Procedure for performance of settle-
ments in transferable roubles between
the member countries and nonmember
countries of the IBEC, International
Bank for Economic Cooperation,
Moscow, 1976.
- Ribi, Rolf C.
Das Comecon, Veröffentlichungen des
Schweizerisches Instituts für
Aussenwirtschafts- und Marktforschung
an der Hochschule st. Gallen, 1970.
Selvitys ns. länsiosuudesta viennissä
SNTL:oon v. 1974, Lisenssiviraston
vientiosaston laatima moniste
31.10.1975.

- Stimulirovanie eksportnovo
proisvodstvo, Ekonomitsheskaja Gazeta
12/1975.
- Suomen ja SNTL:n väliset sopimukset
tavaranvaihdosta ja maksuista vuosina
1940 - 1976 sekä niihin liittyvät
pankkisopimukset.
- Ulkomaankaupan termit, Vientikoulu-
tussäätiö, Helsinki 1975.
- Vasiljev, G.I. Connections of the State Bank of the
USSR with the system and organizations
of foreign trade in the USSR, Suoma-
lais-neuvostoliittolaisessa pankki-
seminaarissa 1976 pidetty esitelmä.
- de Vries, Margaret G. The Retreat of Bilateralism, teok-
sesta The International Monetary Fund
1945 - 1965, Twenty Years of Inter-
national Monetary Cooperation, Volume
II, Analysis by Margaret G de Vries
and J. Keith Horsefield.
- Väyrynen, Raimo Conflicts in Finnish - Soviet Rela-
tions: Three Comparative Case Studies.
Acta Universitatis Tamperensis, Ser.
A vol. 97.
- Zwass, Adam Monetary Cooperation between East
and West, International Arts and
Sciences Press, Inc. White Plains,
New York, 1975.

SUOMEN JA SNTL:N VÄLISET KAUPPASOPIMUKSET JA MAKSUJÄRJESTELYT VUOSINA
1940 - 1977

1940

- 28.6. Kauppasopimus
Kauppasopimuksella myönnettiin molemmin puolinen suosituimmuuskohtelu.
- 28.6. Maksusopimus
- maksut sovittiin suoritettaviksi Suomen Pankissa ja SNTL:n Valtionpankissa (Gosbankissa) pidettävien clearing-tilien kautta, tilivaluuttana oli US-dollari, luottoraja 500 000 \$.
- 28.6. Pöytäkirja keskinäisestä tavaravaihdosta vuonna 1940.
- toimitusten arvo molemmin puolin 7.5 milj. US-dollaria.

1945

- 31.1. Sopimus Suomen hallituksen ja SNTL:n hallituksen kesken elintarvikkeiden toimituksista Suomeen strategisia raaka-aineita ja sotalaivojen korjauksia vastaan.
- hinnat sovittiin jo tällä sopimuksella; laskutus tapahtui Gosbankin kautta, korottomat selvittelytilit olivat US-dollareissa.
- 8.5. Sopimus Suomen hallituksen ja SNTL:n hallituksen kesken tavaroiden keskinäisistä toimituksista
- sopimuksen liitteessä sovittiin hinnoista; maksut kuljivat dollarimääräisten selvittelytilien kautta Suomen Pankin ja Gosbankin välityksellä.
- 11.8. Lisäsopimus Suomen hallituksen ja SNTL:n hallituksen kesken tehtyyn sopimukseen keskinäisistä tavarantoimituksista 8.5.1945.

1946

- 30.4. Sopimus Suomen hallituksen ja SNTL:n hallituksen kesken keskinäisistä tavarantoimituksista ajalla 1.7. - 31.12.1946.
- hinnat sovittiin liitteessä; maksut dollarimääräisten selvittelytilien kautta
- 5.12. Suomen ja SNTL:n välinen tavaravaihto- ja maksusopimus
- kauppaa käydään tavaravaihtopöytäkirjojen perusteella, mutta myös pöytäkirjojen ulkopuolinen kauppa oli mahdollista.

- tileinä dollarimääräiset korottomat clearing-tilit Suomen Pankissa ja Gosbankissa, luottoraja 500 000 dollaria.
- 5.12. Pöytäkirja keskinäisestä tavaravaihdosta vuonna 1947
- hinnat sovittiin sopimuksen liitteellä.

1947

- 1.12. Suomen ja SNTL:n välinen kauppasopimus
- ehdoton ja rajoittamaton suosituimmuus kaikissa molempien maiden välistä kauppaa ja merenkulkua koskevissa asioissa kuin myös teollisuuteen ja muihin taloudellisen toiminnan muotoihin nähden maiden alueella.
- 1.12. Pöytäkirja keskinäisistä tavaratoimituksista vuonna 1948
- hinnat sovittiin sopimuksen liitteessä.

1948

- 18.6. Suomen Pankin ja Gosbankin välisellä kirjeenvaihdolla sovittiin siitä, että luottorajan ylittävää saatavaa ei vaadita tasoitettavaksi vapaavaihtamaksuin, vaan sen sijaan luottorajan ylittävälle määrälle maksetaan 2 prosentin vuotuista korkoa.
- 17.12. Pöytäkirja keskinäisistä tavaratoimituksista vuonna 1949.

1949

- 19.3. Gosbankin kirje Suomen Pankille ennakkomaksujen tilin avaamisesta.
- Neuvostoliiton Suomessa oleva kaupallinen edustaja Artiomov ja UM:n kaupallisen osaston päällikkö Nykopp olivat 21.2.1949 sopineet, että korkoa ei tarvitsisi maksaa niille summille, joita neuvostoliittolaiset ulkomaankauppajärjestöt suorittavat suomalaisille yrityksille ennakkoina; näiden ennakkojen hoitamista varten Gosbank ilmoittaa avanneensa erityisen tilin, "korottoman ennakkomaksujen tilin 5.12.1946 sopimuksen perusteella" ja siirtäneensä sille 1 500 000 dollaria varsinaiselta päättililtä.
- 29.6. Kolmikantasopimus Suomen, SNTL:n ja Puolan kesken.
- tavaratoimituksia 80 milj. ruplan arvosta; maksut keskuspankkien rupla-clearing-tilien kautta, saatava tilillä ei saanut ylittää kahta milj. ruplaa.
- 29.6. Kolmikantasopimus Suomen, SNTL:n ja Tshekkoslovakian välisestä tavaravaihdosta 29.6.1949 - 30.6.1950 välisenä aikana.
- tavaratoimituksia 20 milj. ruplan arvosta; maksut rupla-clearing-tilien kautta.

1950

- 13.6. Sopimus Suomen ja SNTL:n välillä tavaratoimituksista vuosina 1951 - 1955; ensimmäinen viisivuotissopimus
- Suomi toimitti Neuvostoliittoon laivoja, koneita ja laitteita, kuljetusvälineitä, paperia ja muita tuotteita yhteensä yli 1 400 milj. ruplan arvosta; Neuvostoliitto Suomeen viljaa, öljytuotteita ja raaka-aineita yhteensä yli 955 milj. ruplan arvosta.
  - kolmikantasopimusten puitteissa toimituksia vuosittain 80 - 100 milj. ruplan arvosta.
  - maksut clearing-ruplatilien kautta; luottoraja 6 milj. silloista ruplaa.
- 13.6. Pöytäkirja keskinäisistä tavaratoimituksista vuonna 1950
- hinnoista sovittiin sopimuksen liitteessä.
- 11.9. Suomen Pankin kirje Gosbankille
- Suomen Pankki ilmoittaa suostuvansa neuvostoliittolaisten ehdotukseen, että 13.6.1950 sopimuksen mukaiselle tilille (uuden viisivuotissopimuksen mukaiselle ruplatilille) maksettaisiin korkoa samalla tavoin kuin on maksettu vuoden 1947 sopimuksen mukaiselle tilille, siis luottorajan (2 milj. ruplaa, joka vastaisi 500 000 Amerikan dollaria) ylittävälle osalle 2 prosentin vuotuista korkoa.
- 14.9. Suomen Pankin kirje Gosbankille
- Suomen Pankki ilmoittaa suostuvansa ehdotukseen, että ennakkoja ei oteta lukuun laskettaessa summaa, jolle korkoja lasketaan.
- 28.10. Gosbankin kirje Suomen Pankille
- Gosbank ehdottaa avattavaksi tilin "erityinen koroton 13.6.1950 sopimuksen mukainen ennakkojen tili" ennakkomaksujen hoitamiseksi.

1951

- 7.6. Kolmikantasopimus Suomen, SNTL:n ja Tshekkoslovakian välisistä tavaratoimituksista vuonna 1951
- toimituksia 32 milj. ruplan arvosta
- 21.12. Sopimus joukkokulutustavaroiden vaihdosta Suomen ja SNTL:n kesken 9 milj. ruplan arvosta vuoden 1952 loppuun mennessä
- SNTL:sta Suomeen toimitettiin hedelmiä ja säilykkeitä, teetä ja tupakkaa, lankoja ja kankaita; Suomesta SNTL:oon maitotaloustuotteita, huonekaluja ja paperijalosteita.
  - Gosbank ja Suomen Pankki sopivat keskenään tämän kaupan maksujen hoitamisesta: avattiin erityiset korottomat rupla-clearing-tilit, joilla oli oma luottorajansa 1 milj. ruplaa.

- 21.12. Sopimus erikoistuonnista SNTL:sta Suomeen vuoden 1951 ja 1952 ensimmäisen neljänneksen aikana
- toimitusten arvo 9.37 milj. ruplaa, maksut clearing-tilin kautta.
- 21.12. Pöytäkirja keskinäisistä tavaratoimituksista vuonna 1952.
- 1952
- 22.1. Gosbankin kirje Suomen Pankille
- Gosbank ilmoittaa suostuvansa siihen, että clearing-tilin käytölle lasketaan korkoa 2 prosenttia vuotuisen koron mukaan 6 milj. ruplan korottoman saldorajan ylittävältä käytöltä.
- 1.3. Kolmikantasopimus Suomen, SNTL:n ja Puolan välisistä tavaratoimituksista vuonna 1952
- toimitusten arvo 53 milj. ruplaa.
- 15.3. Päätöspöytäkirja, jolla 5.12.1946 sopimuksen mukaan avattujen US-dollarimääräisten clearing-tilien jäännössaldo siirrettiin 13.6.1950 sopimuksen mukaisesti avatulle clearing-tilille.
- 7.4. Kolmikantasopimus Suomen, SNTL:n ja Tshekkoslovakian kesken tavaratoimituksista vuonna 1952
- 14.7. Lisäpöytäkirja Puolan kolmikantasopimukseen vuodelle 1952
- toimituksia 23 milj. ruplan arvosta.
- 21.9. Kolmikantasopimus Suomen, SNTL:n ja Kiinan Kansantasavallan kesken tavaratoimituksista vuonna 1952
- toimitusten arvo oli 34 milj. ruplaa; toisin kuin muissa kolmikantasopimuksissa Suomi tämän sopimuksen mukaan toi tavaroita SNTL:sta ja vei kolmanteen maahan, Kiinaan. Kiinaan vietiin paperia, selluloosaa sekä koneita ja niitä vastaan tuotiin SNTL:sta vehnää ja öljyjalosteita.
- 23.9. Sopimus tavaroiden lisätoimituksista vuosina 1952 - 1955
- 20.12. Toinen lisäpöytäkirja Puolan kolmikantasopimukseen vuonna 1952
- toimitusten arvo 3.24 milj. ruplaa
- 1953
- 23.2. Pöytäkirja keskinäisistä tavaratoimituksista vuonna 1953
- hinnoista sovittiin liitteessä.
- 24.2. Pöytäkirja Suomen, SNTL:n ja Tshekkoslovakian välisestä kolmikantaclearingistä vuonna 1953
- tavaratoimitusten arvo 32 milj. ruplaa.

- 24.2. Pöytäkirja Suomen, SNTL:n ja Puolan välisestä kolmikanta-clearingistä vuonna 1953
- toimitusten arvo 58 milj. ruplaa.
- 24.6. Pöytäkirja kolmikanta-clearingistä Suomen, SNTL:n ja Saksan Demokraattisen Tasavallan välillä
- 26.6. Pöytäkirja Suomen, SNTL:n ja Unkarin välisestä kolmikanta-clearingistä vuonna 1953
- toimitusten arvo 4 milj. ruplaa.
- 8.9. Pöytäkirja kolmikanta-clearingistä Suomen, SNTL:n ja Romanian välillä vuonna 1953
- toimitusten arvo 12 milj. ruplaa.
- 15.9. Pöytäkirja kolmikanta-clearingistä Suomen, SNTL:n ja Saksan Demokraattisen Tasavallan välillä vuonna 1953
- toimitusten arvo 2 milj. ruplaa.
- 25.11. Pöytäkirja keskinäisistä tavaratoimituksista vuonna 1954
- ensimmäistä kertaa pöytäkirjaan ei sisältynyt liitettä, jolla sovittiin hinnoista, ts. hinnoista sopiminen jäi yritystasolle
- 25.11. Sopimus joukkokulutustavaroiden vaihdosta Suomen ja SNTL:n välillä vuonna 1954
- toimitusten arvo 20 milj. ruplaa, maksut 21.12.1950 avatun erityisen clearing-tilin kautta, luottoraja 2 milj. ruplaa.

1954

- 13.1. Pöytäkirja kolmikanta-clearingistä Suomen, SNTL:n ja Saksan Demokraattisen Tasavallan välillä
- 19.1. Pöytäkirja kolmikanta-clearingistä Suomen, SNTL:n ja Puolan välillä vuodeksi 1954
- toimitusten arvo 60 milj. ruplaa.
- 23.1. Pöytäkirja kolmikanta-clearingistä Suomen, SNTL:n ja Unkarin välillä vuodeksi 1954
- toimitusten arvo oli 4.8 milj. ruplaa.
- 6.2. Suomen hallituksen esityksestä Neuvostoliitto suostui maksamaan osan Suomen toimituksista Neuvostoliittoon vuoden 1954 aikana Sveitsin frangeilla ja Englannin punnilla sekä 20 milj. ruplan määrään saakka kullalla sopimuspuolten kesken sovittavina aikoina.

- 6.2. Kirjeenvaihdolla sovittiin luottorajan nostamisesta 60 milj. ruplaan 1.1.1954 lukien. Tähän määrään saakka ei myöskään laskettu korkoa tilillä olevalle saldolle. Suomen maksettavaksi laskettavia korkoja määriteltäessä otettiin huomioon sen hyväksi mahdollisesti syntyvä saldo korottomalla ennakkomaksujen tilillä.
- 6.2. Neuvostoliitto myönsi Suomelle 40 milj. ruplaa vastaavan kultalainan 10 vuodeksi.
- 17.7. Sopimus Suomen ja SNTL:n välillä tavaratoimituksista vuosina 1956 - 1960
- toimituksia kolmikantasopimusten puitteissa 120 milj. ruplan arvosta vuosittain.
  - Neuvostoliitto sitoutui suorittamaan vuosittain maksuja 40 milj. ruplan arvosta vapaasti vaihdettavilla valuutoilla.
- 17.7. Kirjeenvaihdolla sovittiin 2 prosentin koron laskemisen jatkamisesta alkavan viisivuotiskauden aikana, samoin kuin siitä, että Suomen maksettavaksi lankeavaa korkoa laskettaessa otetaan huomioon saldo, joka voi muodostua Suomen hyväksi korottomalla ennakkomaksujen tilillä
- 6.8. Suomen Pankin kirje Gosbankille
- Suomen Pankki ilmoitti avanneensa Gosbankin ehdotuksen mukaisesti SNTL:n Ulkomaankauppapankin (Vneshtorgbankin) nimiin alatilin 5 A ei-kaupallisten maksujen hoitamista varten. Tili oli ruplamääräisen clearing-tilin alatili. (Tämä tili lopetettiin 1.7.1957 ja sen tilille avattiin mk-määräinen tili "Markkatili 5 A").

1955

- 24.1. Sopimus lainan myöntämisestä SNTL:lta Suomen valtiolle
- lainamäärä oli 40 milj. ruplaa vastaava määrä kultana, dollareina tai muina vapaina valuuttoina, käytetyille lainan määrälle maksettiin korkoa 2.5 % vuodessa, takaisinmaksuaika 10 vuotta kunkin lainaerän nostamisen jälkeen
- 24.1. Pöytäkirja keskinäisistä tavaratoimituksista vuonna 1955
- neuvottelujen yhteydessä sovittiin, että Neuvostoliitto suorittaa vuoden 1955 aikana osan Suomen toimituksista vapaasti vaihdettavilla valuutoilla, yhteensä 40 milj. ruplaa vastaavasti.
- 5.3. Pöytäkirja kolmikanta-clearingistä Suomen, SNTL:n ja Saksan Demokraattisen Tasavallan välillä vuodeksi 1955
- toimitusten arvo 7.2. milj. ruplaa.
- 21.3. Pöytäkirja kolmikanta-clearingistä Suomen, SNTL:n ja Puolan välillä vuodeksi 1955
- toimitusten arvo 52 milj. ruplaa.

17.6. Suomen Pankin kirje Valtioneuvostolle

Eduskunnan pankkivaliokunnan antaman huomautuksen johdosta (pankki-valiokunta oli huomauttanut ennakkojen tilin paisumisesta ja tämän vaikutuksesta rahapolitiikkaan) Suomen Pankki esitti, että valtion tulo- ja menoarvioon vuodelle 1956 varattaisiin riittävä arviomääräraha ennakkojen katteeksi Suomen Pankkiin. Tämä kate tulisi olemaan sulkutilin luonteinen rahasto pankin velkojen puolella, ennakkojen edelleen esiintyessä pankin varojen puolella.

1.11. Pöytäkirja kolmikanta-clearingistä Suomen, SNTL:n ja Tshekkoslovakian välillä

- toimituksen arvo 7.2 milj. ruplaa.

2.12. Pöytäkirja keskinäisistä toimituksista vuonna 1956

- joukkokulutustavaroiden vaihto P.M.-eränä mukana
- Neuvostoliitosta toimituksia kolmikantasopimusten puitteissa 120 milj. ruplan arvosta (arvo mainitaan viimeistä kertaa).

1956

5.1. Valtiovarainministeriön kirje Suomen Pankille

Valtioneuvosto oli päättänyt toistaiseksi suostua seuraavaan ennakkomaksujen rahoitusta koskevaan menettelyyn: tammikuun 5. päivään 1956 mennessä ennakkojen tilille kertynyt saldo vähenee sitä mukaa kuin ne toimitukset tapahtuvat, joista ennakot on suoritettu. Valtio sitoutuu siihen, että jos tavallisen clearing-tilin saldo ja 5.1.1956 jälkeen maksettujen ennakkojen saldo yhteenlaskettuina osoittavat Suomen saatavan olevan yli 60 milj. ruplaa, valtion käyttöoikeutta vuoden 1953 vakauttamislainan 5 000 milj. markan suuruiseen käyttämättömään osaan vastaavasti rajoitetaan.

10.1. Suomen Pankin kirje Gosbankille

Suomen Pankki ilmoittaa, että sen jälkeen kun Suomen Valtio on sitoutunut rajoittamaan lainankäyttöoikeuksiaan Suomen Pankissa kattaakseen ennakkojen tiliä, Suomen Pankki on valmis jatkamaan korottoman ennakkojen tilin käyttöä. Suomen Pankki ehdottaa, että Gosbank avaisi 6.1. lukien suoritettavien ennakkojen maksujen kirjaamista varten toisen korottoman ennakkojen tilin 5 A. Vastaava tili avataan Suomen Pankissa. Tämän rinnalla pidetään vuonna 1950 avattua korotonta ennakkojen tiliä n:o 5, kunnes sille kirjatut ennakot toimituksien tapahtuessa on siirretty ruplatilille 5, jolloin tili suljetaan. Ennakkojen tililtä 5 A suoritetaan Gosbankin määräämiä maksuja toistaiseksi ja siihen määrään asti, jonka Suomen hallituksen sitoumus kattaa.

9.11. Suomen Pankin kirje Valtiovarainministeriölle

Suomen Pankki ilmoittaa, että osaksi ennakoissa odotettavissa olevan kasvun ja osaksi clearing-tilin mahdollisten muutosten takia, voi vakauttamislainasta toistaiseksi sitomatta oleva määräkin osoittautua riittämättömäksi lähitulevaisuudessa. Suomen Pankki pyytää Valtiovarainministeriötä vahvistamaan pankin johtokunnalle antamansa

ilmoituksen, että ellei mainittu 5 miljardin markan määrä vakauttamislainasta riitä ennakkojen katteeksi, valtio tulee kunkin kuukauden lopussa kattamaan ennakkojen suorituksen vaatiman lisämäärän talletuksilla Suomen Pankkiin.

28.11. Pöytäkirja keskinäisistä toimituksista vuonna 1957

1957

3.2. Sähke Moskovasta Helsinkiin UM:lle

Pääministeri Bulganinin ja pääministeri Fagerholmin kesken oli neuvotteluissa sovittu, että 1.1.1958 alkaen ennakkomaksut suoritetaan clearing-tilille eikä ns. ennakkojen tilille. Ennakkojen tilillä 1.1.1958 oleva saldo siirretään vuosina 1958 - 1960 clearing-tilille sen mukaan kuin laivoja ja koneita toimitetaan.

20.3. Suomen Pankin kirje Valtiovarainministeriölle

Kirjeessään Suomen Pankki torjuu Valtiovarainministeriön ehdotuksen, että valtio voisi käyttää tällä hetkellä sen osan vuoden 1953 vakauttamislainasta, joka ei suoranaisesti ole ennakkojen tilin katteena sillä perusteella, että Suomen ja Neuvostoliiton kaupan kehityksen huomioon ottaen on täysi syy varautua tilisaatavien kasvuun. Tämän vuoksi Suomen Pankki uudistaa käsityksensä, että valtion tulo- ja menoarviossa olisi varattava määräraha ko. tarkoitukseen, jolloin vakauttamislainasta nostamatta oleva 5 miljardin markan erä olisi kokonaisuudessaan valtion käytettävissä.

23.4. Gosbankin kirje Suomen Pankille

Gosbank ilmoittaa, että 1.4.1957 alkaen on ulkomaisten valuuttojen virallisille kursseille varattu lisäystä ei-kaupallisten maksujen hoitamisessa:

ennen 1.4.1957	1 000 Smk	17.47 rpl
1.4.1957 jälkeen	1 000 Smk	30.30 "

Ei-kaupallisia maksuja hoidettiin ruplissa Suomen Pankin 5-tilin alatilin kautta; maksuja ottivat vastaan myös KOP ja PYP.

22.5. Gosbankin kirje Suomen Pankille

Gosbank ilmoittaa suostuvansa Suomen Pankin ehdotukseen, että ei-kaupalliset maksut suoritettaisiin Smk-tilien kautta. Nämä Smk-tilit avattaisiin Vneshtorgbankin lukuun sekä Suomen Pankissa että suomalaisissa liikepankeissa. Gosbank ehdottaa lisäksi, että tämän tilin saldo puolivuositain siirrettäisiin suoraan 5-tilille ja että Vneshtorgbankissa ruplissa pidettävä alatili lopetettaisiin.

12.6. Lisäpöytäkirja pöytäkirjaan keskinäisistä tavaratoimituksista vuonna 1957

4.12. Pöytäkirja keskinäisistä tavaratoimituksista vuonna 1958

- maininta Leningradin kaupasta ensimmäistä kertaa vuosipöytäkirjassa.

1958

11.1. Valtiovarainministeriön kirje Suomen Pankille

Valtiovarainministeriö ilmoittaa, että valtioneuvosto on 11.1.1958 päättänyt kumota ennakkomaksujen rahoitusmenettelyn sikäli kuin se koskee vakauttamislainan loppuosan sitomista ennakkomaksujen katteeksi 5.1.1966 annetun Valtioneuvoston päätöksen mukaisesti.

25.7. Gosbank ilmoittaa avanneensa clearing-tilin alatilin, jota nimitetään alatiliksi 5 A, ja pyytää Suomen Pankkia avaamaan vastaavan tilin. Tili on avattu sen johdosta, että neuvostoliittolaiset ulkomaankauppayhtymät ovat solmineet suomalaisen Valion ja Valtion Viljavaraston kanssa kompensaatiosopimuksen.

23.8. Pöytäkirja kolmikanta-clearingistä Suomen, SNTL:n ja Tshekkoslovakian välillä vuodeksi 1958

- toimitusten arvo 15 milj. ruplaa.

1959

13.3. Pöytäkirja keskinäisistä toimituksista vuonna 1959

- kiintiöihin, joita Suomen oli määrä toimittaa Neuvostoliittoon, sisältyivät myös ne tavarat, joita vuonna 1959 oli määrä toimittaa Neuvostoliittoon 6.2.1954 Suomelle myönnetyn lainan takaisinmaksuna. Näiden tavaroiden yhteinen arvo oli 40 milj. ruplaa.

13.3. Koron laskusta luopuminen

Kirjeenvaihdolla sovittiin siitä, ettei 17.7.1954 sovittua korkojen laskemista suoriteta tilien saldon 60 milj. ruplaa ylittävästä summasta 1.1.1959 lukien.

22.10. Sopimus Suomen ja SNTL:n välisistä tavaratoimituksista vuosina 1961 - 1965

- luottoraja nostettiin 80 milj. ruplaan.
- Neuvostoliitto maksaa vuosittain 40 milj. ruplan arvosta Suomen toimituksia Neuvostoliittoon vapaissa valuutoissa.

22.12. Pöytäkirja keskinäisistä toimituksista v. 1960.

22.12. Sopimus SNTL:n Suomelle myöntämästä luotosta SNTL:sta toimitettavien täydellisten tehdaslaitosten, koneiden ja laitteiden maksamiseksi

- luotto, 500 milj. ruplaa, myönnettiin Neuvostoliitosta Suomeen toimitettavien tehdaslaitosten, koneiden ja laitteiden maksun rahoittamiseksi. Vuotuinen korkoprosentti oli 2.5 ja takaisinmaksun tuli tapahtua 12 vuoden aikana saman suuruisina vuosierinä alkaen vuoden kuluttua siitä, kun toimitus tapahtui tai tehdaslaitoksen toimitus suoritettiin loppuun. Luoton vakuutena oli velkakirjat ja luoton teknistä hoitamista varten avattiin omat tilit.

- 31.12. Sopimus Suomen Pankin ja SNTL:n Valtionpankin kesken Suomen ja SNTL:n välillä 22.10.1959 tehdyn sopimuksen edellyttämään tavaravaihtoon liittyvistä maksusuorituksista ja tilinpidosta.

1960

- 13.7. Lisäpöytäkirja keskinäisistä toimituksista vuonna 1960
24.11. Pöytäkirja keskinäisistä tavaratoimituksista vuonna 1961

1961

- 1.1. Ruplan kulta-arvo nousi 0.222168 grammasta kultaa 0.987412 grammaan. Clearing-rupla-tili siirtyi Gosbankilta Vneshtorgbankin hoidettavaksi.
9.3. Ruplan kultapitoisuuden muuttumisen johdosta Suomen ja Neuvostoliiton hallitukset sopivat pöytäkirjalla voimassa olevien sopimusten mukais-
ten luottojen, maksamattomien korkojen, käyttämättömien luottoerien
sekä varsinaisen velan kuoletusmaksujen samoin kuin voimassa olleiden
hankintasopimusten hintojen ja summien uudelleen laskemisesta.

- tämän pöytäkirjan liitteenä oli luettelo 1.1.1961 voimassa
olleista luotoista:

sopimus	24.1.1955	22.12.1959
vanha arvo	40 milj. rpl	500 milj. rpl
uusi arvo	9 milj. rpl	112.5 milj. rpl

- 29.9. Lisäpöytäkirja keskinäisistä toimituksista vuonna 1961
25.11. Pöytäkirja keskinäisistä tavaratoimituksista vuonna 1962

1962

- 30.1. Kirjeenvaihdoilla sovittiin, että 24.1.1955 sopimuksella Suomelle
myönnetyn lainan kuoletuksista, jotka alun perin piti maksaa kullas-
sa, osa suoritetaan tavaratoimituksina Suomesta Neuvostoliittoon.
17.4. Sopimus Suomen Pankin Smk-määräisten matkashekkien ja Gosbankin rpl-
määräisten matkashekkien molemminpuolisesta vaihdosta ja näitä shek-
kejä koskevasta tilitysmenettelystä.
30.11. Pöytäkirja keskinäisistä tavaratoimituksista vuonna 1963

1963

Pankkien välisellä kirjeenvaihdoilla (Gosbank 18.3.1963 ja Suomen
Pankki 1.4.1963) sovittiin talletustilin 5 V avaamisesta Neuvostolii-
tosta Suomeen tuotavien kestokulutushyödykkeiden käteistilityksiä
varten. Tilillä tulee jatkuvasti olemaan yhden miljoonan ruplan
saldo. Sitä mukaa kuin tätä summaa käytetään, tiliä täydennetään
clearing-tililtä ilman erityisiä määräyksiä niin, että tilillä on
jatkuvasti miljoona ruplaa. Tililtä ei suoriteta efektiivisiä maksu-
ja. Tili 5 ja avattu tili 5 V katsotaan yhdeksi kokonaisuudeksi.

- 19.10. Pöytäkirja keskinäisistä tavaratoimituksista vuonna 1964

1964

- 14.8. Sopimus Suomen ja SNTL:n välillä tavaravaihdosta ja maksuista vuosina 1966 - 1970
- Leningradin kauppa ensimmäistä kertaa 5-vuotissopimuksessa.
  - luottoraja 18 milj. ruplaa, mikä vastasi ruplan vanhan arvon mukaista aikaisempaa luottorajaa, 60 milj. ruplaa.
- 18.12. Pöytäkirja keskinäisistä tavaratoimituksista vuonna 1965

1965

- 20.11. Pöytäkirja keskinäisistä tavaratoimituksista vuonna 1966

1966

- 1.3. Pankkien välisellä kirjeenvaihdolla sovittiin, että vasta avatussa Vneshtorgbankin Leningradin haarakonttorissa avattaisiin 5-tilille alatili, jolle voitaisiin maksaa kaikkia maiden välisiä maksuja kuten varsinaiselle 5-tilillekin. Alatilin saldo siirretään kaksi kertaa vuodessa päätilille.
- 4.11. Pöytäkirja keskinäisistä tavaratoimituksista vuonna 1967

1967

- 4.9. Suomen Pankin kirje Vneshtorgbankille
- Helsingissä käytyjen neuvottelujen tuloksena oli sovittu, että suomalainen osapuoli maksaa 10 milj. ruplaa takaisin 22.12.1959 Suomelle myönnetystä ruplaluotosta ennen alun perin sovittua määräaikaa. Luoton ennanaikaiseen takaisinmaksuun ryhdyttiin clearing-tilin saldon alentamiseksi.

- 1.12. Pöytäkirja keskinäisistä tavaratoimituksista vuonna 1968

1968

- 1.11. Pöytäkirja keskinäisistä tavaratoimituksista vuonna 1969

1969

- 26.8. Sopimus tavaravaihdosta ja maksuista vuosina 1971 - 1975 Suomen ja Neuvostoliiton välillä

- luottoraja 18 milj. ruplaa.

- 26.11. Pöytäkirja keskinäisistä tavaratoimituksista vuonna 1970

1970

- 13.10. Pöytäkirja keskinäisistä tavaratoimituksista vuonna 1971, tehtiin Helsingissä

- 14.12. Sopimus Suomen Pankin ja SNTL:n Ulkomaankauppapankin kesken Suomen ja SNTL:n välillä 26.8.1969 tehdyn vuosien 1971 - 1975 tavaravaihtoa ja maksusuorituksia koskevan sopimuksen mukaisista maksusuorituksista ja tilinpidosta.

1971

- 2.11. Pöytäkirja keskinäisistä toimituksista vuonna 1972

1973

- 24.1. Suomen Pankin kirje Vneshtorgbankille

Pankkien välisellä kirjeenvaihdolla sovittiin luottorajan nostamisesta 30 milj. ruplaan.

- 20.11. Pöytäkirja keskinäisistä toimituksista vuonna 1974

1974

- 1.4. Lisäpöytäkirja keskinäisistä tavaratoimituksista vuonna 1974

- luottoraja korotettiin 50 milj. ruplaan.

- 22.11. Pöytäkirja keskinäisistä tavaratoimituksista vuonna 1975

- 22.8. Sopimus Suomen Pankin ja SNTL:n Ulkomaankauppapankin kesken Suomen ja SNTL:n välillä tavaravaihdosta ja maksuista vuosina 1976 - 1980 12.9.1974 tehdyn sopimuksen mukaisista maksutilityksistä ja tilinpidosta.

- 20.11. Pöytäkirja keskinäisistä tavaratoimituksista vuonna 1976

1976

- 23.11. Pöytäkirja keskinäisistä tavaratoimituksista vuonna 1977

- samassa yhteydessä sovittiin luottorajan nostamisesta 1.1.1977 alkaen 100 milj. ruplaan.

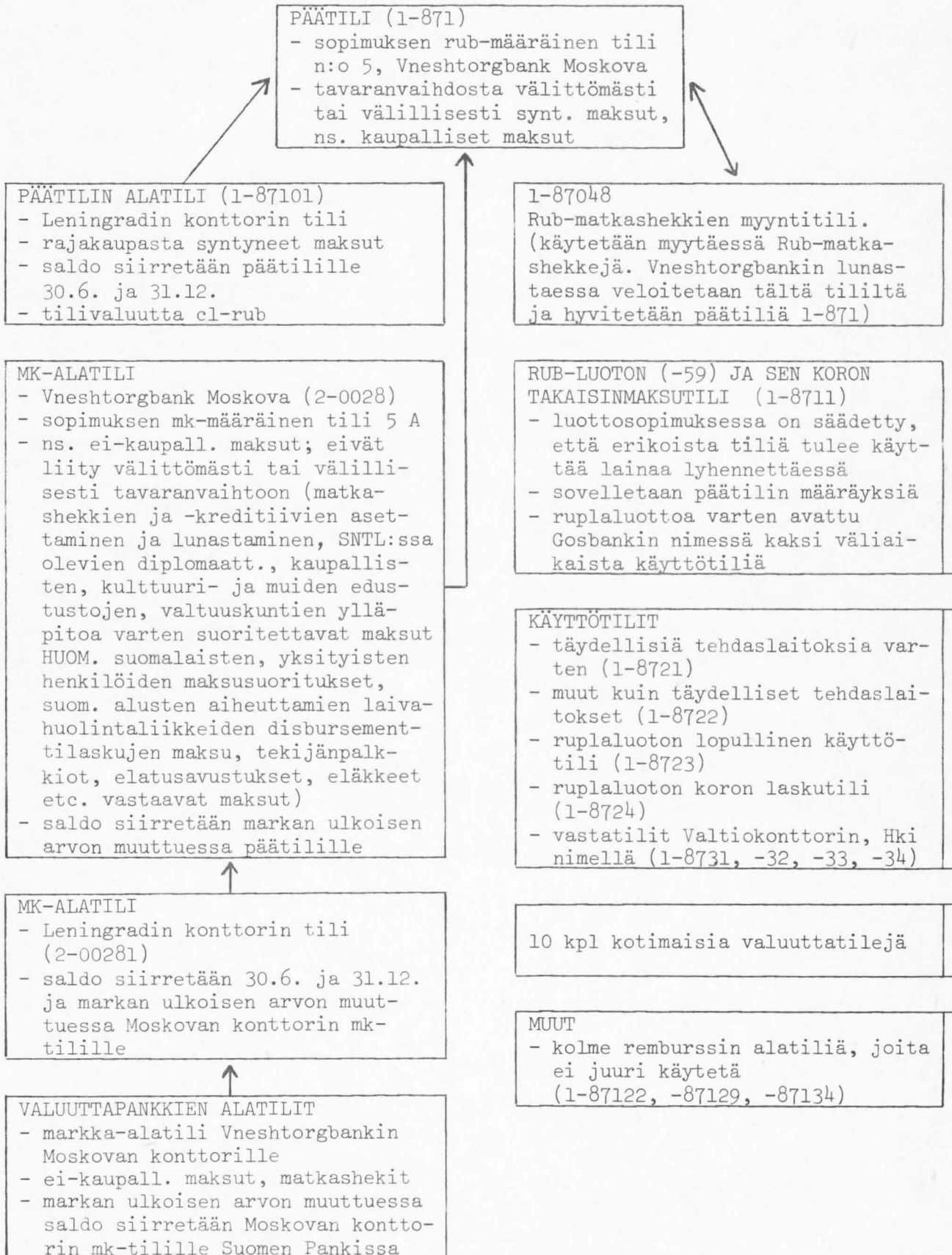
1977

- 18.5. Pitkän ajanjakson ohjelma kaupallis-taloudellisen, teollisen ja teollis-teknisen yhteistyön kehittämiseksi ja syventämiseksi Suomen ja SNTL:n välillä vuoteen 1990.

TILIT SUOMEN JA NEUVOSTOLIITON VÄLISESSÄ MAKSULIIKENTEESSÄ

Hallinto- ja lakiasiainosaston alainen suunnittelu- ja laskentatoimisto laatii:

- kaikista tilitapahtumista päivittäin ilmestyvän listan
- Suomen Pankin taseesta viikottain ilmestyvän listan

Aikaisemmin ilmestyneitä tutkimuksia:

Nyberg, Peter

Valuuttapolitiikan vaikutukset työvoiman tarjontaan Suomessa
Maaliskuu 1977, 34 s.

TU/1

Tyrväinen, Timo

Liikenteen investoinnit Suomessa 1952 - 1975
Heinäkuu 1977, 48 s.

TU/2

Pesola, Jarmo

Kaupan sekä pankkien ja vakuutuslaitosten kiinteät
investoinnit vuosina 1953 - 1973

Elokuu 1977, 31 s.

TU/3

Vasara, Ilkka

Projektivienti itäryhmän maihin
Lokakuu 1977, 60 s.

TU/4

Pesola, Jarmo

Kaupan rahoitus ja investoinnit
Marraskuu 1977, 72 s.

TU/5

Korhonen, Tapio

Kokonaisluotonanto ja kansantalouden rahoitus
Joulukuu 1977, 47 s.

TU/6

Pesola, Jarmo

Arviointi investointien maksutasevaikutusten mittaamis-
menetelmistä

Joulukuu 1977, 55 s.

TU/7